СОВЕТ ЛАИШЕВСКОГО МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

422610 елЛаишево,
ул. Первомайская, д.39
тел: (8-84378) 2-51-51
факс: (8-84378) 2-55-55

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЛАЕШ МУНИЦИПАЛЬ район СОВЕТЫ

422610 Лаеш ш.,
Беренче май урамы, 39 нчы йорт,
тел: (8-84378) 2-51-51
факс: (8-84378) 2-55-55

2025 елның 7 феврале **2-РС номер**

КАРАР

2025-2030 елларга Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясе турында

«2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» Татарстан Республикасы Законына үзгәрешләр кертү хакында» 2019 елның 05 апрелендәге 31-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законын үтәү йөзеннән Лаеш муниципаль районы Башкарма комитеты җитәкчесе урынбасары Л.М.Җамалиева ның 2025-2030 еллар план чорына Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясе турындагы докладын тыңлап фикер алышканнан соң, Лаеш муниципаль районы Советы карар кылды

1. 2025-2030 еллар план чорына Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясен расларга (1 нче кушымта).

2. «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының 2022-2024 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына социаль-икътисадый үсеш стратегиясен раслау турында» 2022 елның 5 декабрендәге 92-РС номерлы Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Советы карарын үз көчен югалткан дип танырга.

2. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының башкарма комитетына, район җирлекләренә, барлык милек рәвешләрендәге предприятиеләргә 2025-2030 елларга план чорына Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясен гамәлгә ашыруны тәэмин итәргә һәм квартал саен, хисап кварталыннан соң килүче айның 10 числосына кадәр, аны икътисад һәм эшкуарлык бүлегенә күчерү турында хисап бирергә тәкъдим итәргә.

3. Әлеге карарны Интернет телекоммуникация челтәрендәге Татарстан Республикасы хокукы мәгълүмат рәсми порталында http://pravo.tatarstan.ru. веб–адресы буенча һәм интернет телекоммуникация челтәрендәге Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре Порталында урнаштырылган Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының рәсми сайтында- http://laishevo.tatarstan.ru. веб-адресы буенча бастырып чыгарырга (халыкка җиткерергә)

4. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны район башкарма комитетының икътисад һәм эшкуарлык бүлегенә йөкләргә.

Башлык – муниципаль район
Советы Рәисе **И.Ф. Зарипов**

2025-2030 елларга Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш

СТРАТЕГИЯСЕ

Лаеш шәһәре 2025 ел

Эчтәлек

	Лаеш муниципаль районының 2025-2030 елларга социаль-икътисадый үсеш стратегиясе паспорты ………………………………………………………………………………	3
1.	Лаеш муниципаль районы стратегиясен формалаштыруның төп принциплары һәм максатлары..	4-5
2.	Лаеш муниципаль районының стратегик ресурслары һәм үсеш проблемалары..	6-35
2.1.	Социаль-икътисади хәлнең хәзерге торышы	6-28
2.2.	Территория үсешенең тышкы факторлары……………………………………	29
2.3.	Конкуренцияле өстенлекләр һәм төп үсеш проблемалары..	30-35
3.	Лаеш муниципаль районының үсеш сценарийлары...................	36-40
4.	Территория үсешенең стратегик өстенлекләре.............................	41-83
4.1.	Халыкның тормыш сыйфатын яхшырту..	41-59
4.2.	Кеше капиталы һәм хезмәт базары. Урбанизация………………………	60-64
4.3.	Икътисади үсеш..	65-74
4.4.	Икътисади үз-үзеңне тәэмин итү…………………………………………	75-78
4.5.	Дәүләт һәм муниципаль идарә системасының нәтиҗәлелеген арттыру...	79-83
5.	Муниципальара хезмәттәшлек……………………………………	84-86
6.	Лаеш муниципаль районы стратегиясен гамәлгә ашыру механизмнары…………………………………………………………………	87-101
6.1.	Стратегияне тормышка ашыру вакытлары һәм этаплары……………………………………	87
6.2.	Стратегияне тормышка ашыру барышын мониторинглау.......................................	88
6.3.	Муниципаль программалар исемлеге...	89-101
7.	Стратегияне тормышка ашыруның көтелгән нәтиҗәләре……………………………	102-106
	Кушымта ………………………………………………………………	107-125

Лаеш муниципаль районының 2025-2030 елларга социаль-икътисадый үсеш стратегиясе паспорты

Стратегиянең җаваплы башкаручысы	Исполнительный комитет Лаишевского муниципального района
Стратегияне башкаручылар	Лаеш муниципаль районы җирле үзидарә органнары
Стратегиянең максатлары	Икътисадның динамик үсеше, инвестицияләр җәлеп итүчәнлеген арттыру һәм Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре арасында конкурент позицияләрне ныгыту һәм Россия Федерациясендә гамәлгә ашырыла торган милли проектларда актив катнашу нигезендә Лаеш муниципаль районы халкының тормыш сыйфатын һәм иминлеген арттыру
Стратегия бурычлары	Уңайлы инвестиция климаты булдыру; югары җитештерүчән эш урыннары булдыру;шартлар тудыру;төзекләндерү һәм экология дәрәҗәсен күтәрү;социаль хезмәтләрнең сыйфатын күтәрү һәм аларның норматив тәэмин ителешенә ирешү;ял һәм эш өчен уңайлы территория булдыру;оешма үзидарә эшчәнлегенең нәтиҗәлелеген арттыру;муниципаль районара нәтиҗәле хезмәттәшлек системасын булдыру, Лаеш муниципаль районының финанс-икътисадый үзҗитешлелеген арттыру;милли проектларда актив катнашу
Стратегияне тормышка ашыруның төп нәтиҗәләре һәм вакыты	Стратегияне гамәлгә ашыруның төп йомгаклары булып: 2030 елга: • * эчке тулаем продуктны 44 кә арттыру% • хезмәт җитештерүчәнлеген 4,6 млн. сумга кадәр арттыру; • ЛМРДА хезмәт хакы республика буенча уртачадан югарырак; • хезмәткә сәләтле халыкның китүен киметү.
Стратегияне финанслау	Финанслау күләме ел саен җирле бюджетны кабул иткәндә билгеләнә (җирле бюджеттан финанслана торган чаралар өчен). Республика бюджеты акчалары исәбеннән финанслау күләме бюджетара мөнәсәбәтләрне формалаштыру этабында билгеләнә һәм Татарстан Республикасы бюджетын кабул итү процессында төзәтелә.

1. Лаеш муниципаль районы стратегиясен формалаштыруның төп принциплары һәм максатлары

Бүгенге икътисадый вәзгыять муниципаль берәмлекләр алдына инновацион үсешкә, икътисадны диверсификацияләүгә һәм модернизацияләүгә күчү, икътисадның мөстәкыйльлеген, тотрыклылыгын һәм көндәшлеккә сәләтлелеген тәэмин итү өчен инвестицияләрне актив җәлеп итү бурычларын куйды.

Муниципаль берәмлекнең социаль-икътисади үсешен тәэмин итүдә төп урыннарның берсе стратегик планлаштыруны оештыру, үсешнең үз стратегиясен эшләү һәм тормышка ашыру, аның нигезендә халыкның тормыш сыйфатын яхшырту, территориядә уңайлы инвестицион климат тәэмин итү, Икътисадый эшчәнлекнең нәтиҗәлелеген арттыру буенча комплекслы чаралар системасы корыла.

Стратегияне эшләүнең актуальлеге шулай ук «Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль законны, «Татарстан Республикасында стратегик планлаштыру турында» 2015 елның 16 мартындагы 12-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законын һәм 2015 елның 17 июнендәге 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законын кабул итү, «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» Татарстан Республикасы Президентының Татарстан Республикасы Дәүләт Советына социаль-икътисадый үсеш өлкәсендә стратегик планлаштыруның хокукый нигезләрен билгеләгән еллык юлламасы белән кебек факторларга бәйле.

Стратегия үзендә җирле стратегик приоритетлардан тыш, Татарстан Республикасы һәм тулаем Россия Федерациясе үсеше перспективаларын билгели торган стратегик өстенлекләрне берләштерә.

2025-2030 елларга Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясе (алга таба - ЛМР стратегиясе) муниципаль идарә итүнең һәм ЛМРның социаль-икътисадый үсеш максатларын һәм бурычларын озак вакытка билгели торган стратегик планлаштыру документыннан гыйбарәт. Стратегия муниципаль дәрәҗәдә бюджет процессы белән гамәлгә ашырыла торган социаль-икътисадый планлаштыруның барлык төрләрен мантыйкка ярашлы рәвештә бәйләргә тиеш. Ул территориянең социаль-икътисадый сәясәте нигезе булып тора.

Стратегиянең максаты - икътисадның динамик үсеше, инвестицион җәлеп итүчәнлекне арттыру һәм Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре арасында конкурентлык позицияләрен ныгыту һәм Россия Федерациясендә гамәлгә ашырыла торган милли проектларда актив катнашу нигезендә ЛМР халкының тормыш сыйфатын һәм тормыш дәрәҗәсен күтәрү.

- Оештырылган максатка ирешү өчен түбәндәге бурычлар хәл ителергә тиеш:
- - уңай инвестицион климат тудыру;
- - югары җитештерүчән эш урыннары булдыру;
- - кеше капиталын торгызу һәм үстерү өчен шартлар тудыру;
- - төзекләндерү һәм экология дәрәҗәсен күтәрү;
- - социомәдәни хезмәт күрсәтүләрнең сыйфатын күтәрү һәм аларның норматив тәэмин ителешенә ирешү;
- - ял итү һәм эшләү өчен уңайлы территория булдыру;
- - җирле үзидарә органнары эшчәнлегенең нәтиҗәлелеген арттыру;
- - нәтиҗәле муниципальара хезмәттәшлек системасын булдыру;
- - ЛМРның финанс-икътисадый үз-үзен тәэмин итү дәрәҗәсен арттыру;
- - милли проектларда актив катнашу.

ЛМР стратегиясен гамәлгә ашыру чоры югарыда телгә алынган законнарга бәйле.

ЛМР социаль-икътисадый үсеше мәсьәләләрен хәл итү үсешкә комачаулаучы проблемалар исемлегенә һәм сәбәп-нәтиҗә бәйләнешләренә нигезләнә.

Татарстан Республикасы Президенты Р.Н. Миңнеханов тарафыннан расланган һәм Татарстан Республикасы Премьер-министры И.Ш. Халиков һәм Муниципаль берәмлекләр Советы Президиумы рәисе М.З. Шакиров тарафыннан килешенгән Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте башкарма органнары (алга таба - ИОГВ) һәм Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнары (алга таба - ММИ) Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең 2016 елның 3 мартындагы 01-2264 авыл җирлекләренең X съезды йомгаклары буенча ЛМР Муниципаль берәмлекләре Советы президиумы рәисе М.З. Шакиров тарафыннан Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте башкарма органнары (алга таба - ИОГВ) һәм Татарстан Республикасы җирле үзидарә органнары (алга таба - ИОМС) социаль-икътисадый үсешенең үз планнарын әзерлиләр. Аларның үтәлешен мониторинглауны ЛМР Башкарма комитеты (алга таба - ЛМР БК) тәэмин итә.

Мониторинг тәртибе, аның нәтиҗәләрен куллану «Стратегияне гамәлгә ашыру механизмнары» 6 бүлегендә тасвирланган.

2. Лаеш муниципаль районының стратегик ресурслары һәм үсеш проблемалары

2.1. 2.1. Социаль-икътисадый хәлнең заманча торышы

2.2. Мәйданчык һәм табигый-ресурс потенциалы

ЛМР Татарстан Республикасының көньяк-көнчыгышында, республика башкаласы - Казан янәшәсендә урнашкан һәм республиканың көнбатышын һәм көнчыгышын тоташтыра торган юлларда урнашкан һәм ресурс ягыннан тәэмин ителешенә ия (су, җир ресурслары, файдалы казылмалар белән җитәрлек дәрәҗәдә тәэмин ителгән) һәм транзит территориясеннән гыйбарәт.

Район территориясе 2094,43 кв.км тәшкил итә. Урман белән капланган мәйдан - 330,66 кв.км., авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрнең мәйданы - 855,15 кв.км. (Гомуми мәйданнан 41 %)).

ЛМР территориясе Предкамьяга карый һәм Идел елгасының сулъяк яры һәм Кама елгасының уң як яры буйлап калкулыклы тигезлектә, чокыр-чокыр һәм елга челтәре белән бүлгәләнгән биек һәм тәбәнәк терасс чикләрендә урнашкан. Гидрографик челтәр хуҗалык һәм мәдәни-көнкүреш әһәмиятенә ия Кама елгасы (Мёша, Брыска һәм Шуранка) Куйбышев сусаклагычы һәм уң як яр буе кушылдыкларыннан гыйбарәт. ЛМР Кама-Нократ артезиан бассейнының көньяк-көнбатыш өлешендә урнашкан, аның җир асты сулары районны су белән тәэмин итү өчен шактый киң кулланыла. Куйбышев сусаклагычының сулышы буйлап җир асты суларының 2 чыганагы - Лаеш һәм Столбище ятмасы урнашкан. Районның файдалы казылмалары балчыктан, торфтан, комлы-гравияле кушылмалардан, кирпеч-чирәп җитештерүдә, пыяла һәм кою производстволарында файдаланыла торган комнан һәм известьтан гыйбарәт.

ЛМР табигый-климат шартларының үзенчәлеге белән аерылып тора. Бу - Европаның иң зур елгалары - Кама һәм Идел кушылган урын, анда урман һәм дала зоналары тоташа. ЛМРга утыз алты табигый объект (күлләр, елгалар, урманнар, чокырлар, урманнар) бүлеп бирелгән, алар үз ыруындагы уникаль урыннар булып тора. Идел һәм Кама елгалары кушылмасында урнашкан Идел-Кама Дәүләт табигый биосфера тыюлыгы махсус экологик зона булып тора.

Идел-Кама тыюлыгы ике аерымланган кишәрлектән тора: ТРның Яшел Үзән районында - 3846 гектар һәм Лаеш районында 3692 га мәйданлы Татар Сараланы районында - 500 метрлы акватория полосасы.

Районда хайваннар дөньясы 205 кош төре белән күрсәтелгән, шул исәптән 19 төр Татарстан Республикасының Кызыл китабына керә. Халы кара кызыл китапка кертелгән 50 ак койрыклы бөркет, Беркут ояларының югары тыгызлыгын район горурлыгы дип санарга мөмкин.

Саклана ландшафт объектларының аерым төркемен төбәк әһәмиятендәге табигый һәйкәлләр тәшкил итә - гидрологик объектлар – елгалар, күлләр: Мишә елгасы, Архиерейское, Ковалево, Заячье, Моховое, Лесное, Саламыковское, Сапуголи, Свежее, Столбище, Чиста, Кара күлләре. Фәнни әһәмияткә ия табигать һәйкәлләренә күл акчарлыгының колониясе керә. Бу -

Татарстан Республикасында иң эре күл акчарлагы колонияләре урнашкан атмосфера явым-төшемнәре хисабына төзелгән вак күлләр системасы (коры күл һәм Четово күле янында Столбище авылы янында).

Районның авыл хуҗалыгы җитештерүе күрсәткечләре буенча алдынгы позицияләре уңайлы климат һәм җир ресурслары белән тәэмин ителә. ЛМОда еллык явым-төшем күләме 610 мм тәшкил итә, максимум җылы чорда (370-380 мм) һәм салкын чорда минимум (225-240 мм). Шул ук вакытта район территориясендә соры урман, ачык соры урман һәм дерново-подзолистые туфрак өстенлек итә, туфрак бонитеты (26%), Татарстан Республикасы буенча уртача күрсәткечтән түбәнрәк (31,2%).

ЛМРның хәзерге торышы алга таба районны югары үсеш алган җитештерү-эшлекле, авыл хуҗалыгы, инфраструктура (шул исәптән транспорт), рекреацион регион буларак формалаштыру өчен уңайлы, бу районның һәм тулаем республиканың интенсив үсешенә ярдәм итәчәк.

ЛМР территориясенең тарихи-архитектура, мәдәни потенциалы, традицияләре

1927 елның 14 февралендә оештырыла. 1963 елның 1 февралендә, территорияне Питрәч районы составына күчерү белән бетерелә, 1965 елның 12 гыйнварында яңадан торгызыла.

Элек Лаеш шәһәре-Идел буе Болгар дәүләте шәһәрләренең берсе. Рус җирлеге 1557 елдан бирле ничек яши.

ЛМРның тарихи-мәдәни потенциалы гасырлар дәвамында барлыкка килгән уникаль табигый ландшафтлар белән аерылгысыз бәйле тарих һәм мәдәният һәйкәлләре системасы буларак формалаша. Бүгенге көндә ЛМР территориясендә 231 мәдәни мирас объекты бүлеп бирелгән, шуларның 189ы археология һәйкәле һәм 42 архитектура һәйкәле булып тора.

ЛМРның тарихы һәм мәдәни традицияләре бай. Район территориясендә җирле халыклар: руслар, татарлар, керәшеннәр яши. Халыкның бу төркемнәре арасында компактлы яшәү урыннары, көндәлек көнкүреш һәм бәйрәм мәдәнияте, хуҗалык тормыш рәвеше барлыкка килде.

Блаелатная Лаеш җирендә элек-электән кешеләр яшәгән. XVIII гасыр ахырына Лаеш ягын хуҗалык ягыннан үзләштерү процессы, биредә яңа җирлекләр челтәре нигездә төгәлләнгән. Лаеш краеның элек-электән бөтен яктан интенсив яшәвенә аның Идел һәм Кама елгалары арасындагы географик, геополитик урыны ярдәм иткән.

Лаеш крае территориясендә сакланган археология һәйкәлләре бу төбәкнең бай һәм катлаулы тарихы турында сөйли. Район территориясендә бик күп археологик һәйкәлләр билгеле – 170 тан артык. Бу крайның табигый шартларының үзенчәлеге белән аңлатыла. ЛМР — Европаның иң зур елгалары-Кама һәм Идел кушылган, анда урман һәм далалар зоналары тоташкан урын. Су басу болыннары һәрвакыт терлекчеләрнең игътибарын җәлеп итте. Уңдырышлы җирләрдә игенчелек уңышлы үсеш алды. Урманнар һәм елгаларның поймалары киек кошлар белән тулган, ә елгалар һәм күлләр – балык белән тулган. Таш чорының борынгы кешеләрен монда Кремний (корал ясау өчен төп чимал) Лаеш янындагы

известьташ ятмаларында (иске пристань янында) чыгу урыннары җәлеп иткән.

Кайбер тарихчылар һәм археологлар бәяләвенчә, соңрак Лаеш шәһәре үскән зур болгар-татар җирлегенең калдыкларын хәзерге Лаеш шәһәре читендәге «Чакма» елгасы булган урында эзләргә кирәк.

Лаеш төрмәсенең Рус җирлеге буларак тарихы 1557 елның язында, Казан воеводасы кенәз Петр Иванович Шуйский тарафыннан Кама аша традицион ташуны саклау өчен, элеккеге Казан ханлыгының яулап алынган һәм 1552 елда Россиягә кушылган территориясе белән Нугай Урдасы җирләре арасындагы чиктә ныгытма төзелгәч башлана.

1775-1780 елларда императрица Екатерина II губерна реформасын үткәрә. 1780 елның 28 сентябрендә Лаеш өяз шәһәре була. Халык урыннары биналары төзелде, халык арасында дистәләгән түрәләр барлыкка килде, административ статус икътисадның беркадәр җанлануына да ярдәм итте.

Лаеш өяз шәһәрләренең иң киң таралган төренә кергән. Анда яшәүчеләр авыл хуҗалыгы белән шөгыльләнмәгәннәр, ләкин ул һөнәрчелек һәм сәүдә үзәге дә булмаган. Ул зур түгел, өяздә яшәүчеләр саны буенча Лаешныкыннан шактый зуррак берничә авыл булган.

ЛМРда 59 тарих һәм мәдәният һәйкәле ачыкланды.

Аларның күбесе - 26 объект - православие, 1 мәчет – мөселман архитектурасы ядкәрләре. Зөя, Тәтеш, Спас, Казан һәм Лаеш өязләре Казан губернасы һәм шул ук исемдәге епархиянең үзәген тәшкил иткәннәр. Шуңа күрә ЛМР храмнарының стиль үзенчәлекләрендә чагылган архитектура традицияләрен тулаем Казан губернасы буенча архитектура үсеше белән чагыштырып була.

Демографик потенциал

Районда яшәүче халыкның уртача еллык саны 71,65 мең кеше тәшкил итә, шул исәптән эшкә яраклы яшьтәге халык-20,2%, хезмәткә яраклы яшьтәге өлкәннәр-55,7%, һәм пенсионерлар-24,1%. Төп төркем-эш яшендәге халык. Хезмәт яшеннән яшьрәк халык саны арту уңай күренеш.

Районның милли составы руслар (55,1%), татарлар (42,1%) һәм башка милләт вәкилләре.

ЛМР даими халкының уртача еллык саны 2017-2024 елларда ел саен уртача 6,3% ка арта. Халык санының артуы миграция процессларына бәйле.

Узган елда демографик вәзгыятьтә тенденция сакланып калган: халыкның миграция үсеше күзәтелә. Табигый кимүгә карамастан, ЛМР республиканың муниципаль берәмлекләре арасында халыкның табигый хәрәкәте буенча 6 урында тора.

Административ-территориаль корылыш һәм идарә структурасы

Административ үзәк - Лаеш шәһәре - Кама елгасы ярында урнашкан, Татарстан башкаласыннан 62 чакрым ераклыкта. ЛМР чиктәш:

- төньяк-көнчыгышта - Питрәч муниципаль районы белән,
- көнчыгышта - Балык Бистәсе муниципаль районы белән,
- көньяк-көнчыгышта һәм көньякта - Алексеевск һәм Спас муниципаль районнары белән,
- көнбатышта - Кама Тамагы һәм Югары Ослан муниципаль районнары.

ЛМР территориясендә җирле үзидарә 24 муниципаль берәмлек (1 шәһәр (Лаеш) һәм 23 авыл җирлеге (Александровка, Атабай, Олы Кабан, Габишев, Державино, Егорьево, Хәерби, Көек, Кече Елга, Макаровка, Матюшино, Нармонка, Никольский, Орёл, Пәрәү, Комлы-Ковал, Рождествено, Сокуры, Столбище, Урта Днвятово, Татар Сараланы, Татар Янтыгы, Чирпы) тарафыннан тормышка ашырыла, алар составына 69 торак пункт (36 авыл, 24 кечкенә авыл, 8 пок һәм 1 шәһәр) керә. 2025 елның 1 гыйнварына халык саны 74 467 кеше тәшкил итә.

2 таблица

ЛМР шәһәр һәм авыл җирлекләре

№	Җирлек исеме	Административ үзәк	Торак пунктлар саны	Халык саны (кеше))
1	Шәһәр җирлеге Лаеш шәһәре	город Лаишево	2	10436
2	Александровка авыл җирлеге	25лет Октября ис. авыл	5	1687
3	Атабай авыл җирлеге	Атабай авылы	1	490
4	Олы Кабан авыл җирлеге	Олы Кабан авылы	2	3383
5	Габишево авыл җирлеге	Габишево авылы	1	4113
6	Державино авыл җирлеге	Державино авылы	1	540
7	Егорьево авыл җирлеге	Каипы авылы	7	2614
8	Хәерби авыл җирлеге	Хәерби авылы	2	1029
9	Көек авыл җирлеге	Курманаково авылы	4	116
10	Кече Елга авыл җирлеге	Кече Елга авылы	3	603
11	Макаровка авыл җирлеге	Ташкирмән авылы	2	973
12	Матюшино авыл җирлеге	Матюшино авылы	1	211

13	Нармонка авыл җирлеге	Нармонка авылы	6	2555
14	Никольский авыл җирлеге	Никольский авылы	7	1850
15	Орел авыл җирлеге	Орёл авылы	4	1328
16	Пәрәү авыл җирлеге	Пәрәү авылы	1	686
17	Комлы Ковал авыл җирлеге	Комлы Ковал авылы	2	2946
18	Рождествено авыл җирлеге	Дятлово авылы	4	1370
19	Сокуры авыл җирлеге	Сокуры авылы	2	2652
20	Столбище авыл җирлеге	Столбище авылы	2	13727
21	Урта Девятово авыл җирлеге	Урта Девятово авылы	4	674
22	Татар Сараланы авыл җирлеге	Татар Сараланы авылы	2	369
23	Татар Янтыгы авыл җирлеге	Татар Янтыгы авылы	1	274
24	Чирпы авыл җирлеге	Имәнкискә авылы	3	904

ЛМР (Югары Ослан, Яшел Үзән, Питрәч, Биектау, Әтнә районнары һәм Казан шәһәре белән беррәттән) территориаль урнашу үзенчәлекләре, район икътисады специализациясе һәм структурасы нигезендә Казан агломерациясе - куәтле күп тармаклы сәнәгать һәм энергетика районының, Яхшы үсеш алган авыл хуҗалыгы һәм транспортның структур берәмлеге булып тора.

Җирле бергәлекне үстерү

Җирле җәмгыять район халкының гамами активлыгын арттыруга, шәһәр кызыксынган күп кенә уңышлы эшмәкәрләрнең актив гражданлык позициясенә бәйле рәвештә иҗтимагый эшчәнлектә үз-үзен тормышка ашыру мөмкинлеген тәэмин итә.

Районда 29 территориаль совет (ТИҮ) төзелде, шул исәптән 15 - Лаеш шәһәрендә. Алар җәмәгатьчелек фикерен чагылдыра һәм, шуның белән бергә, җирле хакимиятләргә ярдәм итә. ТИҮ - җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен Лаеш шәһәре халкының интеллектуаль, фәнни, мәдәни потенциалын киң куллану мәйданчыгы ул. ТИҮнең социаль өлеше булып сәламәт күршеләр мөнәсәбәтләре булдыру, өлкән һәм мохтаҗ булмаган кешеләргә ярдәм итү, балалар һәм яшүсмерләр белән эшләү, мигрантлар, имин булмаган гаиләләр белән эшләү тора. Шулай ук ТИҮ эшчәнлеге өлкәсенә микрорайоннарны төзекләндерү дә керә..

Районның җирле үзидарә органнары, гражданнарның ышанычын һәм һәр кешенең ышанычын югалтмас өчен, тормышның сыйфатын яхшырту максатыннан дәүләтнең уңай шартлар тудыру сәясәтен гамәлгә ашыруына актив эшлиләр. Нәтиҗәдә актив тормыш позициясе, хокукый аң, хакимияткә ышанычның югары дәрәҗәсе формалашачак.

Җирле җәмгыять кабатлануы, район кешеләренең шәхси сыйфатларын үстерү, иҗади һәм социаль инновацияләр, җәмгыятьнең үзоешу өлкәсендәге инновацияләр туу өчен уңайлы мохит болар барысы да районда актив җәмәгать тормышына бәйле.

Нәтиҗә кеше капиталын үстерүгә зур өлеш кертүне тәэмин итүче җитлеккән гражданнар

җәмгыяте булырга тиеш.

Халыкның мул тормышы

Сәнәгатьнең, кече һәм урта эшмәкәрлекнең барлык тармакларын нәтиҗәле үстерү нигездә халыкның тормыш дәрәҗәсен билгели. Районда уртача айлык хезмәт хакы республикада иң югарыларның берсе һәм 84,5 мең сумнан артык тәшкил итте, бу республика дәрәҗәсеннән 17,4% ка югарырак. 2022 елдан башлап халыкның акча кереме 16% ка арткан һәм 1 кешегә 34,6 мең сум тәшкил иткән. Районда хезмәт базарындагы киеренкелек коэффициенты республикада иң түбәннәрнең берсе, ул икътисадый актив халыкның 0,19% составляет тәшкил итә.

Территория икътисады структурасы

Икътисад структурасы-җитештерү тармаклары арасындагы нисбәт, пропорцияләр, хезмәтнең иҗтимагый бүленешенең торышын, икътисадый нәтиҗәлелекнең һәм муллыкның ирешелгән дәрәҗәсен тасвирлый. Район икътисады өлешендә иң зур әһәмиятне сәнәгать (27,7%), транспорт һәм саклау (19,8%), авыл хуҗалыгы (11,3%), төзелеш (9,5%), күпләп һәм ваклап сату (6,5%) алып тора.

ЛМР икътисады структурасы, Икътисадый нәтиҗәлелек һәм муллык үзара тыгыз бәйләнештә тора. Икътисад структурасындагы прогрессив үзгәрешләр җитештерүнең нәтиҗәлелеге үсеше һәм халыкның мул тормышы йогынтысында бара.

Җитештерү потенциалы

ЛМР җитештерү потенциалының нигезен эшкәртү сәнәгате, азык-төлек сәнәгате, транспорт һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләре тәшкил итә. Район предприятиеләре эшчәнлеге рациональ составлы һәм структуралы югары нәтиҗәле сәнәгать комплексы булдыруга юнәлтелгән. Нәтиҗәле эш нигезенә идарә системасын камилләштерүгә, җитештерү чыгымнарын киметүгә юнәлдерелгән предприятиеләрне реформалаштыруны уздыру кертелгән предприятиеләрнең финанс хәлен яхшырту, инвестиция активлыгын арттыру кертелгән.

Основные предприятия района: АО «Казанский маслокомбинат», ООО «Завод «Таткабель», ООО Торговый дом «Ферекс», группа компаний Дорхан, международный аэропорт «Казань» и все предприятия, расположенные на его территории, Группа компаний АйСиЭл, нефтеперекачивающая станция «ковали» КрНУ АО «Транснефть - Прикамье», Казанский ЛПЦ-ОСП НПП «Татарстан почта», птицефабрика «Яратель».

Авыл хуҗалыгы

ЛМР агросәнәгать комплексы - муниципаль берәмлек икътисадының мөһим секторы. Авыл хуҗалыгы җитештерүе район эшчәнлегендә зур роль уйный. Бүгенге көндә районның авыл хуҗалыгында сөт җитештерү һәм алга киткән кошчылык өстенлек итә.

2024 елда авыл хуҗалыгының тулаем продукциясе күләме 10,9 млрд.сум тәшкил иткән.

2024 елда 19,9 мең га мәйданнан 40 мең тонна бөртекле культуралар җыелды, уңдырышлылык-гектардан 19,9 центнер, бәрәңге һәм яшелчә культураларының тулаем җыемы 631,2 га мәйданнан 20,8 мең тонна тәшкил итте.авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге файдаланылмый торган 2129,1 гектар җир әйләнешкә кертелде. Район аграрийларының төп капиталына инвестицияләрнең гомуми күләме 850 млн. сум тәшкил иткән.

2025 елның 1 гыйнварына районда 4,1 мең баш эре мөгезле терлек исәпләнә, шул исәптән 1,6 мең баш сыер. 2024 елда 8,5 мең тонна сөт җитештерелгән, бер ел эчендә бер сыердан 5336 кг сөт савылган.6,5 мең тонна ит җитештерелгән. Йомырка җитештерү 1 миллиард 87 миллион данә тәшкил итә, бу 23 ел дәрәҗәсенә карата 103% тәшкил итә.

Авыл хуҗалыгы өлкәсендә уртача айлык хезмәт хакы 57,6 мең сум тәшкил итте, бу узган ел белән чагыштырганда 23% ка күбрәк. 1 хезмәткәргә акчалата табыш 8,9 млн. сум тәшкил итәчәк.

Гаилә терлекчелек фермаларын төзү программасы җитди нәтиҗәләргә китерде. Бу юнәлеш авыл халкында аеруча кызыксыну уятты, нәтиҗә буларак, бүген районда 34 гаилә фермасы уңышлы эшләп килә, шул исәптән 17се-югары технологияле. 271 млн. сумлык продукция сатылган.

Соңгы елларда авыл хуҗалыгы продукциясен сату буенча үткәрелә торган ярминкәләр авыл халкы өчен зур ярдәм булды. 2024 елда авыл хуҗалыгы ярминкәләрендә 130 млн. сумлык продукция сатылган.

Авыл хезмәтчәне образын пропагандалау максатыннан районда семинарлар, киңәшмәләр, укулар актив үткәрелә. Федераль масштабтагы “Кыр көне”н Лаеш районында үткәрү традициягә әйләнде.

Туристлык-рекреацион потенциал

Бүгенге көндә районда туристик-рекреацион өлкә алга таба үсеш өчен өстенлекле юнәлешләрнең берсе булып тора. Ял итү өчен кызыклы табигать ландшафтларына (Идел, Кама һәм Мишә елгалары, яшел зона урманнары, минераль сулар чыганагы), отышлы транспорт урыны (федераль әһәмияттәге автомобиль юлы Казан - Оренбург, аэропорт), бай тарихи потенциалга бәйле рәвештә, бүген Казан шәһәрендә һәм якын-тирәдә яшәүчеләрнең рекреацион максатларда иң күп килүче районнарның берсе санала.

Уникаль тарихи-мәдәни һәм махсус сакланылучы табигать территорияләре һәм объектлары булу туристлык-рекреация эшчәнлеге районында үсеш перспективаларын билгели.

Районда туристларны җәлеп итү буенча зур эш башкарылды. Архитектура, табигать һәйкәлләрен билгеләп, юл күрсәткечләре билгеләнде. Лаеш шәһәрендә навигация буенча эш үткәрелде: җәяүлеләр, пюпитрлар, шәһәр картасы өчен күрсәткечләр билгеләнде. Шәһәрдә "Кама диңгезе" пляжы урнашкан. Пляж үзенчәлеге белән уникаль: монда иң озын пергало, 900 м озынлыктагы пляж урнашкан. Җәмәгать киңлегендә чаралар үткәрү мөмкинлеге бирә.

"Кама диңгезе" пляжы, 10 мең ял итүче йөргән максималь пик, ял һәм рекреация ноктасы булды, бу үз артыннан кунакчыллык индустриясен үстерүгә китерде һәм сәүдә һәм хезмәтләрдә эшкуарлык активлыгын сизелерлек җанландырды.

Районда туристлык кластеры үсешен без аерым тармакның ничек булуын күрәбез. Шулай итеп, безнең проектлар, фестивальләр һәм туристлык маршрутлары, инде танылган брендлар астында. Өстәвенә, Кама елгасы буенда төзелгән пок - "Зөләйха күзен ача" кинофильмына "Семрук" декорациясе, инде туристларны җәлеп итүнең өстәмә ноктасына әйләнде.

«Кравт Казан Аэропорт» күпфункцияле кунакханә комплексы 4 йолдызлы категориядә (240 номерга) төзелде, аның гомуми мәйданы 20 мең кв.метр.

Куйбышев сусаклагычының иң киң өлешендә ял итү зонасы булдыру планлаштырыла. Биредә круиз, сәламәтләндерү, пляж һәм экотуризмны үстерәчәкләр. Кластер составына түбәндәгеләр керәчәк: спа-үзәкләре, аквапарклары, ябык бассейннары, рестораннары һәм күңел ачу инфраструктурасы булган 3-5* кунакханәләре; глэмпинглар һәм хаусботлар; сервислар һәм аларга бәйле хезмәтләр тулы җыелмасы булган яхта маринасы — яхталарны саклау өчен эллинглар, Су спорт төрләре; суда ял итү өчен пляж һәм инфраструктура; челтәр төзекләндерелгән сукмаклар, күзәтү мәйданчыклары, бау паркы һ. б.

Шулай ук рестораннар, күңел ачу, ретейл һәм коворкинглар белән бөтен яр буйлап бердәм променад булдыру да күздә тотыла. Курорт бөтен сезонлы һәм ел әйләнәсендә булачак. Бирегә балалары белән гаиләләр дә, яшь сәяхәтчеләр дә, бизнес-төркемнәр һәм яхтсменнар да килә алачак. Номер фонды 1 мең номердан артык, ә уртача йөкләнеш 65% тан артык тәшкил итәчәк. Биосферада - Фиш түләүле балыкчылык юлы оештырылган, табигатьтә ял итәргә һәм вакыт үткәрергә мөмкин.

50 Гектар мәйданлы «Балыкчы утары» Балык тоту комплексы. Проектта 5 гектар мәйданлы ясалма сулык төзү, 20 балык тоту йорты, ресторан комплексы, 30 кунак йорты, 4 мунча, теплицалы һәм экофермалы фермер хуҗалыклары төзү каралган.

Шәхси эшмәкәр Корень Андрей Анатольевич " Балыкчылар авылы «проектын тормышка ашыра. 15 ял йорты, 2 мунча, балалар һәм спорт мәйданчыгы, ат белән йөрү, пляж һәм су ялы инфраструктурасы төзү планлаштырыла.

Шәхси инвестор Матвеев Александр Николаевич 10 модульле йорт, кафе, мунча

комплексы, бассейн һәм парковканы үз эченә алган глэмпинг булдыру инициативасы белән чыкты.

Әлеге проект кирәкле туристик инфраструктура, урнаштыру чаралары булдырып, Никольский авылында «Каравон» бәйрәмен үстерүнең киләчәктә дә дәвамы булып тора.

Лаеш районында яшәүче халыкларның гореф-гадәтләрен саклап калу өчен Никольский, Атабай һәм Ташкирмән авылларында «Этник традицияләр» туристик маршруты булдырылды. Әлеге маршрут уңыш казана, бигрәк тә чит ил туристларында.

Инвестицион потенциал

Яхшы урнашу, матур табигать, уңайлы климат безгә инвестицион-җәлеп итүчән икътисадый муниципаль берәмлек статусын саклап калырга ярдәм итә.

Районда урнашкан сәяси һәм социаль тотрыклылык, инвесторлар өчен иң уңайлы закон һәм салым климаты булдыру буенча район җитәкчелегенең актив эшчәнлеге, квалификацияле хезмәт ресурслары булу моңа ярдәм итә. Хәзерге вакытта ЛМР актив үсә торган муниципаль берәмлек. Бу икътисадның төрле тармакларының: сәнәгать, төзелеш, кече һәм урта бизнес үсешенең тенденциясе буенча, шулай ук халыкның тормыш дәрәҗәсе үсешендә күзәтелә..

Инвестицияләр җитештерү базасын киңәйтергә, инфраструктураны ныгытырга, яңа эш урыннары булдырырга ярдәм итәчәк.

Инвестицияләр - инженерлык коммуникацияләрен (сүүткәргеч, газүткәргеч) яңарту, алга таба электр тапшыру линияләрен реконструкцияләү, торак һәм социаль-мәдәни көнкүреш объектларын төзү, юлларны төзекләндерү, инфокоммуникация технологияләрен алга таба үстерү, IT - технологияләр, җитештерүне үстерү.

ЛМР территориясендә берничә инвестицион проект гамәлгә ашырыла.

Мәйданы 50 мең кв. метр булган IEK GROUP җитештерү-логистика комплексы.

«Казан» халыкара аэропорты БРИКС саммитына киң фюзеляжлы самолетлар өчен перрон төзегән, инвестицияләр суммасы 7,5 млрд.сум. Өченче халыкара терминал төзү планлаштырыла.

Район территориясендә «Иннополис» махсус икътисадый зонасына керүче «Лаеш»индустриаль паркы үсешен дәвам итә.

Индустриаль парк территориясендә беренче резидент – АйСиЭл компанияләр төркеменең ана түләүләре заводы эшли башлады.

«Батареон» ҖЧҖ - тулы циклы литий-ион аккумулятор батареялары заводы. Гомуми мәйданы 10 000 кв. метр.

Төркия инвесторы «Трендпласт-м» ҖЧҖ 5,5 мең кв.метр мәйданлы пластиктан көнкүреш әйберләре җитештерү проектын гамәлгә ашыра.

Районның калган территориясендә яңа җитештерү мәйданчыклары актив төзелә.

«Дорхан» компанияләр төркеме гомуми мәйданы 500 мең кв.метр булган җитештерү-логистика паркы төзелешен дәвам итә. 2024 елда гомуми мәйданы 55 мең кв. метр булган беренче корпус файдалануга тапшырылган. 50 мең кв. метр мәйданлы икенче корпус төзелешен төгәлләү этабында.

«ПолимерПласт» ҖЧҖ 2025 елда 7,5 мең кв.метр мәйданлы экструдицияләнгән пенополистирол җитештерү буенча җитештерү комплексын файдалануга тапшыруны планлаштыра.

«ТимерПласт» ҖЧҖ - түбән басымлы полиэтиленнан торбалар һәм полипропиленнан гофрирланган торбалар җитештерү. 2023 елда компания «Таттеплоизоляция»банкрот предприятиесенең җитештерү мәйданчыгын сатып алган. Производствоны тулысынча реконструкцияли һәм яңадан коралландыра.

Зур диаметрлы (1600 мм га кадәр) торбалар җитештерү планлаштырылу сәбәпле, әзер продукцияне саклау өчен икенче җитештерү мәйданчыгы булдыру кирәклеге туды. Эшләп килүче җитештерү мәйданчыгына якын җир кишәрлеге сайланды.

2024 елда Столбище авылы территориясендә FLAMAX компаниясе янгынга каршы су, эчү һәм технологик запасларны саклау өчен кулланыла торган корыч резервуарлар җитештерүне башлап җибәрде.

«Лайнертек» компанияләр төркеме Лаеш шәһәре территориясендә коммуналь челтәрләрне траншеясыз реконструкцияләү өчен билгеләнгән ПВХ профильләр производствосын башлап җибәрде.

Торак төзелеше бүген район өчен өстенлекле юнәлеш кенә түгел, ә социаль проблемалар комплексын хәл итү өчен җитди мөмкинлек тә булды. 2024 елда 300 мең квадрат метрдан артык торак файдалануга тапшырылган.

<u>Инвестиция эшчәнлеген гамәлгә ашыру өчен инфраструктура</u>

Яңа һәм нәтиҗәле эшкуарлыкны районга җәлеп итү өчен бизнесны үстерү өчен шартлар тудырырга, инвестицион эшчәнлек алып бару өчен инфраструктураны яхшыртырга кирәк. Бүгенге көндә районда 5 аккредитацияләнгән сәнәгать паркы төзелде һәм эшчәнлек алып бара:

1. 1. «Сокуры» сәнәгать паркы (Сокуры авылы), мәйданы 26,16 га;
2. 2. "Никольский» индустриаль паркы (Никольский авылы), мәйданы 8 га;
3. 3. 3,5 га мәйданлы «КМИЗ-Хәерби» сәнәгать паркы;
4. 4. 3,6 га мәйданлы «ТР Фармедполисы» медицина сәнәгать паркы;
5. 5. "Инополис» техник-гамәлгә кертү тибындагы МИЗ" Лаеш» индустриаль паркы.

1. *ЛМР территориясендә инвестицион эшчәнлекне көйләүче норматив хокукый актлар*

2. 2. Лаеш муниципаль районы Советының «Лаеш муниципаль районы территориясендә хосусый сәнәгать паркы төзү турында» 2014 елның 14 ноябрендәге 54/1 номерлы карары;

3. 3. «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Инвестиция советын төзү турында» 2014 елның 16 июнендәге 38-ПГ номерлы Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы башлыгы карары;

4. 4. Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы башлыгының «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Инвестиция советын төзү турында» 2021 елның 26 гыйнварындагы 9-ПГ номерлы карарына үзгәрешләр кертү хакында» 02.08.2021 елның 26 августындагы 55-ПГ номерлы карары

5. 5. «Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Инвестиция декларациясе турында» 2014 елның 23 маендагы 1142 номерлы Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Башкарма комитеты җитәкчесе карары.

Инвесторларга һәм эшмәкәрләргә күрсәтелә торган ярдәм механизмнары турында мәгълүмат

Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Столбище авыл җирлеге советы «Җир салымы турында» 2014 елның 15 октябрендәге 3/5 номерлы карары белән җир салымы түләүдән азат ителә:

- \- инвестиция проектын гамәлгә ашыру чорына «Смарт Сити Казан» Халыкара инвестиция Технополисының резидентлары-инвесторлары (катнашучылары), әмма җир кишәрлегенә милек хокукын рәсмиләштерү вакытыннан алып җиде елдан артык булмаган вакытка;
- \- «Смарт Сити Казан» Халыкара инвестиция Технополисының инвесторлар (катнашучылары) өчен бирелгән җир кишәрлекләрен арендалаучы-салым түләүчеләр җир кишәрлеген арендалау шартнамәсе төзелгән вакыттан алып җиде елдан артык булмаган вакытка.

Шулай ук әлеге карар белән индустриаль парклар биләгән җир кишәрлекләренә карата 0,3 процент күләмендә җир салымы ставкасы билгеләнә.

«Җир салымы турында» 2024елның 29 мартындагы 55 номерлы Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының Столбище авыл җирлеге советы карары белән «Дорхан» җитештерү-логистика технопаркының масштаблы инвестиция проектын гамәлгә ашыру кысаларында җир салымының ташламалы ставкасы билгеләнде.

«Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы башкарма комитетының 2018

елның 21 декабрендәге 4431 номерлы ”Юридик затларга (дәүләт (муниципаль) учреждениеләренә субсидияләрдән тыш), шәхси эшмәкәрләргә, физик затларга – товарлар, эшләр, хезмәтләр күрсәтүчеләргә субсидияләр бирү буенча муниципаль хезмәт күрсәтү буенча административ регламентын раслау турында» карары белән район бюджетының өстәмә алынган керемнәре булган очракта юридик затларга (дәүләт (муниципаль) учреждениеләргә), индивидуаль эшкуарларга, физик затларга - товар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр җитештерүчеләргә субсидияләр бирергә мөмкин.

Кече һәм урта бизнесны үстерү

Районның социаль-икътисадый үсеше шактый дәрәҗәдә кече һәм урта бизнесның нәтиҗәлелеген арттыру белән бәйле. 2025 елның 1 гыйнварына район территориясендә 3 327 МСП субъекты теркәлгән, үзмәшгульләр сыйфатында 6 484 кеше теркәлгән. Кече һәм урта бизнес өлкәсендә 4,4 меңнән артык кеше эшли. Тулаем территориаль продуктның гомуми күләмендә алар җитештергән продукция өлеше 30% тан артык тәшкил итте.

Сәнәгать парклары резидентларына ярдәм күрсәтү буенча җитди адым булып узган елда ТР Икътисад министрлыгы тарафыннан эшләнгән һәм инфраструктура паркларының нәтиҗәлелеген арттыру максатларында безнең республика Президенты тарафыннан килештерелгән чаралар комплексы булды.

Район территориясендә 5 аккредитацияләнгән сәнәгать паркы эшли, аларда 42 резидент эшли. Компанияләрнең табышы 11,4 млрд. сум тәшкил иткән, узган елның шушы чорына карата үсеш 128% тәшкил иткән.

Концепция нигезендә, Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгыннан аккредитация алган сәнәгать парклары резидентлары кредитлар буенча процент ставкасын субсидияләү, заемнар бирү, сәнәгать паркы инфраструктурасын үстерүне үз эченә алган ярдәм чараларының пакет комплексына исәп тота алалар.

Консолидацияләнгән бюджет структурасы

Төп макроикътисадый күрсәткечләрне үтәү, салым һәм салым булмаган керемнәр район бюджеты үтәлешенә уңай йогынты ясады, бу районга барлык социаль йөкләмәләрне үтәргә мөмкинлек бирә. Район бюджеты профицитлы.

3 таблица

ЛМР берләштерелгән бюджеты структурасы

Мең сум

Статьяның исеме	Факт 2016	Факт 2019	Факт 2021	Факт 2022	Факт 2023	Факт 2024
Җирле бюджет керемнәре, шул исәптән.:	**1 017 119**	**1 151 578**	**1 159 867**	**1 169 387**	**1 279 200**	**1 643 884**
1. Салым керемнәре, шуларның	346 438	457 045	757 375	803 197	876 652	1 484 404
2. Салым булмаган керемнәр	134 225	203 139	214 172	233 787	408 950	351 283

Транспорт-логистика потенциалы

Бүгенге көндә районда транспорт системасы булдырылган һәм тотрыклы эшли, ул районның социаль-икътисадый үсешенә, халыкның конкурентлыкка сәләтлелеген һәм тормыш сыйфатын күтәрүгә ярдәм итә, киң юнәлештә транспорт элемтәләрен гамәлгә ашыру максатыннан районның көньягында автомобиль юллары челтәрен үстерү перспективалары белән.

ЛМР транспорт каркасының нигезен федераль һәм төбәк әһәмиятендәге автомобиль юллары, тимер юллар линияләре, Идел һәм Кама суднолар йөрү фарватерлары, торба үткәргечләр трассалары тәшкил итә.

Район территориясендә торба үткәргечләрнең, автомобиль юлларының төп транспорт коридорлары уза, районда халыкара әһәмияттәге аэропорт урнашкан. Әлеге объектлар ярдәмендә районның гамәлдәге транспорт системасы районара (республика эчендәге) һәм шулай ук республиканың Россия Федерациясенең башка регионнары һәм башка илләр белән тышкы элемтәләре гамәлгә ашырыла. ЛМР автомобиль юллары челтәре муниципаль районның, Казан шәһәренең Шәһәр яны зонасының, тулаем алганда Россия Федерациясе субъектлары белән элемтәсен тәэмин итүче Казан-Оренбург автомобиль юлы белән; районның төньягын һәм көньягын республика башкаласы белән тоташтыручы «Столбище-Атабай» автомобиль юлы белән һәм муниципальара әһәмияттәге «Столбище-Атабай» автомобиль юлы белән тәкъдим ителә. Эре объектларның һәм административ үзәкнең районда төп юллар белән бәйле аерым ролен федераль юллар («Казан» аэропортына килү), региональ яисә муниципальара әһәмияттәге юллар («Лаеш шәһәренә якынлашу») алып бара. «Шәле-Сорочьи Горы» тизйөрешле автомобиль юлы «Европа - Көнбатыш Кытай» халыкара транспорт маршруты төзи торган республика участогы составына керә, бу алга таба йөк ташу һәм районда пассажирлар агымы артуга һәм республиканың, илнең һәм дөньяның күрше

регионнары белән район элемтәсен яхшыртуга ярдәм итәчәк.

Җирле әһәмияттәге автомобиль юлларының озынлыгы 1308,6 км тәшкил итә.

Федераль һәм территориаль әһәмияттәге юлларга хезмәт күрсәтү АҖ тарафыннан гамәлгә ашырыла

» Татавтодор", гомуми файдаланудагы җирле әһәмияткә ия булган юлларга хезмәт күрсәтү - юлларны карап тоту шартнамәләре нигезендә, җирлек бюджетлары исәбеннән.

Файдалануга тапшырылган М-12 федераль трассасы районда транспорт инфраструктурасын һәм җирле бизнесны үстерүгә көчле импульс тудырды. Зур булмаган компанияләр һәм эре холдинглар, шул исәптән чит ил холдинглары тарафыннан инвестиция программаларын гамәлгә ашырганда төп өстенлек.

Аэропорттан Державино авылына кадәр «Казан-Оренбург» федераль трассасын киңәйтү буенча эшләр алып барыла, аңа Сокуры авылын әйләнеп узу да керә, объектны 2026 елда тапшыру планлаштырыла..

Тимер юл транспорты район территориясендә Горький тимер юлы «Казан - халыкара аэропорт» катнашучысы бар, аннан Усад авылы янында сәнәгать әһәмиятендәге тимер юл тармагы җавап бирә: «Кошчылык фабрикасына килү
«Юбилейная».

ЛМР территориясе буенча көньяк-көнчыгыштан төньяк-көнбатышка таба «Әлмәт - Түбән Новгород» нефть үткәргече трассалары уза (нефть эшкәртү станциясе Комлы Кавал авылында урнашкан) һәм нефть продуктлары (бензин). Районның үзәк өлеше аша төньяк-көнчыгыштан көньяк-көнбатышка таба ике «Сургут-Полоцк» һәм «Холмогора-Клин» нефть үткәргечләре уза.

Торак-коммуналь хуҗалык һәм элемтә

Торак-коммуналь өлкә халыкның тормышын тәэмин итүдә мөһим тармакларның берсе булып кала бирә. Район территориясендә торак-коммуналь хезмәтләр күрсәтүче 19 предприятие эшли.

Гомумән алганда, торак-коммуналь хуҗалык системасы тотрыклы эшли. Даими контрольдә тотылган төп мәсьәләләрнең берсе-халыктан коммуналь хезмәтләр өчен түләүләр җыю, ул 97,1 %.

Коммуникация һәм биллинг хезмәтләре базарында предприятие - «Таттелеком» ГАҖ Лаеш РУЭС һәм «Уфанет» АҖ (КДУС) үз эшчәнлеген гамәлгә ашыра. Район эчендәге телефон элемтәсе цифрлы телефон станцияләре ярдәмендә тәэмин ителә.

Районда мобиль элемтәне «МегаФон» ГАҖ, «МТС» ГАҖ, ПАО компанияләре тәэмин итә «Вымпелком» ҖЧҖ, «ТМТ» ҖЧҖ, «Т2 Мобайл» ҖЧҖ. Почта элемтәсе хезмәтләрен "Татарстан почтасы" ФДУП филиалы - "Россия почтасы" ФДУП филиалы "Татарстан почтасы" ФПХПнең Лаеш районы ЦОПП күрсәтә.

Районда халык саны 250 дән артык булган торак пунктларга интернет челтәренә киң

колач белән керүне тәэмин итү өчен җепселле-оптик элемтә линияләрен үткәрү эше тулысынча төгәлләнде, халыкның саны 100 кешедән артык булган торак пунктларга элемтә урнаштыру эше алып барыла.

Банк эшчәнлеген район территориясендә «Россия Саклык банкы» ГАҖ һәм «Ак Барс Банк» ГАҖ башкара.

Шәхес үсеше өчен шартлар: мәгариф, мәдәният, спорт, яшьләр сәясәте

ЛМРДА 26 мәктәпкәчә белем бирү учреждениесе эшли. Оештыру-хокукый форма буенча барлык мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләре дә муниципаль. Аларда 3 266 бала тәрбияләнә. Мәгариф учреждениеләре челтәре 28 мәктәптән тора. Укучыларның гомуми саны 8 834 бала. Шулай ук 4 өстәмә белем бирү учреждениесе эшли: Балалар сәнгать мәктәбе. , Балалар-яшүсмерләр спорт мәктәбе, мәктәптән тыш эш үзәге, комплекслы балалар-яшүсмерләр спорт мәктәбе.

9 балалар бакчасында ата-аналарның интеллектуаль, физик, сәнгать ягыннан балаларның эстетик үсеше буенча сорауларын канәгатьләндерү максатларында өстәмә түләүле хезмәтләр күрсәтелә.

Соңгы елларда районда 2 мәктәп, 11 балалар бакчасы төзелде, 25 мәктәпкә һәм мәктәпкәчә мәгариф учреждениеләренә капиталь ремонт ясалды.

Территориядә мәдәният һәм сәнгать учреждениеләренең алга киткән челтәре эшчәнлек алып бара, ул түбәндәгеләрне үз эченә ала:

- 32 клуб учреждениесе;
- 28 китапханә;
- 2 музей;
- 1 учреждение киновидеохезмәт күрсәтү буенча.

Соңгы елларда аларның матди-техник базасы актив ныгыды. Районда тармакның матди-техник базасын ныгыту эше дәвам итте: - Никольское һәм Орел авылларында мәдәният йортлары биналарына капиталь ремонт ясалды, күп функцияле мәдәният үзәге төзелде. Столбище авылында күпфункцияле үзәк төзелеше тәмамланган, аны ачу тантанасы 2022 елның маенда булган..

Сәламәт һәм гармонияле үсеш алган буынны формалаштыру - физкультура һәм спорт кебек социаль өлкәнең билгеләнешенең берсе.

Район территориясендә тотрыклы рәвештә 175 спорт корылмасы эшли: 40 спорт залы, 90 спорт кыры һәм мәйданчыгы, 1 чаңгы базасы, 4 спорт-савыктыру комплексы, бер канат шугалак һәм 40 башка корылма. Район территориясендә төрле спорт төрләре буенча спорт секцияләрендә 9945 кеше эшли.

2022 елда Лаеш шәһәрендә «Белогорье» МҮ яшьләр үзәге ачылды, 2024 елда Габишево

авылында универсаль спорт залы ачылды.

Республика бюджеты акчаларыннан тыш, безнең район инвесторлар һәм меценатлар җәлеп итә..

Районда балаларның ялы программасы нәтиҗәле гамәлгә ашырыла, балигъ булмаганнарның күзәтүчесезлеген, хокук бозуларын, наркотизацияләрне, экстремизмны һәм террорчылыкны профилактикалау буенча программа чаралары башкарыла, балалар һәм яшьләр иҗтимагый оешмаларына ярдәм актив алып барыла. Яшьләр сәясәтен гамәлгә ашыру, шул исәптән район үзәгендә яшьләрнең ялын оештыру буенча кайбер хәл ителмәгән бурычлар бар.

Тормыш эшчәнлеге иминлеге: сәламәтлек саклау, социаль яклау, экология

Безнең эшнең өстенлекле юнәлеше булып халыкка социаль ярдәм күрсәтү һәм социаль хезмәт күрсәтү тора.

Бүгенге көндә халыкны социаль яклау өлкәсендә 2 төп социаль учреждение эшли: «Алтын көз» халыкка социаль хезмәт күрсәтү үзәге, «Мөмкинлекләре чикләнгән балалар һәм яшүсмерләр өчен тернәкләндерү үзәге» ДАУСО.

Медицина хезмәтләренең сыйфатын күтәрү һәм район халкының сәламәтлеген саклау социаль-икътисадый үсешнең мөһим юнәлеше булып тора.

Районның медицина учреждениеләре челтәре район үзәк хастаханәсеннән, 5 табиб амбулаториясеннән, 36 ФАПтан гыйбарәт. Тәүлек буе стационарда 10000 кешелек койка урыны белән 25,2 урын тәэмин ителә. Диспансерлаштыру кысаларында 2273 кеше тикшерелде.

Узган елда районның медицина учреждениеләре, барлык сәламәтлек саклау системасы кебек үк, яңа коронавировкалы инфекция таралуга каршы тору һәм район халкына үз вакытында медицина ярдәме күрсәтүне тәэмин итү шартларында үз эшчәнлекләрен дәвам итте.

Татарстан Республикасы халкына беренчел медицина-санитария ярдәмен камилләштерүгә юнәлдерелгән чараларны гамәлгә ашыру максатларында 2024 елда Чирпә авылында фельдшер-акушерлык пункты төзелде.

Агымдагы елда «Цифрлы ФАП» республика пилот проекты кысаларында районның фельдшер-акушерлык пунктларын махсус медицина җайланмасы белән җиһазлау буенча эш алып бару планлаштырыла, аның булу Үзәк район хастаханәсендә урнашкан участок табибының яшәү урыны буенча беренчел медицина ярдәме сорап мөрәҗәгать иткән гражданнарга консультация алырга мөмкинлек бирәчәк.

Сәламәтлек саклауны модернизацияләү кысаларында агымдагы елда районның медицина учреждениеләренә 16 млн.сумлык заманча медицина җиһазлары кайтарылды.

Республика программалары гамәлдә булган чорда без беренчел медицина ярдәме

күрсәтүгә бәйле мәсьәләләрне хәл итә алдык диярлек..

Сәламәтлек саклау министрлыгы рейтингында безнең үзәк район хастаханәсе 9 нчы урынны алып тора.

Эколого-географик позицияләрдән ЛМР ның заманча экологик вәзгыяте уртача киеренкелектә буларак бәяләнә һәм кайбер сәбәпләр һәм факторлар белән билгеләнә, алар исәбенә, беренче чиратта, техноген (райондагы күп санлы сәнәгать предприятиеләре булу, Казан шәһәре һәм күрше муниципаль районнар территориясеннән пычраткыч матдәләрне трансчик аша күчерү, территорияне сөрүнең югары проценты, тыгыз транспорт челтәре (шул исәптән, торба үткәргеч транспорт) һәм инженерлык коммуникацияләре челтәре, һәм, ниһаять, «Казан» халыкара аэропорты булу) һәм табигый (каз-чокырлар челтәре, җир асты сулары ятмалары булу, карйөзне су басу һәм су басу урыннары булу) керә. ЛМР территориясе уртачадан югары дәрәҗәдә характерлана торган техноген йөкләнеш кичерә һәм аерым локаль проблемалы участоклар белән экологик имин булмаган территорияләргә кертелергә мөмкин.

ЛМР социаль-икътисадый үсешендә барлыкка килгән төп күрсәткечләргә анализ

4 таблица

ЛМР социаль-икътисадый үсеше программасын гамәлгә ашыру нәтиҗәсендә ирешелгән төп күрсәткечләр

Күрсәткечләр	Үлчәү бердәмлеге	2017 ел	2018 ел	2019 ел	2020 ел	2024 ел
1. 1. Икътисади Күрсәткечләр						
Даими халык саны ((уртача еллык)	Мең кеше	42,07	43,65	45,94	49,16	71,65
	% узган елга карата	103,4	103,8	105,2	107	103,31
Тулаем территориаль продукт (ВТП)	млн.сум.	23097,3	26353,6	30978	39165,4	62 789,4
	% узган елга карата чагыштырма бәяләрдә	108,7	103,4	113,2	126,4	93,14
Үзләре җитештергән төяп җибәрелгән товарлар, үз көчләре белән башкарылган эшләр һәм хезмәтләр күләме	млн.руб.	31883,4	29801,0	34560,2	47014,3	57 238,6
	% узган елга карата чагыштырма бәяләрдә	121,2	88,3	128,9	145,6	96,7
Барлык категория хуҗалыкларда авыл хуҗалыгы продукциясе	млн.руб.	7464,9	8368,4	5730,7	9924,5	10900
	% узган елга карата чагыштырма бәяләрдә	102,1	111,4	68,5	166,8	126,7
Төп капиталга инвестицияләр күләме хисабына	млн.руб.	10196,5	23179,3	12669,7	14371,6	33200

барлык финанслау чыганаклары	% узган елга карата в чагыштырма бәяләрдә	109,61	215,89	51,2	107,4	102,8
Торак йортларны барлык чыганаклар хисабына файдалануга тапшыру финанслау	тыс.кв.м	96,2	96,2	115,1	192,9	313
	% узган елга карата	102,7	100,1	119,6	167,6	97,5
Хезмәт хакы фонды	млн.сум.	7021,1	7895,8	11246,5	11171,4	19466,5
	% узган елга карата	114,5	112,5	142,4	99,3	106,98
Теркәлгән эшсезләр саны	кеше	27	27	40	155	42
	% узган елга карата	81,8	100,0	148	387,5	144,8
Эшсезлек дәрәҗәсе	%	0,15	0,14	0,21	0,78	0,17
2. Тормыш дәрәҗәсе						
Җан башына керемнәр уртача бер ай эчендә	сум	19634,1	22580,9	25198,3	24922,5	34 639
	% узган елга карата	97,6	115,0	111,6	98,9	102
Уртача айлык хезмәт хакы (предприятиеләрнең тулы даирәсе буенча) (уртача ел өчен)	руб.	36385,7	39979,8	48262,4	57296,13	84 525,45
	% узган елга карата	111,4	109,9	120,7	118,7	106,9
3. Кулланучылар базары						
Ваклап сату әйләнеше	млн.сум.	3167,9	3542,0	3770,6	3942,9	10033,5
	% узган елга карата чагыштырма бәяләрдә	107,2	109,2	102,4	100,4	98,3
Халыкка түләүле хезмәт күрсәтү күләме	млн.руб.	592,5	1070,3	525,7	254,83	730,5
	чагыштырма бәяләрдә, % узган елга карата	104,2	173,9	46,8	47,0	96,8

Озак сроклы максатлар һәм максатчан параметрлар 2025- 2030 елларга һәм 2030 елга кадәр план чорына Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының социаль-икътисадый үсеш стратегиясендә билгеләнде. Максатчан индикаторларга ирешүне бәяләү 4 нче таблицада чагылыш тапкан.

Шәһәр һәм авыл халкы булган муниципаль районнарның социаль-икътисадый үсеше рейтингында ЛМР Казан һәм Әлмәт кебек эре муниципалитетлар белән бергә гомуми рейтингта алдынгы урыннарны саклап кала.

Ирешелгән нәтиҗәләр-бюджет барлыкка китерүче сәнәгать предприятиеләре, авыл хуҗалыгы формированиеләре коллективларының, шулай ук кече һәм урта бизнесның тотрыклы эш күрсәткече.

2.1. Территория үсешенең тышкы факторлары

Килеп чыгуның табигате буенча тышкы факторларның муниципаль районның социаль-икътисадый системасына катнашы юк, әмма алар үзара бәйләнгән һәм эчке факторларны формалаштыруга төп йогынты ясый. Аларга муниципаль район ягыннан еш кына йогынты ясап булмый йә мөмкин түгел, йә шактый кыен һәм нәтиҗәсез була, шуңа күрә Стратегияне гамәлгә ашырганда аларның йогынтысын, аларның үзгәрү һәм муниципаль район системасына йогынты ясау фаразын исәпкә алып, кайбер билгеләнгән шартлар буларак исәпкә алырга кирәк. Шулай итеп, ЛМР социаль-икътисадый үсеш процессын гамәлгә ашыруның төп үзенчәлеге булып аның тышкы факторларга турыдан-туры бәйлелеге тора, ул исә 2030 елга кадәр Татарстан Республикасының социаль-икътисадый үсеш стратегиясен гамәлгә ашыру процессын нигездә билгели.

5 таблица

ЛМР үсешенә йогынты ясый торган тышкы факторлар

№ п/п	ЛМР үсешенә ярдәм итүче тышкы факторлар	ЛМР үсешен тоткарлый торган тышкы факторлар
1	Районның социаль-икътисадый үсеш сәясәтенә йогынты ясый торган федераль һәм региональ законнар (дәүләт хакимияте органнарының норматив-хокукый актлары)	Төбәктә үз эшчәнлеген алып баручы табигый монополияләрнең баланссыз бәя һәм тариф сәясәте
2	Муниципаль район икътисадының һәм социаль өлкәсенең аерым секторларын үстерүгә дәүләт ярдәме	Россиядә һәм чит илләрдә базарның гомуми конъюнктурасы тарафыннан билгеләнә торган әзер авыл хуҗалыгы продукциясенә бәяләр диаритеты
3	Республиканың икътисадый потенциалында муниципаль районның стратегик һәм территориаль әһәмияте	

4	Кече бизнеска ярдәм өлкәсендә коррупция дәрәҗәсен киметү һәм административ киртәләрне җиңү белән бәйле гамәлдәге дәүләт сәясәте	
5	Икътисадый сәясәттә региональ хакимияткә инвестиция өстенлекләре	
6	Бюджетара мөнәсәбәтләр һәм финанс ресурсларын муниципаль районның социаль инфраструктурасын үстерүгә бүлү	
7	Рухи, интеллектуаль, физик һәм мәдәни үсеш өлкәсендә гамәлдәге дәүләт сәясәте	
8	Милли проектларны гамәлгә ашыру	

2.1. Конкурентлык өстенлекләре һәм үсешнең төп проблемалары

ЛМРның перспективалы үсеше өчен файдаланылырга тиешле уникальлек, конкурентлы өстенлекләр һәм югары үсеш дәрәҗәсенә ирешү өчен чишелеш таләп итә торган төп проблемалар. Аларны хәл итүгә ЛМРның социаль-икътисадый үсеше стратегиясе юнәлтеләчәк. 6 нчы таблицада күрсәтелгән.

6 таблица

Конкурентлык өстенлекләре һәм үсешнең төп проблемалары

Сфера лар	Конкурентлык өстенлекләре	Төп проблемалар
Ресурс потенциал		
	уңайлы икътисади-географик урнашуы Көньяк-Татарстан Республикасының көнчыгышында ярты сәгатьлекКазан шәһәреннән, якын – тирә авыллар республикадан ун минутлык ераклыкта урнашкан табигый ресурсларга һәм логистик үсеш өчен киңлекләргә ия үсеш алган юл хәбәрләре («Казан-Оренбург» трассасы һәм Шәле-Сорочьи Горы «тизйөрешле автомобиль юлы «юл элемтәсе формалаша торган халыкара транспорт участогы	

Географик урнашуы	составына керә маршруты «Европа-Көнбатыш Кытай»), воздушныміКазан халыкара аэропорты һәм су элемтәләре (Куйбышев сусаклагычы) беләнтанышу ЛМР Территориясендә бар республикада иң зур аэропорт– «Казан халыкара аэропорты»транспорт үтемлелеге социаль Индикаторы күрсәткече буенча район төркемгә керәтранспорт үтемлелеге уңайлы булган районнарчелтәрләрдә, анда бу күрсәткеч 1 сәгатьтән артмыйүзләштерү дәрәҗәсе буенча район территориясе үзләштерелгән урта территорияләргә карый.	

Табигый ресурс потенциалы	район территориясендә уңай климат Идел-Кама дәүләт табигать биосфера тыюлыгының бер өлеше кирпеч, торф, ком-гравий катнашмалары,ком һәм известьташ җитештерү өчен балчык ятмаларының зур запаслары, хуҗалык эшчәнлеген киңәйтү өчен су объектлары булу	җирнең ресурс потенциалы сыйфатын начарайту.
		туфракның уңдырышлылыгын деградацияләү
Халыкның тормыш сыйфаты		
Демография	миграция үсеше, туучылар саны арту хисабына киләчәктә халык саны арту, үлүчеләр саны кимү	халыкның үлүчеләр саны югары
Халыкның яшәү дәрәҗәсе. Хезмәт хакы	хезмәт хакы үсеше	Казанга югары квалификацияле белгечләр китү
	халыкның сатып алу сәләте үсеше	тармакара дифференциациянең югары дәрәҗәсе уртача айлык хезмәт хакы
Халыкны социаль яклау	халыкны социаль яклау органнарының югары нәтиҗәлелеге	пенсионерларның, аз тәэмин ителгән гаиләләрнең, район халкының гомуми санында шактый өлеше
	районның социаль хезмәтеннән даими ярдәм булу	авыр тормыш хәленә эләккән гаиләләргә адреслы ярдәм системасын камилләштерү
	аз керемле район халкы	
	адреслы социаль ярдәм күрсәтү	

	өлкән яшьтәге ялгыз гражданнарның һәм инвалидларның өйләрендә социаль хезмәт күрсәтү	
Торак-коммуналь өлкәсе һәм төзекләндерү	электр тапшыру линияләрен, трансформатор подстанцияләрен ремонтлау һәм реконструкцияләү буенча даими эш алып барыла	
	ТКХ максатчан программаларын үтәү	торак фондының югары тузганлыгы дәрәҗәсе
	торак-коммуналь комплексын реформалаштыру һәм модернизацияләү	коммуникацияләрнең сизелерлек тузуы (җылылык трассасы, канализация, сүүткәргечләр, электр челтәрләре)
	КФЙга ел саен агымдагы һәм капиталь ремонт үткәрү	энергияне саклау технологияләрен зәгыйфь кертү
Торак төзелеше	торак төзелеше өчен кабул ителгән территорияләр булу.	торак төзелеше өчен инженерлык инфраструктурасын үстерү җитәрлек түгел
	хосусый секторда да, социаль ипотека программасы буенча да, авария хәлендәге торактан гражданнарны күчерү буенча да торак йортлар төзү актив алып барыла	
Здравоохранение	авырулар санын киметүгә юнәлтелгән максатчан программаларның булуы һәм тормышка ашырылуы	квалификацияле табибларга кытлык зур кадрлар, аеруча тар юнәлешләр
	дәвалау учреждениеләре, ФАПлар челтәре шактый үсеш алган	пенсия яшендәге табиб кадрларының бик югары дәрәҗәсе
	халыкны, беренче чиратта, ташламалы категорияләрне дарулар белән тәэмин итүне камилләштерү	район дәвалау учреждениеләрен заманча медицина белән җитәрлек матди-техник тәэмин итмәү җиһазлар һәм оргтехника белән
Мәдәният, физкультура һәм спорт	мәгарифне үстерү район программасын тормышка ашыру	мәгариф системасында кадрлар яңартуның түбән динамикасы
	яшь педагогларны җәлеп итү	мәктәпкәчә учреждениеләрдә урыннар җитмәү
	балаларны кружка эшенә җәлеп итүнең югары дәрәҗәсе	Заманча мәгариф технологияләрен җитәрлек кулланмау
Мәдәният, физкультура һәм спорт	районда мәдәни-ял һәм спорт-массакүләм эшнең югары дәрәҗәсе	спорт корылмаларының һәм мәдәният учреждениеләренең матди-техник базасын тиешенчә үстермәү
	тарихи һәйкәлләр булу	районда спорт эшләрен үткәрү өчен белгечләр җитмәү
	территориянең милли традицияләрен саклау һәм үстерү	
	йөзү бассейны булу	

	высокая доля населения, регулярно занимающегося физкультурой и спортом	
	гражданнарның ял итү урыннары	
Потребительский рынок	район территориясендә сәүдә объектлары һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре саны арту	көнкүреш хезмәте күрсәтү һәм юл яны хезмәтләре җитмәү
	сәүдә мәйданнарын арттыру	бу өлкәдә квалификацияле кадрлар җитмәү
Яшьләр сәясәте	яшьләрнең җәйге ялын, сәламәт яшәү рәвешен оештыруда ярдәм итү	яшьләр өчен җитәрлек үсеш алмаган ял
	җирле үзидарә органнары тарафыннан яшьләр сәясәтен гамәлгә ашыру	Начар матди-техник база муниципаль спорт һәм ял учреждениеләрендә
Экономик потенциал		
Сәнәгать	сәнәгать производствосы үсеше	Түбән инновацион активлык
	сәнәгать продукциясен җитештерүне арттыру	хәзерге төп җитештерү фондларының мөмкинлекләрен тулысынча кулланмау
	тотрыклы эшләүче кече һәм урта бизнес сәнәгать предприятиеләренә ия булу	
	җитештерелә торган продукциянең югары сыйфаты көндәшлеккә сәләтлелеге	
	җитештерелә торган продукцияне экспортлау	
Авыл хуҗалыгы	игенчелек һәм терлекчелек үсеше	булган терлекчелек комплексларын яңаларын төзү һәм модернизацияләү кирәклеге
	авыл хуҗалыгы предприятиеләренә ярдәм итү буенча өлкә һәм федераль программаларда катнашу	районда сөт сату авыр
	гаилә фермаларын актив үстерү	авыл хуҗалыгы товар җитештерүчеләренең тотрыксыз финанс хәле
	коллектив һәм фермер хуҗалыкларын үстерү	авыл хуҗалыгы предприятиеләренең искергән матди-техник базасы
	шәхси ярдәмче хуҗалыкларның үзебездә җитештерелгән продукциясен сату өчен каралган	эшче кадрлар һәм югары квалификацияле белгечләр җитмәү
Эшкуарлык эшчәнлеге	кече һәм урта эшкуарлыкка ярдәм итү программасы эшләнде	тар кече һәм урта бизнес хезмәтләре профиле

	район эшкуарлары Иҗтимагый советының актив эше	
	эшсез гражданнарның үзмәшгульлеген оештыру	
	муниципаль районның кече һәм урта эшкуарлык субъектларының финанс-кредит ресурсларына керүен тәэмин итү	
	районның кече һәм урта предприятиеләре һәм шәхси эшмәкәрләре санын арттыру	
	районның кече предприятиеләрендә эш урыннары санын арттыру	
	муниципаль һәм шәхси дәрәҗәдәге сәнәгать паркларын актив булдыру	
Кадрлар потенциалы		
Халыкның мәшгульлеге	потенциаль ирекле эшче көче булу	заманча эшче һөнәрләрнең квалификацияле кадрлары дефициты
	вакантлы эш урыннары һәм эшсез гражданнарны эшкә урнаштыру турында мәгълүмат бирү буенча район предприятиеләре һәм оешмалары белән хезмәттәшлек	вакантлы эшләрнең аз хезмәт хакы
	югары мобильлек кадрлар	икътисади актив халыкның маятник миграциясе
	эшсез гражданнар белән эш белән тәэмин итү хезмәтенең интенсив эше	
	яшүсмерләрне вакытлыча эш белән тәэмин итүне оештыру	
	республикада эшсезлек дәрәҗәсе түбән күрсәткечләрнең берсе	
Муниципаль районның идарә системасы һәм җирле үзидарә	оештыру структурасы, нигездә, муниципаль берәмлекнең законнары һәм Уставы белән билгеләнгән бурычларга һәм вәкаләтләргә туры килә	районда муниципаль хезмәт эшчәнлеген оештыруны вакытында камилләштерү зарур
	республика законнарын эшләүдә катнашу	
	муниципаль хезмәткәрләрнең квалификациясен даими яңадан әзерләү һәм күтәрү	
	район муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү өчен кадрлар резервына анализ ясала	

Район бюджеты		
Бюджет потенциалы	муниципаль милекне арендалаудан бюджет керемнәре арту	муниципаль милекне куллануның түбән эффективлыгы
	предприятиеләрдән, шул исәптән кече һәм урта бизнестан салым керемнәре арту	
Инвестиция эшчәнлеге		
Инвестиция потенциалы	уңайлы географик урнашу	инвесторлар өчен ачык хокук кыры булмау.
	авыл хуҗалыгы,сәнәгать һәм башка куллану өчен җир ресурслары һәм ирекле мәйданчыклар булу	перспектив проектларга уртак (Дәүләт һәм шәхси) инвестициянең яңа формаларын эзләү
	сәнәгать һәм эшкуарлык үсешенә ярдәм итүче транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы булу	инвестицияләр җәлеп итү буенча Л ЛМРДА структур бүлекчәләр булмау
	районның ирекле инвестицион мәйданнарына профильле инвесторларны җәлеп итү	электр һәм газ белән тәэмин итү челтәрләренә проблемалы тоташу
	инвестиция эшчәнлеген башкару өчен инфраструктураны яхшырту	
	муниципаль инвесторларга күрсәтелә торган ярдәм механизмнары актив тормышка ашырыла	

3. Лаеш муниципаль районының үсеш сценарийлары

Тышкы шартлар фаразының билгесезлеге ЛМР Стратегиясен гамәлгә ашыруның сценар вариантларын куллану зарурлыгын китерә. Стратегияне эшләгәндә өч сценарий тәкъдим ителде:

1 сценарий - инерцион (ресурс чикләүләренең кырыс сценарие);

2 сценарий - төп (ресурс чикләүләренең уртача сценарие);

3 сценарий - оптимистик (ресурс чикләүләренең йомшак булуы сценарие).

Инерцион сценарий. Әлеге сценарий икътисадый үсеш темпларының тизләнүен күздә тотмый (тышкы факторлар йогынтысына карап хәлнең вакытлыча начараюы мөмкин, бу шартлар өчен инерцион пессимистик сценарий каралачак), үсеш "стандарт" инерцион трендлар буенча бара, ресурс чикләүләре үтелмәячәк. Ресурс чикләүләрен исәпкә алып, фәкать иң өстенлекле һәм ресурс мөмкинлекләре аз булган проектлар гына гамәлгә ашырыла (проектларны гамәлгә ашыру срокларын соңрак вакытка күчерергә мөмкин). Сценарийның төп параметрлары:

- - Район икътисадының күпчелек тармакларының конкурентлык сәләтен иң яхшы чит ил җитештерүчеләре дәрәҗәсеннән аз гына киметүне тәэмин итәрлек тотрыклы үсеш моделен формалаштыру максатында традицион өлкәләрдә конкурентлык өстенлекләрен беркетү һәм киңәйтү, бу районның икътисадый структурасын аз гына модернизацияләүгә китерәчәк.;

- кеше капиталының аз гына үсеше;

- икътисадның һәм социаль өлкәнең чагыштырма өстенлекләрен гамәлгә ашыручы озак сроклы өстенлекле проектларның һәм программаларның чикләнгән санын гамәлгә ашыру;

- инвестицион җәлеп итүчәнлекнең аз гына үсеше;

- пространство үсеше шартларын булдыру;

- регионара һәм халыкара социаль-икътисадый киңлеккә интеграцион процессларны киңәйтү;

- баланслы тотрыклы үсешкә ярдәм итә торган институциональ мохитне үстерү;

- иминлекнең тотрыклы дәрәҗәсе.

Инерция сценариена 16 нчы таблицадагы индикаторларның минималь күрсәткечләре туры килә.

Төп сценарий. Әлеге сценарий ресурс чикләүләрен җиңүгә юнәлдерелгән кирәкле чаралар күреләчәген күздә тота. Фаразлана торган срокларда гамәлгә ашыру куркынычы түбән булган проектлар һәм югары куркынычлар белән бәйле берничә төп эре проект гамәлгә ашырыла. Сценарийның төп параметрлары:

- - район үсеше потенциалын гамәлгә ашыруның югары дәрәҗәсе;

- - традицион өлкәләрдә конкурент өстенлекләрне ныгыту һәм киңәйтү (шул исәптән технологик дәрәҗәне арттыру һәм икътисадның һәм социаль өлкәнең барлык тармакларында хезмәт җитештерүчәнлеген үстерү нигезендә), кластерлы активлашу нигезендә тотрыклы балансլы үсеш моделен булдыру максатында яңа тармакларда конкурентлык сәләтен үстерүне стимуллаштыру;
- - югары муллык, социаль иминлек, татулык һәм иминлек нигезендә социаль өлкәне тирән модернизацияләү аша кеше потенциалын үстерү;
- - икътисадның чагыштырма өстенлекләрен гамәлгә ашыручы озак сроклы өстенлекле проектларның һәм программаларның күпчелеген гамәлгә ашыру;
- - инвестиция климатын сизелерлек яхшырту, шул исәптән чит ил инвесторлары өчен дә;
- - нисбәтле пространство үсеше (икътисадый үсешнең яңа үзәкләрен төзү, пространство сыйфатын үстерү) һәм регионара һәм халыкара социаль-икътисадый киңлеккә сизелерлек интеграцияләү;
- - тотрыклы үсешкә ярдәм итә торган институциональ мохит булдыру. Төп сценарийга 16 нчы таблицадагы индикаторларның максатчан күрсәткечләре туры килә.

Оптимистик сценарий. Үсеш потенциалын тулысынча ачу, глобаль конкурентлык сәләтенә ирешү күздә тотыла. Кластерлы активлашу уңышлы гамәлгә ашырыла: тулысынча «заманча икътисад» модернизацияләнә, «акыллы икътисад» секторы төзелә (билгеләнгән проектларның күбесе план срокларында гамәлгә ашырыла).

Оптимистик сценарийга 16 нчы таблицадагы индикаторларның максималь күрсәткечләре туры килә.

ЛМР Стратегияне гамәлгә ашыру нәтиҗәсендә балаларга яшәү һәм тәрбия бирү өчен уңайлы урынга әверелергә тиеш, ул үз халкына иҗади потенциалны үз-үзен тормышка ашыру һәм ачу өчен уңай шартлар тудырырга тиеш, моңа аеруча сәләтле, белемле һәм амбициоз кешеләр өчен киң карьера мөмкинлекләре дә керә. Районда, әйләнә-тирә мохитнең сыйфатын, социаль тәэминат дәрәҗәсен, сыйфатлы белем бирү һәм медицина хезмәте күрсәтү, иминлек, шулай ук алга киткән торак-коммуналь инфраструктураны да кертеп, тормышның югары стандартларына ирешелде.

ЛМР - тотрыклы үсеш территориясе. Бу - үз халкына бер үк вакытта тотрыклы (оешманың төп кагыйдәләре), имин, сыгылмалы (төрле үзгәрешләр өчен ачык система) һәм экология таләпләрен хөрмәт иткәндә икътисадый яктан нәтиҗәле булган тормыш һәм идарә шартларын тәэмин итүче территория.

ЛМР - үз халкыныкы, киләчәк буыннарны мирас итеп алырга тиешле икътисадый, социаль һәм мәдәни файда булып тора. Бу - бик яхшы репутацияле территория, бу, беренче чиратта, ЛМРның төп байлыгын тәшкил итүче халкы хезмәте. Район халкы ЛМРның үсешнең уникаль ресурсларының киң спектры бар дип ышана, хәзерге вакытта алар территория үсешенә җитәрлек дәрәҗәдә файдаланылмый. ЛМР аларны кулланганда сыйфатлы тормыш һәм эшлекле мохите

булган һәм актив җирле бергәлек булган күп функцияле территория буларак үсешнең тотрыклы перспективалары бар.

ЛМР киләчәген төп күзаллау: ЛМР - динамик үсеш территориясе, яшәү һәм кеше потенциалын үстерү өчен уңайлы, югары инвестицияләр җәлеп итүчәнлеге һәм бизнес-бергәлек үстергән территория.

- - Уңайлы тормыш мохите булган территория, ул халыкны матди булмаган характердагы югары сыйфатлы иҗтимагый хезмәтләрнең тулы спектрына (сәламәтлек саклау, мәгариф, мәдәният һ.б.) һәм матди характердагы (торак, эчә торган су, энергия, транспорт һ.б.) керү мөмкинлеген тәэмин итә. Әлеге хезмәтләргә тиешле дәрәҗәдә даими ярдәм күрсәтү территория үсешенең тотрыклылыгының төп шарты булып тора.
- - Түбән техноген йөкләнешле Территория. Бу күзлектән караганда, Лаеш һәм район яшәү өчен урын буларак балансланган система рәвешендә үстерергә тәкъдим ителә.
- - Шәхеснең чәчәк атуы һәм белемгә һәм мәгълүматка ирешү өчен махсус урын булырга тиеш, биредә булган күпсанлы үзенчәлекләрне һәм мәдәниятләрне берләштерүче һәм үзара баетучы территория белем икътисадының оптималь үсеше урыны.
- - Актив һәм белемле Яшьләр территориясе. Яшьләрнең җирле һәм төбәк дәрәҗәсендә иҗтимагый тормышта катнашуы гражданнарны иҗтимагый тормышка җәлеп итү буенча гомуми сәясәтнең бер өлеше булырга тиеш.

- Социаль бердәмлек территориясе. Бер-беребезнең толерантлыгы һәм кабул ителүе, бер территориядә уңайлы һәм нәтиҗәле яши белү - без омтылган ЛМР халкының төп образы. Аерым урыннарга яисә социаль төркемнәргә тискәре мөнәсәбәт белән көрәш. Теге яки бу халык төркеменә тискәре мөнәсәбәт аның җирле бергәлеккә карау тойгысын боза, аның кысаларында бу төркем яши. Яшәү урынына бәйсез рәвештә, барлык халыкның сорауларын игътибар белән өйрәнергә һәм аларга җавап бирергә кирәк.

- Җирле бергәлек әгъзаларының нәтиҗәле хезмәттәшлеге территориясе. Район эшчәнлегенең барлык өлкәләрендә иҗтимагый советлар челтәре төзергә, иҗтимагый оешмалар формалаштыруны стимуллаштырырга кирәк. Идеалда һәр кеше диярлек территориянең теге яки бу проблемасын хәл итүгә катнашы булсын өчен бурыч куелган..

- Территория с эффективной системой управления, обеспечивающей создание стабильных рамок действий и потенциала для коллективной деятельности, основанных на политике территориальной сплоченности, равномерной концентрации усилий как на функциях по перспективному развитию территории, так и на функциях обеспечения текущей деятельности.

- - Табигый һәм социаль характердагы һәлакәтләрдән үз халкын яклауны тәэмин итә торган хәвефсез территория.

ЛМР — СӘЛАМӘТЛЕК, ЯЛ ҺӘМ БИЗНЕС-ЭЛЕМТӘ ТЕРРИТОРИЯСЕ.

- ЛМРюгары технологияле производстволар һәм инновацияләр өлкәсендә проектлар гамәлгә ашырыла торган иң матур урыннарның берсе.
- - Уникаль тарихи-мәдәни һәм тарихи-архитектура иясе һәм аны саклаучы
- мохит.
- - ЛМР Республиканың көньяк-көнчыгышында -стратегик территория табигый-ресурс, икътисадый һәм мәдәни-тарихи потенциалны яраштыруның уникаль мөмкинлекләре белән.
- -ЛМР - икътисадый һәм мәдәни-тарихи потенциалның уникаль кушылмасына ия булган, шул ук вакытта кабатланмас тарихи-рухи үзләштерүне, традицияләрне саклап калган һәм төрле үсеш дәверләренең акыл ягыннан күчүчәнлеген үзендә туплаган территория.тия.

ЛМР – ИНВЕСТОРЛАР ӨЧЕН ИМИН ҮСЕШ ТЕРРИТОРИЯСЕ

- - Бизнесны уңышлы алып бару һәм кертелгән ресурсларны югары капитализацияләү территориясе.
- - Хакимият һәм бизнесның партнерлык мөнәсәбәтләре территориясе.

ЛМР – КУНАКЛАР ҺӘМ ТУРИСТЛАР ӨЧЕН ОНЫТЫЛМАС УРЫН

- Уникаль тарихи-мәдәни һәм тарихи-архитектура мирасы, үзенчәлекле гореф-гадәтләре булган, аларны дөньяның барлык почмакларыннан кунакларны туристлык җәлеп итү объектына әйләндерергә мөмкин булган территория.

- Территория - уникаль табигать-ландшафт потенциалы булган территория, бу җирле хакимият тарафыннан танып белү, табигый һәм экологик туризм территориясендә территорияне үстерү аша территория икътисадының нәтиҗәлелеген күтәрүнең мөһим элементы буларак карала.

- Фестивальләр һәм бәйрәмнәр үткәрү өчен уңайлы территория. Кунакчыллык, күңел ачу һәм ял итү инфраструктурасын үстерү өчен кызыклы территория.

ЛМР стратегиясе үсешнең төп сценарие буенча эшләнә.

ЛМР 2030 Стратегиясендә каралган икътисадый зона нигезендә Казан шәһәр агломерациясенең актив үсеш зонасына, шулай ук «Идел-Кама агымы» экозонасы кысаларында яр буе территорияләренең актив үсеш зонасына керә.

Казан икътисадый зонасының тармак структурасы химия сәнәгате (химия һәм нефть химиясе), электр энергетикасы, машина төзелеше (авиатөзелеш, судно төзелеше, электр җиһазлары җитештерү), җиңел сәнәгать, агросәнәгать комплексы, яңа төзелеш һәм төзелеш материаллары җитештерү тармаклары белән билгеләнә. Югары белем бирү һәм хезмәтләр күрсәтү комплексы тупланган Казан һәм агломерация аерым роль уйный..

Казан икътисадый зонасын перспектив күзаллау - хуҗалык эшчәнлеген индустриализацияләүгә юнәлдерелгән шәһәр агломерациясенең инновацион үсеш территорияләрен һәм барлыкка килә торган йогынты поясының авыл территорияләрен интеграцияләү пространствосы. Казан икътисадый зонасы - «акыллы» икътисадның үсеш территориясе. Пространство үсеше бишенче торышка һәм перспективада алтынчы технологик торышка күчүне хуплауга юнәлдерелгән..

Казанның һәм аның яңа иярченнәре Иннополис һәм Смарт Сити Казанның перспективалы функцияләре (ЛМР территориясе):

- алдынгы университет үзәге һәм дөньякүләм дәрәҗәдәге фәнни-тикшеренү үзәге;

- глобаль конкурентлыкка сәләтле мәгълүмат-технология полюсы;

- «Идел-Кама» үсеш полюсының финанс үзәге;

- транспорт-логистика хабы.

Югарыда формалаштырылган максатларга һәм бурычларга ирешү өчен кайбер проблемалар бар, аларның бер өлеше ЛМР стратегиясен гамәлгә ашыруның планлаштырыла торган чорына системалы характерда. Әлеге проблемаларны хәл итү ЛМР дәрәҗәсендә идарәчел һәм хуҗалык карарларын кабул итү яссылыгында гына түгел, ә республика һәм Россия Федерациясе дәрәҗәсендә мондый карарлар кабул итү системасында да ята.

ЛМР стратегиясен эшләүгә кадәр Казан агломерациясе зонасына керүче муниципаль районнар җитәкчеләре һәм белгечләре катнашында стратегик сессия уздыру эше барды. Аны үткәрү ЛМР авыл җирлекләре башлыклары сораштырулары һәм институциональ матрица нигезенә яткан институциональ факторларны формалаштыру нәтиҗәләре буенча төзелгән.

4. Территорияне үстерүнең стратегик өстенлекләре

4.1. Халыкның тормыш сыйфатын күтәрү

Социаль өлкә тармакларының үсеше соңгы елларда ЛМРда кеше капиталын үстерүнең уңай шартларын тәэмин итү өчен нигез салды.

Мәгариф

ЛМР мәгариф системасы районның социаль өлкәсендә иң эреләрдән берсе. Ул 57 мәгариф учреждениесен үз эченә ала, шул исәптән: 28 мәктәп, 26 мәктәпкәчә балалар мәгариф учреждениесе; Лаеш мәктәп-интернаты, Лаеш балалар йорты, Лаеш техник-икътисадый техникумы.

2024 елда сыйныф-комплектларның уртача тулыланышы арта (шәһәрдә-20 кеше, авылда-12 кеше) һәм 1 укучыны тоту бәясе арта. Бер укучыга чыгымнар бәясе 103% ка арткан.

«Икенче сменада шөгыльләнүче укучыларның гомуми санының чагыштырма өлеше 2019-2020 уку елында 10,4% тан 2024-2025 уку елында 13,5% ка кадәр арта.

Район территориясендә муниципаль мәктәпкәчә мәгариф учреждениеләре челтәрен (алга таба - мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләре) саклап калуга ирешелде. Мәктәпкәчә белем бирү 65% тәшкил итә. Әмма мәктәпкәчә балалар учреждениеләрендә урыннар белән тәэмин итү мәсьәләсе кискен кала. Мәктәпкәчә учреждениеләрдә - 3266 бала.

Муниципаль мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләренә билгеләнү өчен исәптә торучы 1 яшьтән алып 6 яшькә кадәрге балалар өлеше әлеге яшьтәге балаларның гомуми санының 35% составляет тәшкил итә..

Республика программасы буенча түбәндәге объектларда эшләр тәмамланган:

- Советлар Союзы Герое Б.К. Кузнецов исемендәге 2 нче номерлы Лаеш урта мәктәбе» МБМУ, 67,4 млн. сумга;
- «Алтынчәч» Малоелгының 27,6 млн. сумлык балалар бакчасы.

“Мәгариф” федераль проекты кысаларында Усад авылында 439 млн сумлык 500 урынлык мәктәп төзелеше тәмамланды.

Державин авылында «Мәшгульлеккә ярдәм» төбәк проектының «Демография» милли проекты кысаларында 50 урынлы балалар бакчасы файдалануга тапшырылды, объект бәясе - 101 млн. сум, Усад авылында 195,6 млн. сумлык 260 урынлы балалар бакчасы.

- ЛМР мәгариф системасы учреждениеләре «Мәгариф» өстенлекле милли проектында актив катнашучылар булып тора.
- Шулай ук милли проект кысаларында информатика, ОБЖ, кызлар һәм малайлар өчен технология кабинетлары, шахмат почмагын ремонтлау эшләре дәвам итә.
- Район мәгариф системасында хәл ителмәгән төп проблемалар кала:
- - мәктәпкәчә учреждениеләрдә урын җитмәү;
- - мәгариф системасында кадрлар яңартуның түбән динамикасы;
- - заманча мәгариф технологияләрен җитәрлек дәрәҗәдә файдаланмау;
- - мәгариф системасы белән идарә итүдә җәмгыятьнең җитәрлек дәрәҗәдә катнашмавы, хосусый инвестицияләрнең һәм коммерция структураларының белем бирү системасына кече күләме;
- - кайбер мәктәпләрнең заманча җиһазларының белем бирү процессын гамәлгә ашыру шартларына туры килмәве;
- - мәгариф учреждениеләрендә балаларның сәламәтлеге кимү, сәбәпләрне бетерү буенча җитәрлек дәрәҗәдә эшләмәү.
- ЛМР мәгариф системасы алдында торган төп бурычлар түбәндәгеләр:
- - IT-классларны һәм робот техникасы классларын алга таба үстерү;
- - Эшче һөнәрләрне популярлаштыру өлкәсендә районның сәнәгать предприятиеләре белән хезмәттәшлек итү;
- - профильле укытуны үстерү;
- - укытуның инновацион рәвешләрен кертү;
- - мәгариф учреждениеләре челтәрен эшләвенең нәтиҗәлелеген арттыру максатында оптимальләштерү һәм реструктуризацияләү;
- - төп гомуми һәм урта гомуми белем дәрәҗәләрендә белем бирүнең һәм тәрбияләүнең, белем бирү технологияләренең белем алучыларның база күнекмәләрен һәм күнекмәләрен үзләштерүен тәэмин итә торган яңа ысулларын кертү, аларны белем бирү процессына өйрәтүгә һәм җәлеп итүгә мотивацияләүне арттыру;
- - Өч яшькә кадәрге балаларның иртә үсеше өчен шартлар тудыру, гаиләдә мәктәпкәчә белем алучы балаларның ата-аналарына психологик-педагогик, методик һәм консультатив ярдәм программасын гамәлгә ашыру;

- «Мәгариф» һәм «Демография» милли проектында актив катнашу.

Әлеге чараларны гамәлгә ашыру 2030 елга мәгариф учреждениеләре эшчәнлегенең нәтиҗәлелеген күтәрергә, яңа белем бирү технологияләрен һәм белем бирү формаларын кертергә, балаларны мәктәпкәчә белем бирү хезмәтләре белән тәэмин итүне арттырырга, шулай ук мәктәпләрне укыту-күрсәтмә әсбаплар һәм җиһазлар белән тәэмин итү дәрәҗәсен арттырырга мөмкинлек бирәчәк.

Мәдәният һәм туризмны үстерү

ЛМР бай мәдәни потенциалга һәм традицияләргә ия.

Район территориясендә археология һәм тарих һәйкәлләре урнашкан. Мәдәният һәм сәнгать һәйкәлләре муниципаль район территориясе буенча туристик маршрутлар программасына кертелгән.

Районның мәдәният учреждениеләре «Мәдәният»милли проектында актив катнашалар.

«Мәдәният» милли проекты кысаларында Лаеш краеның булачак г. р. Державин исемендәге музее бинасында ремонт-төзелеш эшләре башкарылган, бу максатлар өчен федераль бюджеттан 20,788 млн. сум бүлеп бирелгән.

Лаеш краенда яшәүче халыклар традицияләрен саклау максатларында «Лаеш районының этник традицияләре» туристик маршруты гамәлгә ашырыла, Маршрут өч торак пунктны Никольский, Атабай һәм Ташкирмән торак пунктларын үз эченә ала. Экскурсия вакытында туристларны рус татарлары һәм керәшеннәрнең гореф-гадәтләре һәм фольклоры белән таныштыралар.

Лаеш шәһәрен төзекләндерү буенча максатчан эш алып бару нәтиҗәсендә Татарстан Республикасында туристлык үзәкләренең берсе буларак шәһәрнең күркәм йөзен формалаштыруга ирешелде.

Шәһәр территориясендә «Кама диңгезе "иҗтимагый пространстволары, "Семрук" бистәсенең кинодекорацияләре булу, паркның Экстримын файдалануга тапшыру, Ленин урамының тарихи өлешен төзекләндерү яңа экскурсия маршруты – «Лаеш – диңгез буендагы як» ял көне туры формалаштырырга мөмкинлек бирде.

Шулай ук җәйге чорда Матюшино авыл җирлеге территориясе күп санлы туристларның ял итү урыны булып тора. Әмма әлеге территориядә социаль инфраструктура объектлары (ФАП, даруханә, КФҮ, спорт объектлары, полициянең терәк пункты һ.б.) юк, бу җирле халыкка да, ял итүчеләргә дә хезмәт күрсәтү сыйфатына тискәре йогынты ясый. Шуңа бәйле рәвештә, әлеге социаль инфраструктураны урнаштырырга мөмкин булган җир кишәрлеген билгеләү зарурлыгы туа. Шул максаттан Матюшино авылы торак пункты белән чиктәш урман фонды җирләреннән 3,8 га мәйданлы җир кишәрлеге сайлап алынды. Социаль инфраструктура объектларын төзү туристлар агымын җәлеп итүгә ярдәм итәчәк, бу тулаем алганда Лаеш муниципаль районы үсешендә уңай чагылыш табачак». Татарстан Республикасында, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы карамагында, өлкән яшьтәге гражданнар өчен шифаханә яисә курорт тибындагы бер генә махсуслаштырылган учреждение дә юк. Тернәкләндерү-бальнеология үзәген төзү максатларында мәҗбүри медицина иминияте полисы буенча шифаханә-курортта дәвалану мөмкинлеге булсын өчен, Казан шәһәренең «7 нче шәһәр клиник хастаханәсе» клиник-

диагностика учреждениесе базасында гомуми мәйданы 9,7447 га булган урман фонды җирләре составыннан җир кишәрлеге сайлап алынды. Мондый медицина үзәген төзү, дәүләт учреждениесендә заманча медицина технологияләрен кулланып, эшкә сәләтле халыкны реабилитацияләү, диагностикалау һәм дәвалауны бөтен республика халкы белән тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк.

Халыкның тормыш дәрәҗәсен һәм сыйфатын күтәрү өчен, шулай ук халыкны тернәкләндерү өчен профилактик тернәкләндерү үзәге оештыру кирәк , әлеге үзәкне кадастр номерлары 16:24:260201:3102 һәм 16:24:260201:3079 булган җир кишәрлекләрендә кадастр номерлары булган җир кишәрлекләрендә гамәлгә ашыру планлаштырыла. 16:24:260201:3567; 16:24:260201:3568; 16:24:260201:3572; 16:24:260201:3575, Матюшино авыл җирлеге территориясендәге урман фонды җирләреннән.

Лаеш районында берьюлы берничә юнәлешне: җәйге һәм кышкы спорт төрләрен, сәламәтләндерүне, балалар-сәламәтләндерү лагерьларын, яшьләр слетларын, спорт ярышларын берләштерә торган бер генә объект та юк. Мондый учреждениене төзү өчен түбәндәге территорияләр сайлап алынды: мәйданы 3,2 га булган 16:24:000000:4499 кадастр номерлы җир кишәрлеге, мәйданы 1,1439 га булган 16:24:000004498 кадастр номерлы җир кишәрлеге шәһәр яны урманчылыгының Матюшино участок урманчылыгындагы 50 нче кварталның 36,39,40,42 бүлеп бирү өлешендә кадастр номерлары 16:24:000000:5793 булган җир кишәрлеге, гомуми мәйданы 1,1254 га, 40,58,51,59,61 квартал бүлеп бирүләр өлешендә. 50 Шәһәр яны урманчылыгының Матюшино кишәрлек урманчылыгының 16:24:000000:4499 җир кишәрлеген футбол кыры белән тоташтыручы 16:24:0000004498, урман фонды җирләренә карый. Әлеге объектны төзү балаларны яклау, балаларның һәм яшьләрнең ялын оештыру һәм аларны сәламәтләндерү өчен кирәкле шартлар тудыру өлкәсендә дәүләт сәясәтен гамәлгә ашыруда дәвамчанлыкны тәэмин итәчәк.

Дәвалау-тернәкләндерү чараларын үткәрү өчен ел әйләнәсе савыктыру үзәге төзү зарур. Мондый учреждениене төзү өчен түбәндәге территорияләр сайлап алынган: кадастр номерлары булган җир кишәрлекләре 16:24:260201:2990, 16:24:260201:2991, 16:24:260201:2992, урман фонды җирләренә караган гомуми мәйданы 102 кв. м булган әлеге объектны төзү Татарстан Республикасын спорт өлкәсендәге халыкара чараларга әзерләү кысаларында сәламәтлекне саклау һәм ныгыту, шулай ук терәк-хәрәкәт аппараты җәрәхәтләре булган спортчыларны тернәкләндерү өлкәсендә дәүләт сәясәтен гамәлгә ашыруда дәвамчанлыкны тәэмин итәчәк».

Сәламәтлек мөмкинлекләре чикләнгән балаларны тернәкләндерү өчен гаилә тибындагы мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен үстерү үзәге булдыру кирәк, мондый үзәкне булдыру өчен түбәндәге территория сайлап алынган: 16:24:090205:787 кадастр номеры белән, гомуми мәйданы 1219 кв.м. булган, Матюшино т. п., Матюшенский авыл җирлеге

территориясендәге урман фонды җирләренә караган җир кишәрлеге. Әлеге үзәкне булдыру балаларның сәламәтлеген торгызуга һәм саклауга, шулай ук һәр бала өчен, аның үзенчәлекләрен исәпкә алып, индивидуаль үсеш һәм реабилитация программаларын уздыруга, шулай ук төркемле дәресләр оештыруга ярдәм итәчәк.

Сәламәтлек саклау министрлыгы квоталары буенча гражданнарны реабилитацияләү өчен түбәндәге территорияләр: кадастр номерлы җир кишәрлекләре 16:24:000000:400, 16:24:260201:4150, Матюшино т.п., Матюшино авыл җирлеге территориясендә урман фонды җирләренә караган,, гомуми мәйданы 68135 м". Мондый үзәкне булдыру төрле категориядәге гражданнарны реабилитацияләү программасын гамәлгә ашыруга ярдәм итәчәк. Әлеге үзәк гражданнарга сәламәтлекләрен торгызырга ярдәм итеп, медицина процедуралары һәм физиотерапия үткәрү өчен тиешле шартлар тудырачак. Тернәкләндерү үзәге Сәламәтлек саклау системасының мөһим элементы булачак һәм җәмәгать сәламәтлеген яхшыртуга ярдәм итәчәк».

Балаларны комплекслы үстерү һәм сәламәтләндерү өчен йөзү буенча балалар үзәге төзү зарур, моның өчен Матюшино т.п., Матюшино авыл җирлеге территориясендәге урман фонды җирләренә караган 16:24:090205:785 кадастр номеры булган, гомуми мәйданы 1012 кв. м булган җир кишәрлеге сайлап алынды. Мондый үзәкне булдыру балаларга йөзү һәм Су спорт төрләре күнекмәләрен үзләштерергә, шулай ук физик активлыкны үстерергә һәм сәламәтлекләрен яхшыртырга мөмкинлек бирәчәк. Балаларга профессиональ инструкторлар һәм тренерлар күзәтүе астында актив ял итү төрләре белән шөгыльләнергә мөмкинлек бирәчәк. Нәтиҗәдә балалар спорт күнекмәләренә генә түгел, ә үз-үзләренә дисциплина, үз-үзләренә ышаныч һәм үҗәтлек кебек шәхес сыйфатларын да үстерә алачак. Балалар үзәге яшьләр арасында физик активлыкны стимуллаштырыр һәм балаларның озак елларга спорт белән шөгыльләнү белән кызыксынуын саклап калыр дип көтелә».

Чаралар үткәрү һәм халыкның актив ялы өчен уңайлы һәм уңайлы мохит булдыру өчен мәдәни-спорт-савыктыру үзәге төзү зарур. Әлеге үзәк төрле мәдәни программалар, спорт чаралары һәм сәламәтләндерү хезмәтләре уздыруга ярдәм итәчәк. Бу Матюшино торак пунктының мәдәни һәм спорт тормышын үстерергә, шулай ук туристларны җәлеп итәргә һәм анда яшәүчеләрнең тормыш сыйфатын күтәрергә ярдәм итәчәк. Мәдәни-спорт-сәламәтләндерү үзәген төзү өчен түбәндәге территорияләр сайлап алынган: кадастр номерлы җир кишәрлекләре 16:24:090205:789, 16:24:090205:790 урман фонды җирләренә караган Матюшино торак пункты, Матюшино авыл җирлеге территориясендә гомуми мәйданы 4207 кв. м. Спорт объектларын төзекләндерү һәм кызыклы чаралар үткәрү Матюшино торак пунктын туристик юнәлешкә әйләндерәчәк, халык һәм кунаклар актив ял итү, үз-үзләрен үстерү һәм күңел ачу өчен күбрәк мөмкинлекләргә ия булачак. Бу җәмгыятьне ныгытуга һәм барлык халык өчен уңайлы социаль мохит булдыруга ярдәм итә.

Татарстан Республикасында кунакханә бизнесы үсеше тигез бармый. Урнаштыру чараларының күбесе Казанда тупланган, район территориясендә әлеге төр хезмәтләр аз үсеш алган. SPA белән кунакханә комплексы төзү бурычын хәл итү максатыннан 16:24:000000: 822 кадастр номеры белән урман фонды җирләреннән 1905 кв.м мәйданлы җир кишәрлеге сайлап алынган. Матюшино авыл җирлеге территориясендә SPA белән кунакханә комплексы төзү туристларны өстәмә җәлеп итүгә, сәламәт яшәү рәвешен пропагандалауга, авырулар дәрәҗәсен киметүгә, җирле халыкның һәм туристларның иммунитетын ныгытуга ярдәм итәчәк.

Вакыйгалы туризм мәдәни тормыштагы нинди дә булса вакыйгага күп санлы туристларны җәлеп итүгә таяна. Халык йолаларының бәйрәм циклы оештырыла, Каровон, Яңа ел, Масленица үткәрелә.

«Лаеш районының тарихи-мәдәни мирасы» Экскурсион маршруты районның мәдәният учреждениеләрендә булуны күздә тота. Район традицияләре белән танышулар.

Гастрономия туры кертелә: балык продукциясен дегустацияләү, азык-төлек комбинатына бару.

Районның мәдәният һәм туризм системасында хәл ителмәгән төп проблемалар булып кала:

- районда яшәүче халыклар мәдәниятенең начар үсеше;

- мәдәният учреждениеләренең матди-техник базасын үстерүнең җитәрлек дәрәҗәдә булмавы.

2030 елга кадәр чорга район мәдәнияте һәм туризмын үстерү өлкәсендә төп бурычлар түбәндәгеләр:

- - Казан Агломерациясенә керүче муниципаль берәмлекләр территориясендә тарихи-туристлык маршруты булдыру;
- - Лаеш крае музеен реконструкцияләү;
- - мәдәни-күңел ачу парклары булдыру;
- - районда яшәүче халыкларның мәдәниятен үстерү, үзенчәлекләрне саклап калу;
- - «Биш Ветров» проекты кысаларында муниципальара туризмны үстерү (пассажир причалы - йөк причалы төзү һәм балык тоту туризмы өчен кирәкле инфраструктура булдыру кирәк);
- «Лаеш - диңгез янындагы край» проектын гамәлгә ашыру - озак сроклы туризм һәм рекреация өчен туристик инфраструктура һәм торак төзү;
- - туризмның төрле төрләре өчен әзер инфраструктура булдыру;

- - Лаеш муниципаль районының дача һәм бакча ширкәтләре һәм туристлык объектлары базасында рекреация территорияләрен алга таба үстерү;

- - кунакчыллык һәм туризм индустриясе өлкәсендә әзерлек, яңадан әзерләү һәм квалификацияне күтәрү;

- «Мәдәният» милли проектында мәдәният предприятиеләренең актив катнашуы.

Тулаем алганда мәдәният өлкәсендәге көчләр безнең территориянең бердәм мәдәни киңлеген булдыруга юнәлдерелергә тиеш.

СНТ һәм ДНТ базасында туристик объектлар һәм рекреацион территорияләр

№ п/п	Исеме	Авыл җирлеге
1	"Биосфера"	Егорьево
2	"Именьково" ял базасы	Чирповское
3	В.С.Гинсбург КФХ балыкчылык хуҗалыгы	Чирповское
4	"Бобровая заводь" балык хуҗалыгы	Среднедевятовское
5	ДПК Маяк	Габишевское
6	Державино ДНТ	Державинское
7	"Зимняя Горка 2" СОДНТ	Егорьево
8	СНТ ГАИ-2	Егорьево
9	СНТ Егорьево	Егорьево
10	СОДНТ Весна	Егорьево
11	СНТ Алма	Нармонка
12	СНТ Виктория	Нармонка
13	СНТ Идел	Нармонка
14	НСТ Малинка	Нармонка
15	"Идел буе" СНТ	Нармонка
16	СНТ Рябинка	Нармонка
17	Тетеево-2 СОДНТ ТУРЫНДА	Нармонка
18	НСТ Тетеево	Нармонка
19	СНТ Химик-72	
20	СНТ Идел	
21	СНТ Солнечный-1	Нармонка
22	НСТ Луч	Нармонка
23	СНТ Мебельщик-2	Нармонка
24	СНТ Аэропорт	Никольский
25	СНТ Березка ТР Эчке эшләр министрлыгы каршындагы	Никольский
26	НСТ Бытовик	Никольский
27	СНТ Весна	Никольский
28	СНТ Волжанка	Никольский
29	СНТ Надежда	Никольский
30	СНТ №11 Сатурн	Никольский
31	СНТ Титан	Никольский

32	СНТ Якорь	Никольский
33	СНТ Каз. Тэц-1 каршындагы Березка	Никольский
34	СНТ Полянка	Никольский
35	ЛНСТ Энергетик	Орел
36	СНТ Связист	Орел
37	НСТ Механик	Орел
38	СНТ Мебельщик	Орел
35	ДНТ Просвещенец	Матюшино урманчылыгы
36	СНТ Ромашка-2	Комлы Ковал
37	СНТ Нептун	
38	НКСТ Луч	Столбище
39	СНТ Горизонт	Столбище
40	Именьковский ДНТ	Чирпы
41	Чистое Озеро-5 СНТ	Орел
42	ҮПКБ каршындагы Тетеево НСТ Теплоприбор	Никольский
43	Знче НСТ Радиоприбор	Орел
44	Чистое Озеро (Кварт)	Орел
45	СНТ Гвоздика	Орел
46	Чистое Озеро, " Чистое Озеро " СДТ территориясе (К.Якуба)	Орел
47	ПКБО Фотон	Орел

Сәламәтлек саклау

Районның медицина учреждениеләре челтәре үзәк хастаханәдән, 5 амбулаториядән, 36 ФАПтан тора. Тәүлек буе эшли торган стационарда 1000 кешегә урыннар белән тәэмин ителеш 25,2 ятак-урын тәшкил итә. Сменада килүчеләр саны 1000 кешегә – 82,1.

» Демография «милли проектының» өлкән буын " төбәк проекты кысаларында 65 яшьтән өлкәнрәкләрне һәм мөмкинлекләре чикләнгән гражданнарны йөртү өчен махсус җиһазландырылган автомобильдә «Алтын көз» халыкка социаль хезмәт күрсәтү үзәге белгечләре 1464 өлкән яшьтәге кешене медицина тикшерүе узу өчен РҮХгә китергәннәр.

- Халыкка медицина хезмәтләрен сыйфатлы күрсәтү күбесенчә әлеге хезмәтләрне күрсәтүче кешеләрнең һөнәри осталыгына бәйле. 2024 ел чорында 11 табиб кабул ителде, шул исәптән 5 табиб «Земский докторы " программасы буенча.
- Агымдагы елда районның сәламәтлек саклау учреждениеләре өчен төп максатчан ориентир булып гражданнарның медицина ярдәме белән канәгатьлек дәрәҗәсен күтәрү, медицина хезмәтләрен сыйфатлы итеп күрсәтү тора.
- Районның сәламәтлек саклау системасында хәл ителмәгән төп проблемалар кала:
- - квалификацияле табиб кадрларына, аеруча тар юнәлешләргә кытлык булу;

- - пенсия яшендәге табиб кадрларының югары дәрәҗәсе;
- - район дәвалау учреждениеләрен заманча медицина җиһазлары һәм оештыру техникасы белән җитәрлек дәрәҗәдә матди-техник тәэмин итү булмау.
- 2030 елга кадәрге чорга районның сәламәтлек саклау өлкәсендәге төп бурычлар түбәндәгеләр:
- - персоналның мотивациясен күтәрү һәм тармакның кадрлар потенциалын ныгыту;
- - аерым авырулардан (кан әйләнеше системасы авыруларыннан, юл-транспорт һәлакәтләреннән, шеш авыруларыннан, туберкулездан) үлүчеләр санын киметү;
- - халыкның авыруларын үстерүне киметүгә һәм сәламәтлеген саклап калуга ярдәм итә торган үз-үзен тоту моделен булдыру;
- - сәламәтлек саклау системасын аның нәтиҗәлелеген арттыру өчен модернизацияләү;
- -Эш бирүчеләрнең хезмәткәрләрнең сәламәтлеген саклауга мотивациясен күтәрү, һөнәри һәм һөнәри яктан бәйле авыруларны үстерүне кисәтүгә юнәлдерелгән хезмәт шартларын тудыру;

- оешмаларда һәм предприятиеләрдә җитештерүдәге имгәнүләрне булдырмау һәм хезмәткәрләрнең хезмәт шартларын яхшырту;
- сәламәтлек саклау объектларына капиталь ремонт;
- «Сәламәтлек саклау» һәм «Демография» милли проектларында актив катнашу.

Татарстан Республикасында, Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы карамагында, өлкән яшьтәге гражданнар өчен шифаханә яисә курорт тибындагы бер генә махсуслаштырылган учреждение дә юк. Тернәкләндерү-бальнеология үзәген төзү максатларында мәҗбүри медицина иминияте полисы буенча шифаханә-курорт дәвалануы узу мөмкинлеге өчен Казан шәһәренең «7 нче шәһәр клиник хастаханәсе» клиник-диагностика учреждениесе базасында гомуми мәйданы 9,7447 га булган урман фонды җирләре составыннан җир кишәрлеге сайлап алынган. Мондый медицина үзәген төзү, дәүләт учреждениесендә заманча медицина технологияләрен кулланып, эшкә сәләтле халыкны реабилитацияләү, диагностикалау һәм дәвалауны бөтен республика халкы белән тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк.

Яшьләр сәясәте һәм спорт

Сәламәт һәм гармонияле үсеш алган буынны формалаштыру - физкультура һәм спорт кебек социаль өлкәнең билгеләнешенең берсе.

Район территориясендә тотрыклы рәвештә 175 спорт корылмасы эшләп килә: 40 спорт залы, 90 спорт кыры һәм мәйданчыгы, 1 чаңгы базасы, 4 спорт-савыктыру комплексы һәм 40 башка корылма. Район территориясендә төрле спорт төрләре буенча спорт секцияләрендә 9945 кеше эшли.

Якынча физик культура һәм спорт торышы иң яхшы спорт һәм физкультура традицияләрен торгызу, массакүләм спортны үстерү, модернизация һәм төзелеш белән бәйле уңай тенденцияләр

белән характерлана.

спорт корылмалары. Әмма, шуңа да карамастан, кайбер проблемалар хәл ителмәгән килеш кала:

- - заманча спорт базасы булмау;
- - матди-техник базаның түбән тәэмин ителеше;
- - спорт корылмаларының җәяү барып җитү мөмкинлеген җитәрлек дәрәҗәдә тәэмин ителмәве;
- - спорт клубларының үсеш алган челтәре булмау;
- -тармакның квалификацияле кадрлар белән тәэмин ителеше.
- 2030 елга кадәр чорга районның яшьләр сәясәте һәм спорт өлкәсендә төп бурычлар түбәндәгеләр:
- - Габишево авылында спорт универсаль комплексы төзү;
- - Столбище авылында ябык футбол манежы;
- - Столбище авылы көрәшләр сарае;
- - Лаеш шәһәрендә спорт универсаль комплексы төзү;
- - Усад авылында йөзү бассейны төзү;
- - районда универсаль спорт мәйданчыклары төзү;
- - Кирби авылында футбол мәйданчыгы төзү;
- - сәламәт яшәү рәвешен популярлаштыру;
- - Иске Пристань авылының «Липки» балаларны савыктыру-белем бирү лагерена капиталь ремонт»;
- - спорт объектларының матди-техник базасын ныгыту.

Торак төзелеше

Районда торак төзелеше актив үсеш алган. 2024 елда 313 мең квадрат метр торак файдалануга тапшырылган, әмма уңай моментларга карамастан, проблемалар да кала.
бу:
- торак фондының бер өлешенең тузу дәрәҗәсе югары;
- торак төзү өчен инженерлык инфраструктурасын җитәрлек дәрәҗәдә үстерү булмау.

2030 елга кадәр чорга районның торак төзелеше өлкәсендәге төп бурычлар түбәндәгеләр:
- күпфатирлы индивидуаль торак төзү программаларында катнашу, шул исәптән социаль ипотека программасы буенча да;
- күпфатирлы йортларда капиталь ремонт программасын гамәлгә ашыру;
- - инвестицион проектны төзү өлешендә инвесторлар белән нәтиҗәле хезмәттәшлек итүит

Экология

Экологлар-географик позицияләрдән ЛМР ның заманча экологик вәзгыяте уртача киеренкелек буларак бәяләнә һәм кайбер сәбәпләр һәм факторлар белән билгеләнә, алар исәбенә, беренче чиратта, техноген (райондагы күп санлы сәнәгать предприятиеләре булу, Казан шәһәре һәм күрше муниципаль районнар территориясеннән пычраткыч матдәләрне трансчик аша күчерү, территорияне сөрүнең югары проценты, тыгыз транспорт челтәре (шул исәптән, торба үткәргеч транспорт) һәм инженерлык коммуникацияләре челтәре, һәм, ниһаять, «Казан» халыкара аэропорты булу) һәм табигый (каз-чокырлар челтәре, җир асты сулары ятмалары булу, карйөзне су басу һәм су басу урыннары булу) керә. ЛМР территориясе уртачадан югарырак булган дәрәҗә белән характерлана торган техноген йөкләнешне кичерә һәм аерым локаль проблемалы участоклар белән экологик имин булмаган территорияләргә кертелергә мөмкин.

- “Экология” милли проекты кысаларында эш алып барыла, аңа урман үрчетү, ясалма урман торгызу һәм 44 гектардан артык мәйданда табигый урман торгызуга ярдәм итү керә.
- Өлкәдә төп бурычлар:
- 2030 елга кадәрге чорга атмосфера һавасын саклау түбәндәгеләр:
- - атмосфера һавасының пычрануын киметүне тәэмин итү;
- - атмосфера һавасы сыйфатына идарә итү системаларын булдыру.
- 2030 елга кадәрге чорга су объектларын саклау түбәндәгеләр:
- - җир асты суларын һәм җир өсте суларын пычранудан һәм ярлыланудан саклауны тәэмин итү;
- - алдынгы су саклау технологияләрен кертү;
- - агып төшүче суларны чистартуны һәм табигать ресурсларыннан нәтиҗәле файдалануны оештыру белән су чыгаруның билгеләнгән нормативларына су сыйфатының туры килүен тәэмин итү.
- *Җитештерү һәм куллану калдыклары белән 2030 елга кадәрге чорда мөрәҗәгатьләр түбәндәгеләр:*
- - районда экологик балансны саклауны һәм яхшыртуны популярлаштыру;
- - экологик хәлне яхшыртуга юнәлдерелгән экологик айлыклар, акцияләр һәм чаралар уздыру;
- - «Эко-десант» хәрәкәтенең алга таба нәтиҗәле үсеше;
- - рөхсәт ителмәгән чүплекләрне мониторинглау һәм бетерү;
- - калдыклар барлыкка килүнең кимүе;

- - калдыкларны эшкәртү һәм утильләштерүнең селектив җыюны, нәтиҗәле ысулларын кертү;
- - әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган предприятиеләр белән эшне инвентаризацияләү һәм уздыру.

Дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр

ЛМРда «Дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр күрсәтүне оештыру турында» 2010 елның 27 июлендәге 210-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр күрсәтелә, алар «Татарстан Республикасы ЛМР җирле үзидарә органнары тарафыннан күрсәтелә торган дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр исемлеге» 2018 елның 10 декабрендәге 4347 номерлы Башкарма комитет карары белән расланган.

Исемлек нигезендә районда 34 дәүләт хезмәте һәм 60 муниципаль хезмәт күрсәтелә.

Шулай ук муниципаль хезмәтләр күрсәтүнең сыйфатын күтәрү, районда хезмәтләр арасында хезмәттәшлекне оештыру максатларында дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр күрсәтү буенча күпфункцияле үзәк булдырылды.

Барлык дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр дә «Татарстан Республикасында дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр күрсәтүнең күп функцияле үзәге» дәүләт бюджет учреждениесе белән Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы Башкарма комитеты арасында үзара хезмәттәшлек турында килешү нигезендә КФҮ аша да күрсәтелә.

МФЦ хезмәткәрләре һәм башкарма комитет хезмәткәрләре арасындагы хезмәттәшлек «МФЦ» АИС мәгълүмат системасы аша гамәлгә ашырыла.

ЛМР ның бөтен икътисады һәм социаль өлкәсе өчен халыкның компьютер белеме дәрәҗәсе югары булу мөһим. Мәгълүмат технологияләре өлкәсендә югары белемле булу якындагы елларда ук базарда булган вакансияләрнең күбесенә кабул итү өчен кирәкле фактор булачак. Мәгълүмати технологияләр тармагы продукциясеннән хәбәрдарлык һәм нәтиҗәле файдалана белү аңа гражданнар тарафыннан беренче ихтыяҗны билгели, бу «Цифрлы икътисад» милли проектын күздә тота.

Су объектларында янгын куркынычсызлыгы һәм кешеләрнең куркынычсызлыгы

ЛМР халкының иминлеге Стратегияне гамәлгә ашыруның мөһим өстенлеге булып тора.

Гадәттән тыш хәлләрне кисәтү һәм бетерү, янгын куркынычсызлыгы чараларын гамәлгә ашыру һәм су объектларында кешеләрнең куркынычсызлыгын тәэмин итү максатында районда ЛМР территориясендә урнашкан су объектларында кешеләрнең тормыш иминлеген тәэмин итү чаралары планында чагылдырылган.

7 таблица

Халыкның тормыш сыйфатын күтәрү чаралары

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Финанслау күләме, миллион сум.	Чыганак
Мәгариф					
1	IT һәм робототехника классларын үстерү	2022-2024	"ТР ЛМР мәгариф идарәсе»МУ	-	-
2	Эшче һөнәрләрне популярлаштыру өлкәсендә район сәнәгать предприятиеләре белән хезмәттәшлек	2022-2024	"ТР ЛМР мәгариф идарәсе»МУ промышленные предприятия ЛМР	-	-
3	Профильле өйрәнүне үстерү	2022-2024	"ТР ЛМР мәгариф идарәсе»МУ»	-	-
4	Инновацион укыту формаларын кертү	2022-2024	"ТР ЛМР мәгариф идарәсе»МУ	-	-
5	Аның эшчәнлегенең нәтиҗәлелеген күтәрү максатыннан мәгариф учреждениеләре челтәрен оптимальләштерү һәм реструктуризацияләү	2022-2024	"ТР ЛМР мәгариф идарәсе»МУ	-	-
Мәдәният һәм туризм үсеше					
6	Казан агломерациясенә керүче муниципаль берәмлекләр территориясендә тарихи-туристлык маршрутын булдыру	2022-2025	ЛМР БК, Министерство культуры Республики Татарстан, Государственный Комитет Республики Татарстан по туризму, ИК муниципальных образований входящих в Казанскую агломерацию	-	-

№	Чара	Башкару вакыты исполнения	Җаваплы башкаручы	Финанслау күләме, миллион сум.	Чыганак
7	Лаеш крае музеен реконструкцияләү	2022	БК ЛМР, МБУ «Музей Лаишевского края»	5,9	ФБ, РБ
8	"Этник традицияләр»туристик маршрутын үстерү	2022 - 2025	БК ЛМР, МБУ «Музей Лаишевского края»	-	-
9	Мәдәният инфраструктурасы үсешенең яңа дәрәҗәсен тәэмин итү Төзелеш:Габишев КСЦШуранский, СК Сингел СК СК.Кабан мәдәният йорты	2022-2025	БК ЛМР	-	-
10	Мәдәният инфраструктурасы үсешенең яңа дәрәҗәсен тәэмин итү(Орлов мәдәният йортына капиталь ремонт)	2022-2025	БК ЛМР	ПСД нигезендә	РТ
11	»Лаеш "Туристлык-рекреация комплексы" проектын тормышка ашыру	2022-2030	БК ЛМР, Государственный Комитет Республики Татарстан по Туризм, АО «Корпорация Туризм.РФ»	-	-
12	Сулыкларны чистарту программасын тормышка ашыру һәм туристлар өчен ял итү зоналары булдыру	2022-2025	БК ЛМР	-	-
13	"Елгалар кая агыла»программасын үстерү (Лаеш районының тарихи урыннарын торгызу)	2022 - 2030	БК ЛМР	-	-
14	"Семрук»эко-курорт комплексы проектын тормышка ашыру	2022 - 2030	БК ЛМР	-	ФБ РБ МБ

№	Чара	Башкару вакыты исполнения	Җаваплы башкаручы	Финанслау күләме, миллион сум.	Чыганак
15	Озак вакытлы туризм һәм ял итү өчен туристик инфраструктура һәм торак төзү	2022-2030	БК ЛМР	-	-
16	Алга таба дача һәм бакча ширкәтләре һәм туристлык объектлары базасында рекреацион территорияләрне үстерү	2022-2030	БК ЛМР	-	-
17	Төрле туризм өчен инфраструктура,әзер Корылмалар булдыру	2022-2030	БК ЛМР	-	-
18	Кунакчыллык һәм туризм индустриясе өлкәсендә әзерлек, яңадан әзерләү һәм квалификация күтәрү	2022-2024	ЛМР БК, " ТР ЛМР мәгариф идарәсе» МУ, ДБОУ "Лаеш Тэты»	-	-
Сәламәтлек саклау					
19	Район предприятиеләрендә халыкны диспансерлаштыру һәм күчмә тикшерүләр үткәрү	2022-2024	"Лаеш РҮХ»ДАСУ	-	-
20	Торак алу (арендалау) өлешендә табиб-белгечләргә ярдәм итү	2022-2024	"Лаеш РҮХ» ДАССО, Министрлык белән берлектә Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы	-	-
21	ФАП төзелеше Никольский	2022-2024	Лаеш РҮХ» ДАССО, Министрлык белән берлектә	-	РТ
22	ФАП төзелеше Берёзовка	2022-2024	Татарстан Республикасы Сәламәтлек саклау министрлыгы	-	

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Финанслау күләме, миллион сум.	Чыганак
Яшьләр сәясәте һәм спорт					
23	Габишево авылында спорт универсаль комплексы төзелеше	2022-2027	ЛМР БК	-	ТР бюджеты
24	Лаешта спорт универсаль комплексы төзелеше	2022-2027	ЛМР БК	-	ТР бюджеты
25	Усад авылында йөзү бассейны төзелеше	2023-2030	ЛМР БК	-	ТР бюджеты
26	Районда универсаль спорт мәйданчыклары төзелеше (Державино авылы)	2022-2027	ЛМР БК Шәһәр (авыл җирлекләре)Башкарма комитеты җитәкчеләре)	-	-
27	Сәламәт яшәү рәвешен популярлаштыру	2022-2030	ЛМР БК, Шәһәр (авыл җирлекләре)Башкарма комитеты җитәкчеләре), СМИ	-	-
28	Столбище авылының ябык футбол манежы төзелеше	2023-2030	ЛМР БК, авыл җирлекләре Башкарма комитеты җитәкчеләре	-	-
29	Столбище авылы көрәшләр сарае төзелеше	2023-2030	ЛМР БК, авыл җирлекләре Башкарма комитеты җитәкчеләре	-	-
30	"Липка»өлешенә капиталь ремонт	2023-2025	ЛМР БК, Шәһәр җирлекләре Башкарма комитеты җитәкчеләре	-	-
31	Спорт объектларының матди - техник базасын ныгыту	2022-2024	ЛМР БК, районның спортучреждениеләре	-	-
32	Хәерби авылында футбол мәйданчыгы төзелеше	2022-2024	ЛМР БК, районның спортучреждениеләре	-	-

№	Чара	Башкару вакыты исполнения	Җаваплы башкаручы	Финанслау күләме, миллион сум.	Чыганак
Торак төзелеше					
33	Күп фатирлы индивидуаль торак, шул исәптән ипотека төзелеше программаларында катнашу	2022-2024	ЛМР БК	-	-
34	Күп фатирлы йортларда капиталь ремонт программасын тормышка ашыру	2020-2022 2023-2025	ЛМР БК, ТКХ идарәче компанияләре	2020-23,4 2021-25,9 2022-22,3 2023-20,6 2024-20,7 2025-20,7	ТР бюджеты, МБ бюджеты, халык акчалары.
35	Инвестицион торак төзелеше өлкәсендә инвесторлар белән нәтиҗәле хезмәттәшлек	2022-2030	ЛМР БК	-	-
Экология					
36	Районның экологик торышын саклауны һәм яхшыртуны популярлаштыру	ежеелно	ЛМР БК, Шәһәр (авыл җирлекләре)Башкарма комитеты җитәкчеләре), ТР Экология һәм табигый ресурслар министрлыгы	-	-
37	Экологик хәлне яхшыртуга юнәлтелгән экологик айлыклар, акцияләр һәм чаралар үткәрү	ежеелно	ЛМР БК, авыл җирлекләре Башкарма комитеты җитәкчеләре	-	-
38	Мониторинг һәм бетерү-санкцияләнгән полигоннар	постоянно	ЛМР БК, Шәһәр (авыл җирлекләре)Башкарма комитеты җитәкчеләре), Татарстан Республикасы Экология һәм табигый ресурслар министрлыгы, ЛМР Авыл хуҗалыгы һәм азык-төлек идарәсе	-	-
39	Әйләнә - тирә мохиткә тискәре йогынты ясаучыпредприятиеләр белән Инвентаризация һәм эш алып бару	постоянно	ЛМР БК, Шәһәр (авыл җирлекләре)Башкарма комитеты	-	-

			җитәкчеләре		
40	Чимал составын экологик материалларның экологик төрләренә күчү, производствоны кабатлау һәм шуның белән бәйле пычраткыч матдәләр классларының кимүеәйләнә	2019-2024	ЛМР сәнәгать предприятиеләре	-	-
41	Әйләнә-тирә мохиткә пычраткыч матдәләр керүне максималь киметергә мөмкинлек бирүче алдынгы ресурсларны сак тоту, аз калдыклы технологик чишелешләр кертү	2019-2024	ЛМР сәнәгать предприятиеләре	-	-
42	Район предприятиеләрендә эффектив газ тузан басу җиһазларын кертү	2019-2024	ЛМР сәнәгать предприятиеләре	-	-
43	Тузан-газга чыдам яшел үсентеләр белән санитар-саклау зоналары территорияләрен максималь яшелләндерү	ежеелно	Шәһәр (авыл җирлекләре)Башкарма комитеты, ЛМР сәнәгать предприятиеләре, объектлар төзүчеләр	-	-
44	Торак, муниципаль һәм социаль объектларны инженерлык инфраструктурасы белән тәэмин итү(Столбище авылын су белән тәэмин итү)	2022-2024	ЛМР БК торак-коммуналь хуҗалык предприятиеләре	2022-50,0 ПСД нигезендә	РТ
45	Район торак пунктларында су агымын тиешле нормативларга кадәр чистартуны тәэмин итүче хуҗалык-көнкүреш суларын чистарту корылмаларын төзү һәм ремонтлау(Усад авылында канализация чистарту корылмаларын төзү)	2022-2024	Шәһәр (авыл җирлекләре)Башкарма комитеты ЛМР сәнәгать предприятиеләре	2022-29,986 ПСД нигезендә	РТ
46	Район торак пунктларында сүүткәргеч һәм канализация челтәрләрен төзү һәм реконструкцияләү	2022-2024	ЛМР БК, торак-коммуналь хуҗалык предприятиеләре	ПСД нигезендә	-

47	Суларны чистарту корылмаларыннан чистарту суларын чистарту, зарарсызландыру һәм утильләштерүнең заманча алымнарын һәм алдынгы технологияләрен кертү	2022-2024	ЛМР БК, торак-коммуналь хуҗалык предприятиеләре	ПСД нигезендә	-
Дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр					
48	Электрон дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр бүлегенең ЛМР порталында урнаштыру һәм даими актуальләштерү	2022-2024	ЛМР БК	-	-
49	ЛМР порталында һәм социаль челтәрләрнең рәсми аккаунтларында электрон дәүләт һәм муниципаль хезмәтләрне популярлаштыру буенча яңалыклар һәм мәкаләләрне яктырту	2022-2024	ЛМР БК	-	-
50	Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль хезмәтләр Порталында ЛМР халкын теркәүгә турыдан туры җәлеп итү	2022-2024	ЛМР БК	-	-

8 таблица

Лаеш муниципаль районының сәламәтлек саклау системасының максатчан индикаторлары исемлеге

<table>
<tr><th>№</th><th>Индикатор исеме</th><th>2016 ел</th><th>2017 ел</th><th>2018 ел</th><th>2019 ел</th><th>2020 ел</th><th>2021 ел</th><th>2022 ел</th><th>2023 ел</th><th>2024 ел</th><th>2025 ел</th><th>2026 ел</th><th>2027 ел</th><th>2028 ел</th><th>2029 ел</th><th>2030 ел</th></tr>
<tr><td colspan="17">Бурыч - персоналның мотивациясен арттыру һәм тармакның кадрлар потенциалын ныгыту</td></tr>
<tr><td>1.</td><td>Медицина хезмәте күрсәтүче (медицина хезмәте күрсәтүне тәэмин итүче) югары медицина (фармацевтика) яисә башка югары һөнәри белеме булган табибларның һәм медицина хорганизацияләренең башка хезмәткәрләренең уртача эш хакына һәм Татарстан Республикасында уртача хезмәт хакына чагыштырма</td><td>175 ((ТР Сәламәтлек саклау министрлыгының 01.04.2016 №700 боерыгы)</td><td colspan="14">Ел саен ТР Сәламәтлек саклау министрлыгы боерыгы белән раслана торган план күрсәткечләреннән ким түгел</td></tr>
<tr><td>2.</td><td>Татарстан республикасында урта медицина (фармацевтика) персоналының (медицина хезмәте күрсәтүне тәэмин итүче персоналның) уртача хезмәт хакы һәм уртача хезмәт хакы нисбәте</td><td>84 ((ТР Сәламәтлек саклау министрлыгының 01.04.2016 №700 боерыгы</td><td colspan="14">Ел саен ТР Сәламәтлек саклау министрлыгы боерыгы белән раслана торган план күрсәткечләреннән ким түгел</td></tr>
</table>

Бурыч-аерым авырулардан үлүчеләр санын киметү (кан әйләнеше системасы авырулары, юл-транспорт һәлакәтләреннән җәрәхәтләр, яңарышлар, туберкулез)

		ТР сәламәтлек саклау министрлыгының 21.07.2014 № 1340 боерыгы белән расланган индикаторларның әһәмияте			Фараз											
3.	Кан әйләнеше системасы авыруларыннан үлүчеләр саны 100 камең халык(үлем санын киметү буенча үткәрелә торган чаралар күрсәтеп)	910,9	903,9	896,9	890,2	883,4	876,7	869,9	863,2	856,7	850,2	843,7	837,2	830,7	824,5	818,3
4.	Юл - транспорт һәлакәтләреннән үлүчеләр саны 100 мең кешегә (үлүчеләр санын киметү буенча үткәрелә торган чаралар күрсәтелеп)	22,0	21,8	21,5	21,2	21,1	20,8	20,6	20,3	20,0	19,9	19,7	19,5	19,2	18,9	18,8
5.	Новообразованиеләрдән (шул исәптән яман шешләрдән), 100 мең кешегә үлүчеләр саны (күрсәтмә белән	190,5	190,4	190,3	190,2	190,1	190,0	189,9	189,8	189,7	189,6	189,5	189,4	189,3	189,2	189,1
6.	Туберкулездан үлүчеләр саны, 100 мең кешегә (үлем санын киметү буенча үткәрелә торган чаралар күрсәтелеп)	12,4	12,4	12,4	12,2	12,0	11,8	11,8	11,8	11,6	11,4	11,2	11,2	11,2	11,0	10,9
Бурыч-тәртип моделен формалаштыру, бурыч-авырулар санын киметүгә һәм халыкның сәламәтлеген саклауга ярдәм итә торган тәртип моделен формалаштыру																
7.	Хисап эшендә тиешле контингент арасыннан өлкән халыкны диспансерлаштыруны колачлау, %	70	70													
8.	Өлкәннәр арасында аз физик активлыкның таралуы, %	18	18	18	15	15	15	12	12	12	12	9	9	9	9	9
Бурыч-аның эффективлыгын күтәрү өчен сәламәтлек саклау системасын модернизацияләү																

9.	21.11.2011 № 232-ФЗ Федераль закон нигезендә халыкка медицина ярдәме күрсәтү өчен шартлар тудыру	ФАПларга капиталь ремонт үткәрү Медицина техникасын сатып алу (ТР бюджеты, бала тудыру сертификатлары, ММИ, ТР бюджеты хисабына)	
Бурыч-эш бирүчеләрнең хезмәткәрләрнең сәламәтлеген саклауга мотивациясен арттыру, һөнәри һәм һөнәри яктан шартлы авырулар үсешен кисәтүгә юнәлдерелгән хезмәт шартларын булдыру. Җитештерү травматизмын кисәтү һәм оешмаларда һәм предприятиеләрдә хезмәткәрләрнең эш шартларын яхшырту.			
10.	Агымдагы эштә диспансерлаштырылырга тиешле булмаган хезмәткәрләрне профилактик тикшерүләр белән колачлау, %	98,89	99,0
11.	Профессиональ очраклар, 10 000 хезмәткәр өчен	13,8	13,8
12.	Онкологик авыруларга, йөрәк-кан тамырлары авыруларына каршы көрәш кысаларында үткәрелә торган чараларда катнашу	ТР Президентының 07.03.2015 ел № ПУ - 261 Указын үтәү йөзеннән район халкының үлем санын киметү максатыннан «2015 елда ТРда йөрәк-кан тамырлары авыруларына каршы көрәш үткәрү турында» гы чаралар үткәрелде һәм даими рәвештә үткәреләчәк: 1."Артериаль гипертонияне профилактикалау "буенча" Лекорийлар» уздыру; 2."Йөрәк-кан тамырлары авыруларын профилактикалау "буенча" лекцияләр»үткәрү; 3. "Сәламәтлек форпосты»акциясе; 3. 4. «Йөрәк ишемик авыруларын профилактикалау» һәм «миокард инфаркты»буенча лекцияләр үткәрү.	
13.	Онкологик авыруларга, йөрәк-кан тамырлары авыруларына каршы көрәш кысаларында үткәрелә торган чараларда катнашу	- «Инсультны профилактикалау»темасына лекцияләр үткәрү; - "инсульт, гипертония авыруы, ИБС, атрибутика аритмиясе, миокард инфаркты, атеросклероз, Гинерхолестеролемия»," йөрәк-кан тамырлары авыруларын профилактикалау»темаларына лекцияләр үткәрү; – «Сәламәтлек мәктәбе», «үз сәламәтлегең турында кайгырт-АД үлчәү»темасына акцияләр үткәрү; - "онкология авыруларын иртә ачыклау һәм профилактикалау, онкология авыруларыннан үлүчеләр санын киметү буенча чаралар планы»н әзерләү һәм раслау; - массакүләм мәгълүмат чараларында «онкология авыруларын профилактикалау»мәкаләсен бастыру; - мәгълүмати буклетлар әзерләү; - районның ДПОда онкология авыруларын профилактикалау буенча «Сәламәтлек почмакларын» булдыру	

3.1. Кеше капиталы һәм хезмәт базары. Урбанизация

Урбанизациянең җитди проблемаларының берсе аның стихияле характерда булуы, бу торак урыны һәм эш урыны булмаган авыл халкының шәһәргә килү проблемасының кискенләшүенә китерә. Бу процесста авыл территорияләрендә яшәүчеләрнең урта һөнәри һәм югары уку йортларында укулары төп фактор булып тора, һәм, кагыйдә буларак, Казан шәһәре төп үзәк булып тора. Бу проблема мультиплицияләүче характерда, чөнки башкала хезмәт базарына һәм аның инфраструктурасына басым арта, шулай ук ЛМР хезмәткә сәләтле халкының өлешен сизелерлек киметә.

Шуны билгеләп үтү мөһим: урбанизация шәхси ярдәмче хуҗалыкларда авыл хуҗалыгы җитештерүен киметүгә китерә.

Шуны да билгеләп үтәргә кирәк: Столбище һәм Комлы-Ковал авыл җирлекләре территорияләрен дә яшь кешеләрне җәлеп итү үзәге булып тора, чөнки тормыш сыйфаты, хезмәт хакы дәрәҗәсе, ял итү хезмәтләре күләме (Казан шәһәренә якын булу) яшьләрнең авыл торак пунктларыннан китү факторлары булып тора. Тулаем алганда ЛМР хезмәт базары икътисадый мөнәсәбәтләрнең катлаулы системасын тәшкил итә. Хезмәт базарының төп элементлары фактта эшләүчеләр, эшсезләр, "соры" хезмәт базарында эшләүчеләр, шулай ук җирле үзидарә органнары хезмәткәрләре. 2022 ел башына хезмәт базарының торышы таблицада күрсәтелгән.

9 таблица

2024 елда ЛМР хезмәт базарының торышы

Чаралар исеме	Күрсәткечләр (чел.)
Мәшгульлек хезмәтенә мөрәҗәгать иткән:	**2216**
дөрес эш эзләүдә булышу өчен	**1179**
профессиональ юнәлеш артында	**1037**
Эш эзләүчеләр буларак исәпкә куелган	**1179**
шул исәптән, эшсез гражданнар	**865**
Барлыгы эшсез дип танылган	**232**
Эшсезлек буенча пособие билгеләнде	**232**
Барлыгы эшкә урнаштырылган:	**909**
шулардан:	
эшсез гражданнар	**741**
балигъ булмаганнар	**110**
Барлыгы эшсез гражданнарны һөнәри яңадан укытуга юнәлдерелгән:	**46**
шул исәптән хатын-кызлар	**26**
16-29 яшьтәге яшьләр	**11**
Җәмәгать эшләренә җибәрелгән	**9**
Эшмәкәрлек эшчәнлеген теркәгәннәр	**4**

Күченүче	**0**
Социаль адаптация буенча хезмәтләр алдык	**30**
01.01.2022 елда исәптә торучы эшсезләр саны	**49**
идән буенча: хатын	**36**
яше буенча:	
16-29 яшьлек яшьләр	**3**
пенсия алды яше	**8**
эшсезлек сәбәпләре буенча:	
үз теләкләре белән эштән киткәннәр	**42**
азат ителгәннәр	**5**
эштә озак вакытлы тәнәфесләр	**2**
хәрби хезмәттән азат ителгәннәр	**0**
иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән затлар	**0**
уку йортларын тәмамлаучылар	**0**
белеме буенча:	
югары профессиональ	**29**
урта профессиональ	**11**
урта	**9**
Эшсезлек дәрәҗәсе (%) 01.01.2022 ел	**0,23**
Эшсезлекнең уртача озынлыгы (ай.)	**3,2**
Уртача пособие күләме (сум)	**8400**
Предприятиеләрнең ирекле эш урыннарын алыштыру өчен эшчеләргә ихтыяҗы, барлыгы 01.01.2022 ел	**451**
шулар арасыннан: эшче һөнәрләрдә	**341**

ЛМРның мәшгульлек хезмәтенә мөрәҗәгать иткән кешесенең типик портреты - элек үз теләге белән эштән киткән хезмәткәр. Эшсез югары һәм урта һөнәри белем алуның (82%) булуы мөһим параметр булып тора, бу профессиональ кадрлар кытлыгы булганда өстәмә анализ таләп итә. Бәлки, эшсезлек буенча пособие күләме шактый югары булган (уртача республика дәрәҗәсендә диярлек) соры хезмәт базарының үсеше дә бардыр. Ә һөнәри кадрларга кытлык һәм стратегик сессияләрдә барлык төркемнәр тарафыннан формалаштырылган һөнәри белем алу мөмкинлеге булмау проблемасын исәпкә алып, бу хәл тагын да мөһимрәк була бара.

ЛМРда хезмәт хакы уртача республика дәрәҗәсендә булган һәм аннан да югарырак булган эш урыннары саны нибары 40% тәшкил итә. Авыл халкының пенсиясе уртача республика күләменнән шактый түбән булуын исәпкә алып, көн саен сорашып торган товарлардан район халкына сорау канәгатьләнү белән җитди проблема туа. Күрәсең, пенсияләр күләме төбәк дәрәҗәсендә үзгәртелә алмый, чөнки бу федераль ИОГВ вәкаләтләренә карый, әмма пенсия яшендәге гражданнарның керемнәрен күтәрү аларны хезмәт эшчәнлегенә җәлеп итү юлы белән генә мөмкин, бу өлкәдә башка төбәкләрнең иң яхшы тәҗрибәләре дә раслана.

Яшәү һәм эшкә урнашу өчен яшьләрнең Казан шәһәренә китүе дә көчәергә мөмкин.

Әгәр бу процессларның көчәюен булдырмау буенча алдан ук кисәтү чаралары күрсәк, хезмәт ресурсларының читкә китүен туктатырга һәм хәтта башка территорияләрдән хезмәт ресурсларын җәлеп итәргә мөмкин.

Шулай итеп, кеше капиталын үстерү һәм хезмәт базары балансы өлкәсендәге проблемалар сыйфатында түбәндәгеләрне формалаштырырга мөмкин:

урта һәм югары һөнәри белеме булган хезмәткә сәләтле яшьтәге кешеләр арасында эшсезлекнең югары дәрәҗәсе;

- хезмәт хакы уртача ЛМР буенча хезмәт хакыннан югарырак булган эшсез эш урыннары булмау;

түбән хезмәт хакы;

түбән пенсия.

10 нчы таблицада формалаштырылган проблемаларны хәл итү өчен чаралар исемлеге китерелгән.

10 таблица

Кеше капиталы, хезмәт һәм урбанизация базары өлкәсендәге гамәлләр

№	**Чара**	**Башкару вакыты**	**Җаваплы башкаручы**	**Финанслау күләме, миллион сум.**	**Чыганак**
1	Урта һәм югары һөнәри белемгә ия булган эшсез гражданнарның эшсезлеге сәбәпләренә анализ үткәрү.Эш өчен инвестиция тәкъдимнәрен әзерләүче	2022-2024	ЛМР ИК, халыкны эш белән тәэмин итү үзәге	-	-
2	Лидерлык сыйфатларын үстерү максатында урта һәм югары һөнәри белеме булган халык белән тренинглар үткәрү	2022-2024	ЛМР ИК, халыкны эш белән тәэмин итү үзәге	-	-

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Финанслау күләме, миллион сум.	Чыганак
3	ЛМР (ЛТЭТ) Урта һөнәри белем бирү оешмаларын тәмамлаучыларның ихтыяҗларына анализ ясау һәм, кирәк булганда, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгына юнәлешләрне үзгәртүне әзерләү	2022-2024	ЛМР ИК, халыкны эш белән тәэмин итү үзәге, "Мәгариф идарәсе ЛМР»МКУ	-	-
4	Профессиональ өйрәнүне оештыру һәм «Демография» милли проекты кысаларында«хатын-кызларны эш белән тәэмин итү-Өч яшькә кадәрге балалар өчен мәктәпкәчә белем бирү шартлары тудыру " федераль проекты кысаларында, баланы өч яшькә кадәрге яшькә кадәрге балалар өчен өстәмә һөнәри белем бирү»	2022-2025	Лаеш районы ҮЗЗ ГКУ, ИКМР	-	-
5	Профессиональ өйрәнүне оештыру һәм пенсия алды яшендәге затларга өстәмә һөнәри белем бирү, шул исәптән «Демография«милли проектының өлкән буын гражданнарына системалы ярдәм күрсәтү һәм аларның сыйфатын күтәрү программасын эшләү һәм гамәлгә ашыру» федераль проекты	2022-2024	Лаеш районы ҮЗЗ ГКУ, ИКМР	-	-

	кысаларында да				

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Финанслау күләме, миллион сум.	Чыганак
	Профессиональ өйрәнүне оештыру һәм пенсия алды яшендәге затларга өстәмә һөнәри белем бирү, шул исәптән «Демография«милли проектының өлкән буын гражданнарына системалы ярдәм күрсәтү һәм аларның сыйфатын күтәрү программасын эшләү һәм гамәлгә ашыру» федераль проекты кысаларында да				
6	Һөнәри әзерлекне оештыруөстәмә һөнәри белем бирү «хезмәт җитештерүчәнлеге һәм халыкны эш белән тәэмин итү» милли проекты кысаларында«мәшгул ьлеккә ярдәм һәм хезмәт базарының нәтиҗәлелеген күтәрү "федераль проекты кысаларында предприятиеләр хезмәткәрләрен эш белән тәэмин итү һәм хезмәт базарының нәтиҗәлелеген күтәрү" дигән федераль проект кысаларында эш белән тәэмин итү һәм хезмәт базарының нәтиҗәлелеген күтәрү максатында»	2022-2024	ГКУ ЦЗН Лаишевского района, ЛМР БК	-	-

Әлеге чараларны гамәлгә ашыру, фаразлар буенча, хезмәткә сәләтле халык санын, ЛМР БК халкының гомуми санын һәм эшлекле активлыкны арттыруга китерергә мөмкин. Халыкның уртача тыгызлыгы күрсәткеченең артуы да фаразлана.

3.1. Икътисадый үсеш

Сәнәгать, авыл хуҗалыгы

2019-2030 еллар чорына район өчен төп бурычлар булып район предприятиеләренең икътисадый үсеше, кече бизнесны үстерү, районның салым базасын тулыландыру һәм моның нәтиҗәсе буларак халыкның тормыш дәрәҗәсен үстерү тора.

Районның сәнәгать сәясәтенең төп максаты - икътисадый үсешнең матди нигезе буларак сәнәгать потенциалын саклау һәм үстерү.

ЛМР агросәнәгать комплексын үстерүнең стратегик максаты - авыл халкының тормыш сыйфатын үстерү исәбенә агроазык-төлек секторының нәтиҗәлелеген арттыру.

Районның икътисадый үсешендә төп хәл ителмәгән проблемалар булып кала:

- предприятиеләрнең инновацион активлыгы түбән булу;

- төп җитештерү фондларының мөмкинлекләрен тулы файдаланмау;

- яңа терлекчелек комплексларын төзүне һәм булганнарын модернизацияләүне уздыру зарурлыгы;

- - районда сөт сату кыенлашкан;
- - авыл хуҗалыгы товар җитештерүчеләренең тотрыксыз финанс хәле;
- - авыл хуҗалыгы предприятиеләренең искергән матди-техник базасы;
- - эшче кадрлар һәм югары квалификацияле белгечләр җитмәү.
- 2030 елга кадәр чорга районның сәнәгатен һәм авыл хуҗалыгын үстерү өлкәсендәге төп бурычлар түбәндәгеләр:
- - эре инвестиция проектларын, шул исәптән хосусый инвестицияләрне җәлеп итеп, инфраструктура белән үз вакытында һәм тулысынча тәэмин итү;
- - импортны алыштыру, территорияләрдә җитештерелә торган товарларның эчке һәм муниципальара кооперациясен төзү, IT-технологияләр кулланып, шулай ук экспорт. «Халыкара кооперация һәм экспорт» милли проекты кысаларында продукцияне илдән читкә сатучы предприятиеләргә актив ярдәм;

- авыл хуҗалыгы предприятиеләренең алдынгы технологияләргә күчүе;

- милли проектта катнашу районның предприятиеләрен актив җәлеп итү «Хезмәт җитештерүчәнлеге һәм мәшгульлеккә ярдәм».

Инвестиция җәлеп итүчәнлеге. Эшлекле активлык

- Кагыйдә буларак, инвестицион җәлеп итүчәнлек дәрәҗәсе беренче тәртипнең ике факторына - инвестицион рискка һәм инвестицион потенциалга бәйле (кертемнәрдән табыш алу). Бу факторлар икенче тәртипнең берничә факторына бәйле:
- - географик урын;
- - ресурс-чимал;

- - җитештерү (җитештерү булдыру һәм аның нәтиҗәләрен куллану өчен шартлар булу);
- - кулланучылар (халыкның товарларны һәм хезмәт күрсәтүләрне сатып алу сәләте характерлана);
- инфраструктура (мәгълүмат, транспорт, җитештерү инфраструктурасы, шулай ук инженерлык челтәрләренә тоташу мөмкинлеге);
- - хезмәт ресурсларының кирәкле санының һәм сыйфатының булуы буларак характерлана торган интеллектуаль мөлкәт.

ЛМР ның географик урыны республиканың башкаласы - Казан шәһәре белән якын булуы белән башка муниципаль районнарның күбесеннән яхшы якка аерылып тора. Шул ук вакытта гомуми файдаланудагы җирле әһәмияттәге барлык автомобиль юллары да норматив таләпләргә җавап бирми. Юлга йөкләнеш бик зур. Казан шәһәренә тоташкан юл участогы дүрт тапкыр зур йөкләнешкә ия.

Яңа производстволар төзү яки булганнарның куәтләрен киңәйтү кысаларында инвестиция эшчәнлеген үстерү ЛМР ның тулы инвентаризациясе булмаган буш яисә тулысынча файдаланылмаган җитештерү мәйданчыкларында мөмкин. Мондый реестрны алып бару тәртибе дә юк.

Кулланучылар ихтыяҗының этәргеч үсеше өчен керем югарырак булырга тиеш, шулай ук куллану тәкъдимнәре киңәйтелергә тиеш. Инде бүген үк район үзәгеннән еракта урнашкан аерым товарларга һәм хезмәтләргә ваклап сатудагы кулланучылар товарлары бәясеннән 10-15 %ка югарырак булуы күренә. Өлешчә бу транспорт һәм башка операция чыгымнары нәтиҗәсе булып тора, ләкин ваклап сату оешмаларының монополиягә каршы эшчәнлеге анализдан күренгәнчә, йогынтыны арттыра.

ЛМР бизнес һәм халык вәкилләренең активлыгы җитәрлек дәрәҗәдә югары булмавын да билгеләп үтәргә кирәк. Бу әлеге субъектларның мәгълүматлылыгының түбән булуы, финанс белеме түбән булу һәм инвестиция проектлары буенча тәкъдимнәр булмау белән бәйле. ЛМР товар җитештерүчеләренең, республиканың башка муниципаль берәмлекләренең һәм аннан читтә урнашкан регионнарның мөмкинлекләре һәм ихтыяҗлары (технологик чылбырлары) турында мәгълүмат эшлекле активлыкны арттыруга ярдәм итәр иде..

Авыл хуҗалыгы кулланучылар кооперациясен үстерү халыкның эшлекле активлыгын һәм мәшгульлеген арттыруның иң нәтиҗәле механизмнарыннан берсе булып тора. Әлеге механизм шулай ук авыл хуҗалыгы товар җитештерүчеләренең, авылда кече хуҗалыкларның һәм кулланучылар җәмгыятьләренең керемен арттырганда һәм аларны авыл җирендә тормыш сыйфатын яхшыртуга юнәлдерелгән авыл хуҗалыгы продукциясен һәм азык-төлек базарларына кертүне тәэмин иткәндә төп механизмнарның берсе булып тора. Әлеге механизмны куллану зарурлыгы Казан агломерациясенә керүче муниципаль районнар җитәкчеләре һәм белгечләре катнашында үткәрелгән стратегик сессия нәтиҗәләре белән расланды. Эшчәнлекнең әлеге юнәлеше ЛМР авыл җирлекләре башлыклары сораштырулары нәтиҗәләренә нигезләнеп

билгеләнде һәм төзелде.

- Шул рәвешле, әлеге институциональ фактор кысаларында, түбәндәге проблемалар исемлеген формалаштырырга мөмкин:
- - якындагы елларда, үткәрү сәләтен арттыру максатыннан, районда аерым юлларны реконструкцияләү перспективалары булмау;
- - ЛМР торак пунктлары арасында каты өслекле юллар кытлыгы;
- - файдаланылмый торган җирләр реестрын алып бару тәртибенең булмавы;
- инвестиция тәкъдимнәрен һәм инвесторлар өчен башка файдалы мәгълүматны булдыру өчен мәгълүмат технологияләрен кулланмау;
- - җир ресурсларыннан файдалануның югары нәтиҗәлелеге булмау;
- - район эчендә дә, аның территориясеннән читтә дә технологик чылбырлар турында мәгълүмат булмау;
- - Эшчәнлекнең төп юнәлешләре: авыл хуҗалыгы продукциясен әзерләү, саклау, эшкәртү һәм сату кооперациясе системасының авыл хуҗалыгы товарлары җитештерүчеләр тарафыннан төзелгән кооперация системасының җитәрлек булмавы;
- - авыл хуҗалыгы товар җитештерүчеләренең гамәлдәге һәм төзелә торган җитештерү куәтләрен булдыру һәм модернизацияләү өчен шартлар булмау.

Кулланучылар базары

Районның кулланучылар базары Казан шәһәре белән тыгыз элемтә шартларында үсә. Районда күпчелек көндәлек кирәк-яраклар тәкъдим ителде: азык-төлек продуктлары, көнкүреш химиясе, чәчтараш хезмәтләре һәм башкалар. Кыйммәтле товарлар белән ваклап сату, махсуслаштырылган кибетләр һәм үзенчәлекле хезмәтләр аз гына тәкъдим ителгән һәм район халкы тарафыннан Казанда сатып алына.

Районның кулланучылар базары тотрыклы булып кала һәм азык-төлек һәм азык-төлек булмаган товарлар белән туенуның югары дәрәҗәсе белән характерлана.

Район территориясендә 297 кибет сәүдә итә, шул исәптән сәүдә челтәрләре:

«Магнит», «Пятёрочка», «Верный», «Красное и Белое», «Бристоль» һәм башкалар. Күчмә сату белән 18 торак пункт колачланган.

2024 елда ваклап сату әйләнеше 10,03 млрд. сум тәшкил иткән, алдагы елга карата үсеш темпы 106% тәшкил иткән.

Районда авыл хуҗалыгы товар җитештерүчеләре һәм шәхси эшмәкәрләр катнашында даими рәвештә ярминкәләр уздырыла. Шулай ук бу ярминкәләр Казан шәһәре территориясендә дә уздырыла.

Әлеге өлкәдә төп проблемалар үз эченә керә:

- сәүдә предприятиеләренең технологик яктан югары булмаган тәэмин ителеше;

- түләүле сорауның югары булмаган дәрәҗәсе;

- квалификацияле кадрлар кытлыгы.

ЛМР кулланучылар базарын үстерүнең төп бурычлары сыйфатында түбәндәгеләрне аерып күрсәтергә мөмкин:

- район территориясендә сәүдә челтәре үсешен координацияләү, сәүдә өлкәсендә хокукый җайга салу;

- район халкы өчен товарларның икътисадый яктан һәркем файдалана алырлык булуын арттыру;

-

- сәүдә өлкәсендә эшлекле активлыкны стимуллаштыру;

- сәүдә өлкәсендә мәгълүмат белән тәэмин итү;

- халык өчен хезмәт күрсәтүләрнең бәя һәм территориаль яктан үтемлелеген тәэмин итү;

- хезмәт күрсәтүләр базарында намуслы конкуренцияне үстерү;

- хезмәт күрсәтүләр өлкәсе җитәкчеләренең һәм белгечләренең квалификациясен күтәрү һәм аларның компетенцияләрен үстерү.

Таблицада санап үтелгән проблемаларны хәл итү өчен чаралар исемлеге китерелгән.

11 Таблица

Икътисади үсеш өлкәсендә чаралар

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	К үләм	Чыга нак
1	Министрлыкның Җир ресурслары идарәсе белгечләре хәбәр итүенчә, Татарстан Республикасында барлыгы, Казан һәм Яр Чаллы шәһәрләрен исәпкә алып, 22 632 җир кишәрлеге кадастр исәбендә теркәлгән.	2019-2030	ЛМР БК	-	-
2	Аның территориясендә яңа производстволар урнаштыру яки гамәлдәге производстволарны киңәйтү өчен районга инвесторлар җәлеп итү	постоянно	ЛМР БК	-	-
3	Агломерация кысаларында муниципальара инвестицион проектлар буенча тәкъдимнәр формалаштыру	2019-2030	ЛМР БК, Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгы	-	-
4	Инвестицион проектларны тормышка ашыру, шул исәптән:				
4.1	«Иннополис» МИЗ техник-гамәлгә кертү тибындагы «Лаеш»индустриаль паркы территориясендә проектларны гамәлгә ашыру	2012-2030	ЛМР БК, ОЭЗ «Иннополис»	4700000,0 (разбивка по елам не определена)	Бюджет РФ, РТ, хосусый инвестициялэр
4.2	Татарстан Республикасы ЛМР «Сокуры» сәнәгать паркын үстерү	2016-2024	"Идарәче компания«ҖЧҖ Сокуры»	2019 – 100,0 2020 – 100,0 2021 – 100,0 2022 – 60,0	Бюджет РФ, РТ, хосусый инвестициялэр

4.3	Татарстан Республикасы предприятие хезмәткәрләре өчен торак йортлар төзү	2023-2030	«КМИЗ Луч»ҖЧҖ		шәхси инвест ициял әр,

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Күләм	Чыганак
4.4	Татарстан Республикасы ЛМР Столбище авылында Iec GROUP житештерү-логистика комплексын үстерү	2022-2030	«Ферекс»ТД ЖЧЖ	700,0	хосусый инвестицияләр
4.5	Татарстан Республикасы ЛМР " Никольский» индустриаль паркының үсеше	2016-2022	«Никольский«индустриаль паркы«идарә компаниясе»ЖЧЖ	2019 – 30,0 2020 – 30,0 2021 – 50,0 2022 – 30,0	хосусый инвестицияләр
4.6	Татарстан Республикасы ЛМРның«Рождество» сәнәгать мәйданчыгын үстерү	2016-2022	«ПолиМикс Казан»ЖЧЖ	2019 – 10,0 2020 – 10,0 2021 – 15,0 2022 – 15,0	хосусый инвестицияләр
4.7	Робот системаларын кулланып пластик продуктларның заманча инновацион производствосын булдыру	2022-2027	«Трендпласт-М»ЖЧЖ	280,0	шәхси инвестицияләр
4.8	"Ин Парк-Казан»индустриаль паркының икенче чиратын төзү	2022-2024	«Ин Парк - Казан»ЖЧЖ	2019 – 200,0 на 01.01.2022- вложено 2 000,0	шәхси инвестицияләр
4.9	Лаеш районындагы " Инополис» МИЗ территориясендә житештерү-склад комплексында логистик эшчәнлекне оештыру	2022-2027	«Смарт Парк «ПСК»ЖЧЖ	540,677	шәхси инвестицияләр

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Күләм	Чыганак
4.10	Бер тапкыр кулланыла торган салам һәм агач материал җитештерү	2022-2024	ИП Махов А. А.	2022-100,0 2023-100,0	шәхси инвестицияләр
4.11	Административ бина һәм ит эшкәртү комплексының сугым цехы төзелеше	2019-2023	"АПК" Биф-Трейд»ҖЧҖ	2019 – 50,0 2020 – 50,0 2021 – 50,0 2022- 150,0	шәхси инвестицияләр
4.12	Чәчәкләр үстерү өчен теплица комплексы төзелеше	2017-2022	«ВЭМ»ҖЧҖ	2019 – 7,0 2020- 18,0 2022 -10,0	хосусый инвестицияләр
4.13	"Биосфера Эко-паркы»Туристлык-ял итү комплексы	2022-2027	«Биосфера - Фиш»ҖЧҖ	2022-800,0 2023-2027 - 2 200,0	хосусый инвестицияләр
4.14	"Лайка" проекты-осиллоскоп приборлары җитештерү	2022-2024	«КОМЗ - үлчәүләр»ҖЧҖ	2022-39,82 2023-10,35	хосусый инвестицияләр
4.15	Татарстан Республикасы медицина сәнәгать паркын үстерү	2022-2024	«ТР Фармедполисы»ҖЧҖ	169,0	хосусый инвестицияләр
4.16	«Биосфера-Фиш»балык үрчетү комплексының дүртенче чиратын булдыру	2017-2027	«Биосфера - Фиш»ҖЧҖ	2019 – 250,0 2020 – 100,0 2021 – 100,0 2022 – 75,0 2023 – 100,0 2024 – 100,0	ТР бюджеты , хосусый инвестицияләр

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Күләм	Чыганак
4.17	Махсус автомобиль җитештерү заводының җитештерү корпусы төзелеше	2022-2024	«Казан махсус автомобильләр заводы»ҖЧҖ	2023- 9,5	шәхси инвестицияләр
4.18	Сортировка-логистика үзәге булган " Лето» ҖЧҖ теплица комплексының икенче чиратын булдыру	2016-2024	«Егорьевские теплицы»ҖЧҖ	2019 – 80,0 2020 – 20,0 2021 – 50,0 2022 – 50,0	хосусый инвестицияләр
4.19	"Державинская кошчылык фабрикасы»ҖЧҖ кошчыларын реконструкцияләү	2018-2022	«Державинская кошчылык фабрикасы»ҖЧҖ	2019 – 82,0 2020 – 185,9 2021 – 204,4 2022 – 126,97	ТР бюджеты , хосусый инвестицияләр
4.20	Кадрлар потенциалы белән идарә итүнең мәгълүмати системасын эшләү һәм кадрлар хезмәтләрен күрсәтү	2020-2025	"АйСиЭл системалы технологияләр»ҖЧҖ	-	-
4.21	Мәгълүмат системасы һәм программа тәэминаты эшләү	2020-2025	«АйСиЭл Софт»ҖЧҖ	-	-
4.22	Программа-аппарат комплексларын, автоматлаштырылган эш урыннарын җитештерү һәм гамәлгә кертү, " Технопарк»МИЗ резидентлары өчен мәгълүмати инфраструктура биру	2020-2025	«АйСиЭл Техно»ҖЧҖ	-	-

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Күләм	Чыга нак
4.23	Адаптация һәм модификацияләү, урнаштыру, тест һәм ЭВМ һәм мәгълүмат базалары өчен программалар.	2020-2025	ООО «ДжиДиСиСервисез»	-	-
5	Эшсез икътисадый актив һәм үзмәшгульлек вәкилләре белән Иҗтимагый совет утырышларын, киңәшмәләр һәм өйрәтүләр үткәрү	Ежеквартально	ЛМР БК	-	-
6	ЛМР территориясендә эшләмәгән җитештерү мәйданнарының һәм җир кишәрлекләренең электрон базасын булдыру, алар янәшәсендәге участокларны һәм инженер - техник тәэмин итү челтәрләрен җентекләп тасвирлау	2019-2024	ЛМР БК, ЛМР Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре палатасы	-	-
7	Ел саен халыкның сәүдә хезмәтләре һәм түләүле хезмәтләр белән тәэмин ителешенә мониторинг үткәрү	2019-2030	ЛМР БК	-	-
8	Ел саен сәүдә мәйданнарына мониторинг үткәрү, халыкның сәүдә объектлары мәйданы белән минималь тәэмин ителеше нормативларына туры килү максатларында	2019-2030	ЛМР БК	-	-

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Күләм	Чыга нак
9	Сәүдә хезмәтләре белән тәэмин итү аз халык,	2019-2030	Шәхси эшмәкәрләр, расланган график буенча	-	-
10	күчмә сәүдә графигы буенча районның авыр торак пунктларына керү	2019-2030	ЛМР БК, шәхси эшмәкәрләр	-	-
11	ЛМР аз халык яши торган пунктларда сәүдә объектлары төзелеше	2019-2030	ЛМР БК, шәхси эшмәкәрләр	-	-
12	Район, шул исәптән авыл хуҗалыгы ярминкәләрен оештыру һәм предприятиеләрнең тармак, районара, Төбәкара, федераль күргәзмәләрдә ярминкәләрдә, форумнарда катнашуын оештыру	2019-2030	ЛМР БК, шәхси эшмәкәрләр	-	-
13	Сәүдә хезмәтләре белән тәэмин итү аз халык,күчмә сәүдә графигы буенча районның авыр торак пунктларына керү	2019-2030	Шәхси эшмәкәрләр,	-	-

3.1. Икътисадый үзҗитешлек

ЛМР икътисадый яктан үз-үзен тәэмин итү дигәндә ЛМРның керем потенциалы һәм җирле үзидарә органнарына беркетелгән чыгым вәкаләтләре нисбәте дәрәҗәсе аңлашыла. Бу дәрәҗәне бәяләүнең төп индикаторы булып җирле бюджет кытлыгы тора.

ЛМР бюджеты бюджетара трансфертлардан файдаланып, чираттагы план чорына Татарстан Республикасы бюджетын формалаштыру процессында балансланган. Җирле бюджетта үз керемнәре өлеше 2021 елда 77,3% тәшкил итте.

Бюджет структурасы 12 нче таблицада күрсәтелгән. Бюджетның салым керемнәрендә төп өлешне физик затлар керемнәренә салым тәшкил итә.

Социаль өлкәгә чыгымнарга килгәндә, аларның күләме республика дәрәҗәсендә билгеләнгән нормативлар нигезендә формалаштырыла. Әмма, шунысын да билгеләп үтәргә кирәк, хуҗалык субъектлары эшчәнлегеннән җирле бюджетка керемнәр арту, шулай ук бюджет оешмаларында бюджет акчаларын экономияләүдән бюджет елына җирле бюджетның гомуми күләмен арттырмый, чөнки законнар нигезендә бу очракта бюджет трансфертлары күләме азрак була (чыгым вәкаләтләре үзгәрмәгән очракта).

Үсеш бюджеты бик аз, бу күләмнәр хисабына инвестиция эре проектларны гамәлгә ашыру мөмкин түгел. Моңа бәйле рәвештә, һичшиксез, бюджеттан тыш инвестицияләр җәлеп итүне, шулай ук ЛМРның республика һәм федераль проектларда катнашуын киңәйтүне таләп итә.

Шулай итеп, ЛМРның иң җитди проблемаларының берсе - җирле әһәмияттәге мәсьәләләрне тиешле дәрәҗәдә хәл итү өчен, шулай ук үсеш бюджетын формалаштыру өчен өстәмә салым һәм салым булмаган керемнәр булмау.

Шунысын да билгеләп үтәргә кирәк: ЛМР территориясендә үз эшчәнлеген гамәлгә ашыручы кайбер предприятиеләр башка муниципаль берәмлекләрдә теркәлгән, бу бюджеттан төшеп калган салым керемнәренең бер өлеше турында сөйли.

ЛМР һәм аның составына керүче җирлекләр арасында бюджетара мөнәсәбәтләр формалаштыру мәсьәләсен дә төгәлләштерү таләп ителә.

Түбәндә таблицада формалаштырылган проблемаларны хәл итүгә юнәлтелгән чаралар китерелә. Әмма, шуны күздә тотып, ЛМР ның икътисадый яктан түбән дәрәҗәдә булуын характерлаучы индикатор (институциональ фактор) башка институциональ факторлар кысаларында проблемаларны уңышлы хәл итү нәтиҗәсе булып тора.

12 таблица

Икътисадый үз-үзен тәэмин итү өлкәсендәге гамәлләр

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Күләм финансирования,	Чыганак
1	Муниципаль берәмлекләр советы президиумында, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты каршындагы Икътисадый советта муниципаль берәмлекләрне бюджеттан тыш чыганакларны җәлеп итү хисабына гамәлгә ашырылган инвестиция проектларына муниципаль берәмлекләрнең өстәмә алынган керемнәрне саклау механизмын кулланып салым салына торган базаны арттыруга стимуллаштыру турында тәкъдимнәрне карау өчен тәкъдимнәр әзерләү,	2021-2024	ЛМР БК	-	-
2	Татарстан Республикасы һәм Россия Федерациясе төбәкләре товар җитештерүчеләренең ихтыяҗы турында мәгълүмат нигезендә ЛМР Инвестиция меморандумына үзгәрешләр кертү	2021-2024	ЛМР БК	-	-

3	ЛМР территориясендә үз производстволарын яки филиалларын булдырырга планлаштыручы инвесторлар белән инвестицион килешүләр өчен тәкъдимнәр әзерләү, аның асылы муниципаль преференцияләргә алмашка ЛМРда салым исәбенә куюдан гыйбарәт	2021-2024	ЛМР БК	-	-

3.1. Дәүләт һәм муниципаль идарә системасы нәтиҗәлелеген арттыру

Авыл җирлекләре җитәкчеләре һәм бизнес вәкилләре белән үткәрелгән стратегик сессия нәтиҗәләре буенча «дәүләт һәм муниципаль идарә» институциональ факторының төп роле белән бәйле ЛМРның социаль-икътисадый үсеше проблемасы ачыкланды.

Билгеле булганча, дәүләт һәм муниципаль хакимият органнары эшчәнлеге нәтиҗәсе-идарә карарлары. Бу карарлар норматив хокукый актлар һәм башка карарлар рәвешендә рәсмиләштерелә һәм дәүләт һәм муниципаль идарәнең гомуми системасына интеграцияләнергә тиеш. Татарстан Республикасында икътисад белән индикатив идарә итү системасы шундый система буларак сайланган. Аның кысаларында, инде 20 ел дәвамында, һәр ИОГВ өчен чираттагы һәм алдагы ике елга идарә итүгә дәүләт йөкләмәсе формалаша. Бу чор бюджетны планлаштыру чоры белән билгеләнде. Мәҗбүри медицина иминияте фонды өчен ел саен муниципаль районнар һәм шәһәр округлары башлыклары тарафыннан тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләре кысаларында ММИ эшчәнлегенең нәтиҗәлелеген бәяләү күрсәткечләре чагылдырылган килешүләр төзелә һәм имзалана.

Россия Федерациясе Федераль законын 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы раслау

"Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" ИОГВ һәм ОМС хезмәттәшлеге системасын катлауландырды. Татарстан Республикасы Хөкүмәтенең, еш кына объектив зарурлык булса да, мәҗбүри медицина иминияте йөкләмәсе бирергә хакы юк.

Әлеге дәрәҗәләр арасындагы конструктив диалогны җайга салу максатында республикада Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре Советы төзелде, мөһим проблемалар буенча дискуссия мәйданчыгы буларак, муниципаль районнар һәм шәһәр округлары ИК җитәкчеләрен даими җыю гамәлгә ашырыла. Даими рәвештә видеоконференция режимында уздырыла торган киңәшмәләрне нәтиҗәле инструмент дип санарга мөмкин. Алар оператив мәгълүмат алырга һәм кичектергесез карарларны килештерергә мөмкинлек бирә.

«Россия Федерациясендә стратегик планлаштыру турында» 2014 елның 28 июнендәге 172-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «Татарстан Республикасында стратегик планлаштыру турында» 2015 елның 16 мартындагы 12-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы белән социаль-икътисадый үсешнең үз стратегияләрен эшләү буенча ММИ вәкаләтләре билгеләнде. Әмма, күрәсең, стратегияләүнең һәм программалаштыруның билгеләнгән технологияләре өчен әлеге эшләрне республика дәрәҗәсендә шундый ук процесслар белән синхронлаштыру регламентлары кирәк. Мәсәлән, авыл җирлекләренең генераль планнары булмау, территориаль планлаштыруның актуаль схемалары, җитештерү көчләрен үстерү һәм урнаштыру программалары булмау, дәүләт программаларын гамәлгә ашыру буенча канәгатьләнерлек бәяләр булмау, программалар һәм проектлар белән идарә итүнең ярдәм үзәге булмау шартларында үз контурларына фаразлауны, планлаштыруны, мониторингны, контрольне һәм җайга салуны үз эченә алган муниципаль

идарәнең нәтиҗәле системасын төзү мөмкин түгел диярлек.

Вәзгыять, 2019 елның 5 апрелендәге үзгәрешләр белән 2015 елның 15 мартындагы 40-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы кабул ителгәннән соң, тагын да катлауланды. «2030 елга кадәр Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү стратегиясен раслау турында» ул дәүләт һәм муниципаль идарә системаларының мөһим элементы буларак агломерация һәм зональ идарәне билгеләде. Шул ук вакытта бүгенге көнгә ММИ һәм ИОГВ, бизнес һәм җәмәгатьчелек вәкилләре, шулай ук бүген мондый хезмәттәшлек кысаларында төзелгән институтларның үзара хезмәттәшлеге регламентларын билгели торган норматив хокукый актлар юк.

Бер генә муниципаль район да, бигрәк тә җирлек тә автоном рәвештә үсә алмаганга күрә, муниципальара коммуникацияләр һәм муниципальара проектлар һәм программалар эшләү һәм кабул итү технологиясе дә юк.

Шул ук вакытта, ЛМРда икътисадый һәм идарә карарларының кирәкле мәсьәләләрне хакимиятнең югарырак дәрәҗәдә хәл итү вакытына һәм тулылыгына бәйле булуын исәпкә алып, бу хәл Стратегиядә компенсацияләр куллану зарурлыгына китерә һәм, бәлки, һәрвакытта да максималь нәтиҗәле чишелешләрне куллану зарурлыгына китерә, шуңа күрә аларның карарларын лоббировкалау республика дәрәҗәсендә үсешнең төп институтларына (Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре Советы Президиумы, Татарстан Республикасы Президенты каршындагы Инвестиция советы, Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты каршындагы Икътисадый совет) керә торган агломерация идарәсенең иҗтимагый советларын төзү инструментлары аша гамәлгә ашыру планлаштырыла.

- Шулай ук дәүләт һәм муниципаль хезмәткәрләрне яңадан әзерләү һәм квалификацияләрен күтәрү системасы да артык формаль. Бер программа кысаларында төрле һөнәри мәнфәгатьләре һәм белгечлекләре булган зур төркемнәр формалаштыру планлаштырылган белем бирү программаларыннан кирәкле нәтиҗә алырга мөмкинлек бирми.
- Республика ИОГВ тарафыннан соратып алынган мәгълүмат күләме даими рәвештә арта. Беренчел бәяләүләр буенча, эш вакытының кимендә 50% ын ОМС белгечләре хисаплылык әзерләү белән мәшгуль.
- Гомумән алганда, бу өлкәдә түбәндәге проблемаларны формалаштырырга мөмкин (аларны санап чыгарганда, алдагы бүлекләрдә аларның шактый санын чагылдыру факты исәпкә алынган):
- - агломерация үсеше турында норматив хокукый актларның булмавы;

- муниципальара проектларны һәм программаларны килештерү механизмы булмау;

- проектлар һәм программаларны эшләүне һәм мониторинглауны координацияләү өчен җаваплы бердәм республика органы булмау, шулай ук ресурсларны бер программалардан икенчесенә күчерү буенча тәкъдимнәр әзерләү;

- ММИ типик структурасы булмау;

- ИОГВ соратып ала торган хисап мәгълүматының арта баручы күләме;

- муниципаль хезмәткәрләрнең квалификациясен күтәрү буенча нәтиҗәсез программалар;

- ММИ хезмәткәрләрен аларның эш нәтиҗәләреннән бүләкләү бәйлелеге булмау.

Алдагы бүлекләрдә өстәмә тасвирланган әлеге проблемаларны хәл итү өчен түбәндәге чараларны гамәлгә ашыру тәкъдим ителә.

13 таблица

Дәүләт һәм муниципаль идарә өлкәсендәге гамәлләр

<table>
<tr><th>№</th><th>Чара</th><th>Башкару вакыты</th><th>Җаваплы башкаручы</th><th>Финанслау күләме, миллион сум.</th><th>Чыганак</th></tr>
<tr><td>1</td><td>ОИСЭЗ турында фикер алышуга инициатива:</td><td rowspan="6">2021-2024</td><td rowspan="6">ЛМР БК, ОИСЭЗ, Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгы</td><td>-</td><td>-</td></tr>
<tr><td>1.1.</td><td>агломерация үсеше буенча норматив хокукый актлар пакетын эшләү зарурлыгы</td><td>-</td><td>-</td></tr>
<tr><td>1.2.</td><td>муниципальара проектларны һәм программаларны килештерү механизмын эшләү</td><td>-</td><td>-</td></tr>
<tr><td>1.3.</td><td>ММИ типик структурасын эшләү</td><td>-</td><td>-</td></tr>
<tr><td>1.4.</td><td>бер программадан икенчесенә ресурслар күчерү буенча тәкъдимнәр эшләү, мониторинглау һәм әзерләү буенча бердәм республика органын булдыру, аларның үтәлешен мониторинглау нәтиҗәләре буенча</td><td>-</td><td>-</td></tr>
</table>

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Финанслау күләме, миллион сум.	Чыганак
1.5.	Татарстан Республикасы социаль - икътисадый мониторинг комитеты һәм аның территориаль органнары аша кирәкле мәгълүмат җыюны күздә тоткан Татарстан Республикасы ИОГВ сораган хисап мәгълүматының күләмен киметү	2021-2024	ЛМР БК, ОИСЭЗ, Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгы	-	-
1.6.	муниципаль хезмәткәрләрнең квалификациясен күтәрү программаларының нәтиҗәлелеген күтәрү, аңа һөнәри эшчәнлек профильләре буенча төркемнәр формалаштыру, алынган белемнәрнең һәм күнекмәләрнең ихтыяҗын программадан соң контрольдә тоту бурычы һәм муниципаль идарә системасында иң яхшы тәҗрибәләрне өйрәнү өчен муниципаль районнарда аккредитацияләнгән стажировка мәйданчыкларын булдыру күздә тотыла			-	-

№	Чара	Башкару вакыты	Җаваплы башкаручы	Финанслау күләме, миллион сум.	Чыганак
2	ЛМР БК каршында баланс комиссиясе булдыру җирлекләрнең социаль - икътисадый үсеше планнарын тормышка ашыру мониторингы нәтиҗәләрен ел саен карау һәм аларны төзәтү турында Карар кабул итү	2022-2024	ЛМР БК	-	-

4. Муниципальара хезмәттәшлек

Казан агломерациясенә керүче күрше муниципаль берәмлекләр белән үзара хезмәттәшлек мәсьәләләре - аерым авыл җирлекләре исеменнән түгел, ә тулаем район исеменнән консолидацияле чыгыш ясау отышлы өлкә, бигрәк тә ачык күренә. Чиктән тыш киң форматта гамәлгә ашырылырга планлаштыручы муниципалитетара хезмәттәшлек проектлары - Казан агломерациясен булдыру проектлары, эшнең гомуми регламентлары белән.

Хәзерге вакытта лмрның Столбище авыл җирлеге территориясендә муниципалитетара хезмәттәшлек кысаларында проект гамәлгә ашырыла башлады. Бу «Иннополис» техник-гамәлгә кертү икътисадый зонасының икенче участогын булдыру.

Махсус икътисадый зона Иннополис экосистемасының мөһим өлеше һәм аның инвестицияләр җәлеп итүчәнлегенең аерылгысыз өлеше булып тора, резидентлар өчен бизнесны уңышлы алып бару һәм аларның проектларын нәтиҗәле үстерү өчен иң уңай шартлар тудыра

«Иннополис» МИЗ гомуми мәйданы 311,43 Га булган ике мәйданчыкта урнашкан. беренче мәйданчык Югары Ослан муниципаль районында, икенчесе ЛМР территориясендә, мәйданы 101,3 Га. ул «Казан» халыкара аэропорты янында урнашкан һәм инновацион продукция чыгару буенча резидент компанияләрнең җитештерү эшчәнлеге өчен билгеләнгән.

Инновация эшчәнлегенең төрле өлкәләрендә махсуслашкан «Иннополис» МИЗ резидентлары була, шул ук вакытта «Иннополис» МИЗ өчен махсуслашуның өстенлекле юнәлеше булып мәгълүмати-коммуникацион технологияләр тора.

Махсус икътисадый зона территориясендәге төп объектлар булып офис бүлмәләре, эшләнмәләр үзәкләре һәм алга киткән конференц - мөмкинлекләре булган югары технологияле, күп функцияле комплекслардан торган технопарк биналары тора. «Иннополис» МИЗ резидентлары, заманча инфраструктурага һәм бизнесны уңышлы алып бару өчен кирәкле сервис хезмәтләреннән файдаланып, технопарклардагы әзер офис биналарын арендага ала алачак.

Җир кишәрлеген арендага алган һәм үз офисларын яисә производство биналарын төзегән очракта, резидентлар ташламалы шартларда инженерлык челтәрләренә тоташу мөмкинлеге булган әзер инженерлык инфраструктурасына керә ала. Проект 2030 елга кадәр гамәлгә ашырылачак.

«Смарт-Сити Казан» халыкара инвестиция технополисын булдыру»

6. Лаеш муниципаль районы стратегиясен гамәлгә ашыру механизмнары

6.1. Стратегияне гамәлгә ашыру сроклары һәм этаплары

ЛМР стратегиясе 15 елга (2016-2030 еллар) билгеләнгән һәм дүрт этапны (өч өчьеллык һәм бер алтыеллык) күздә тота.

Гамәлгә ашыру этаплары социаль-икътисадый үсеш шартлары, факторлары, куркынычлары һәм республика һәм районның икътисадый сәясәте өстенлекләре буенча аерыла.

Беренче этап (2016-2018 еллар) икътисадның нәтиҗәлелеген һәм идарә ителешен арттыру, кеше капиталының сыйфатын үстерү һәм конкурентлык сәләтен җитди үстерүнең алшартлары булдыру максатында республика һәм район икътисадына ия булган конкурентлык өстенлекләрен гамәлгә ашыруга һәм киңәйтүгә нигезләнә. Бу этап үтте.

Икенче этап (2019-2021 еллар) конкурентлык сәләтен үстерү моделенә нигезләнә. Үсешнең институциональ шартлары һәм технологик яклары тудырылачак. Кластер активлаштыру кысаларында «заманча икътисад»ны модернизацияләү тизләнәчәк һәм «акыллы икътисад» башлангычларын булдыру башланачак, муниципальара интеграция проектлары старт алачак. Тышкы конъюнктура яхшырачак, үсеш темплары артачак.

Өченче этап (2022-2024 еллар)- кластер активлаштыру районның конкурентлык сәләтенең һәм социаль сферасының сизелерлек үсешен, районның яңа баланслы үсеш моделенә күчүе, кеше потенциалы һәм социаль пространство сыйфатын шактый яхшырту, «заманча икътисадның» структур модернизациясен тирәнәйтү, яңа «акыллы» икътисадны шактый үстерү, инновацияләрне икътисадый үсешнең әйдәүче факторына әйләндерү нигезендә тәэмин итәчәк.

Дүртенче этап (2025-2030 еллар һәм алга таба) - берничә төп юнәлеш кысаларында район икътисадының конкурентлык сәләтен арттыруда алга китеш булачак.

Стратегияне гамәлгә ашыру сроклары бүлекчәләрдә тасвирланган чаралар планнары белән билгеләнде. Шуны да билгеләп үтәргә кирәк, Стратегияне нигез принцип буларак эшләүгә кулланылган институциональ якын килүдән чыгып, чаралар үзара бәйләнгән. Стратегиянең барлык чараларының инфологик бәйләнешен исәпкә алмыйча булмый, чөнки тиешле координация һәм гамәлгә ашыру механизмы булмау Стратегиядә тасвирланган акчалар белән беррәттән шундый ук әһәмиятле институциональ тозак булырга мөмкин, шуңа бәйле рәвештә аны гамәлгә ашыруның махсус механизмы тәкъдим ителә**.**

6.2. Стратегияне гамәлгә ашыру барышын мониторинглау

Программа идарәсе системасының мөһим өлеше булган Стратегияне гамәлгә ашыру барышын мониторинглау һәр чараның мониторингын һәм аны үтәү дәрәҗәсенең Стратегиянең үзара бәйле башка чараларына йогынтысын бәяләүне күз алдында тота. Әлеге стратегия нигезендә башкарма комитет бүлекләренең һәм хуҗалык итүче субъектларның җентекле гамәлләр планнары, шулай ук муниципаль программаларның эшләнәчәген исәпкә алып, әлеге программаларны мониторинглау шулай ук Стратегияне гамәлгә ашыру механизмының состав өлеше булачак.

Стратегияне гамәлгә ашыруны контрольдә тоту буенча җаваплылык үзәге - Татарстан Республикасының Икътисад һәм эшкуарлык бүлеге. Стратегияне гамәлгә ашыру барышы турында мәгълүмат социаль-икътисадый үсеш күрсәткечләренең бердәм мәгълүмати базасына кертелә.

ЛМР стратегиясе ЛМР депутатлары советы тарафыннан раслана. Аны актуаль хәлдә тоту максатында, аның чаралары, шуыша торган планлаштыру ысулын кулланып, ел саен тулылана яки төзәтелә. ЛМР стратегиясе һәм аңа үзгәрешләр ЛМРга һәм ОИСЭЗга гавами фикер алышуларга кертелә, шуннан соң Лаеш муниципаль районы Советы тарафыннан раслана.

ИК вакытында баланс комиссиясе төзелә, анда квартал саен җирлекләрнең социаль-икътисадый үсеше планнарын тормышка ашыру мониторингы нәтиҗәләре каралачак һәм аларны төзәтү турында карарлар кабул ителә.

ЛМР әлеге стратегиясе ЛМР составына керүче җирлекләрне социаль-икътисадый үстерү планнарын эшләүгә нигез булып тора.

Стратегияне гамәлгә ашыруда ЛМР халкы да актив катнашачак.

Халыкның барлык теләкләре һәм теләкләре Стратегияне эшләгәндә исәпкә алынды һәм аны гамәлгә ашырганда исәпкә алыначак.

Районның халкы һәм иҗтимагый оешмалары Стратегияне үстерү максатларын формалаштыруга җәлеп ителде.

ЛМР башкарма комитеты тарафыннан Стратегияне гамәлгә ашыру турында район халкына хисап бирү массакүләм мәгълүмат чаралары (ЛМР порталы һәм «Камская Новь» газетасы аша (Кама Ягы) аша үткәреләчәк.

6.2. Муниципаль программалар исемлеге

Стратегия нигезендә Стратегияне гамәлгә ашыру максатларында ЛМР муниципаль программалары җыелмасы төгәлләштерелде.

Гамәлдәге барлык муниципаль программаларга кирәк булганда Стратегиянең максатлары һәм бурычлары нигезендә үзгәрешләр кертеләчәк. Шулай ук тармак комплексларын үстерү бурычларын гамәлгә ашыру максатларында яңа муниципаль программалар эшләү мөмкин.

15 таблица

Лаеш муниципаль районы территориясендә гамәлгә ашырыла торган төп муниципаль программалар исемлеге

Программа исеме	Программаны гамәлгә ашыруның төп юнәлешләре	Кабул итү датасы	Гамәлгә ашыру вакыты	Җаваплы башкаручылар	Хокук нигезләре (раслау турындагы карарларның реквизитлары)
Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районында 2020-2022 елларга хезмәт шартларын яхшырту һәм саклауны яхшырту программасын раслау турында	Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районы территориясендә урнашкан оешмалар хезмәткәрләренең һөнәри куркынычларын киметү максатларында хезмәт шартларын һәм аны саклауны яхшырту	18.11.2019	2020-2022	Барлык милек рәвешләрендәге оешмалар һәм предприятиеләр, шул исәптән җирле үзидарә органнары һәм аларга караган муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр,Лаеш муниципаль районы Башкарма комитеты каршындагы Хезмәтне саклау һәм аның шартлары буенча Координация советы	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 18.11.2019 № 3244 карары
"2014-2022 елларга Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрне саклау, өйрәнү һәм үстерү»муниципаль программасын раслау турында.	Татарстан Республикасы дәүләт телләре буларак рус һәм татар телләренең тигез эшләвенә ярдәм итү; Татарстан Республикасында татар һәм рус телләрен өйрәнүнең һәм татар һәм рус телләрендә укытуның бөтен системасын үстерү;Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның телләрен саклау һәм үстерү; республикадан читтә татар телен саклау һәм үстерү, төбәкләр белән хезмәттәшлек;	26.12.2020	2014-2022	Лаеш МР Башкарма комитеты, " Лаеш МР мәгариф идарәсе» МКУ бүлекләре, Лаеш МР предприятиеләре һәм оешмалары	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 26.12.2020 № 3075 карары
«2022-2025 елларга Лаеш муниципаль районы территориясендә яшь белгечләрне җәлеп итү һәм беркетү»муниципаль программасын раслау	Лаеш муниципаль районы территориясендә яшь белгечләрне җәлеп итү һәм беркетү. Мәгариф системасы яшь белгечләренә социаль-икътисади ярдәм	23.06.2022	2022-2025	Лаеш МР, «Лаеш МР мәгариф идарәсе»	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының

турында					23.06.2022 № 1505 карары
«2021-2025 елларга Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районының сәләтле балалары»муниципаль программасын раслау турында	Сәләтле балаларны ачыклау, аларга ярдәм итү һәм үстерүнең бердәм муниципаль системасын булдыру.	29.01.2021	2021-2025	Лаеш МР, «Лаеш МР мәгариф идарәсе» МКУ бүлекләре, Лаеш районы мәгариф оешмалары.	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 29.01.2021 № 124 карары
2020-2024 елларга Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районында кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү программасын раслау турында	Кече һәм урта эшкуарлык субъектлары үсеше өчен уңай шартлар тудыру, кече һәм урта эшкуарлык субъектларының конкурентлыкка сәләтлелеген арттыру һәм тәэмин итүтерриториаль һәм тармак икътисадын формалаштыруның мөһим компоненты буларак, яңа эш урыннары булдыру, табигый, матди һәм хезмәт ресурсларыннан рациональ файдалану ысулы буларак, Чаганакларның берсе буларак урта эшкуарлык инновацияле икътисадны формалаштыруның мөһим компоненты буларак бюджет, шулай ук районның социаль-икътисади үсеш бурычларын хәл итүгә аның өлешен арттыру	03.03.2019	2020-2024	Лаеш муниципаль районы Кече һәм урта эшкуарлык субъектлары, Лаеш муниципаль районы Башкарма комитеты, шәһәр (авыл) җирлекләре башкарма комитетлары җитәкчеләре, Лаеш муниципаль районы эшкуарларының Иҗтимагый советы	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 03.03.2020 № 346карары

"2021-2023 елларга Лаеш муниципаль районында хокук бозуларны һәм җинаятьләрне профилактикалау эшчәнлеген оештыру" программасын раслау турында	Район территориясендә җинаятьчелек дәрәҗәсен киметү; иң элек эчкечелек, алкоголизм, наркомания, җинаятьчелек,күзәтүчесезлек, караучысызлык, караучысызлык, законсыз миграция белән көрәшне активлаштыруга юнәлтелгән Хокук бозуларны системалы профилактикалау; иректән мәхрүм итү урыннарыннан азат ителгән затларны ресоциальләштерү; катнашуны активлаштыру һәм аларның эшчәнлеген координацияләүне яхшырту Хокук бозуларны кисәтүдә үзидарә;Хокук бозуларны кисәтүгә җәлеп итү барлык милек рәвешендәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук иҗтимагый оешмалар;Хокук бозу сәбәпләрен һәм шартларын ачыклау һәм бетерү.	11.12.2020	2021-2023	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлеге	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 11.12.2020 №2935карары
«2021-2023 елларга Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районында дәүләт милли сәясәтен гамәлгә ашыру»муниципаль программасын раслау турында	Дәүләт милли сәясәтен гамәлгә ашыру, Лаеш МР территориясендә яшәүче халыклар вәкилләренең цивилизацияле үсеше, саклаугражданнарның уңышлы социаль һәм мәдәни адаптациясе һәм интеграциясе; муниципаль район территориясендә яшәүче гражданнарның тормышын һәм тынычлыгын саклау дәрәҗәсен күтәрү,экстремизмга һәм	30.09.2021	2021-2023	Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районында террорчылыкка каршы комиссия	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 30.09.2021 № 2881карары

	терроризмга каршы тору, муниципаль районда аларның чагылышларын кисәтү нигезендә аларның законлы хокукларын һәм мәнфәгатьләрен арттыру				
Муниципаль программаны раслау турында " 09.12.2014 №3013 район Башкарма комитеты карарына үзгәрешләр кертү хакында "2015-2024 елларга Лаеш муниципаль районының коррупциягә каршы сәясәтен гамәлгә ашыру»	Лаеш муниципаль районында коррупциягә каршы тору системасын камилләштерү,коррупция сәбәпләрен ачыклау һәм юк итү, коррупциягә каршы торучы шартлар тудыру, җәмгыятьтә коррупциягә түземсезлек булдыру	28.09.2021	2015-2024	Лаеш муниципаль районы башлыгы каршындагы Коррупциягә каршы көрәш комиссиясе	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 28.09.2021 № 2833карары
"2021-2025 елларга Лаеш муниципаль районында яшьләр сәясәтен үстерү» муниципаль программасын раслау турында: - »2021-2025 елларга Лаеш муниципаль районының авыл яшьләренә ярдәм " ярдәмче программасы; - "2021-2025 елларга Лаеш муниципаль районы яшьләренә патриотик тәрбия бирү»ярдәмче программасы; - "2021-2025 елларга Лаеш муниципаль районында ирекле	Массакүләм-физик культура һәм спортны үстерү, халыкның сәламәтлеген ныгыту, Лаеш муниципаль районының спорт имиджын үстерү; яшь буынның һәм район халкының сәламәт яшәү рәвешен формалаштыру;яшьләрнең, шул исәптән яшь гаиләләрнең һәм белгечләрнең социаль - икътисади проблемаларын, шул исәптән мәшгульлек һәм һөнәри әзерлек мәсьәләләрен хәл итү; яшьләргә әхлакый һәм патриотик тәрбия бирү өчен шартлар тудыру буенча юнәлеш,балаларда һәм яшьләрдә гражданлык тәңгәллеген формалаштыру, Югары	21.06.2021	2021-2025	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлеге	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 21.06.2021 № 1485 карары

хәрәкәтне үстерү»ярдәмче программасы.					
«2020-2024 елларга Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районында физик культураны һәм спортны үстерү» муниципаль программасын раслау турында	физик культура һәм спорт өлкәсендә дәүләт сәясәтен гамәлгә ашыру; сәламәт яшәү рәвешен формалаштыру. -физик культура һәм спорт дәресләрендә халыкның агымдагы ихтыяҗларын канәгатьләндерү һәм яңаларын формалаштыру - Лаеш тавы халкының физик культура белән шөгыльләнүгә кызыксынуын арттыру мәгариф учреждениеләрендә һәм яшәү урынына массакүләм спорт белән шөгыльләнү өчен инфраструктура үсеше;	07.10.2020	2020-2024	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлеге	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 07.10.2020 №2164 карары
«2021-2025 елларга Лаеш муниципаль районы мәгарифен үстерү» муниципаль программасын раслау турында	Мәктәпкәчә белем алу мөмкинлеген тәэмин итү. Район икътисадының инновацион үсеш таләпләренә туры килә торган гомуми белем сыйфатын күтәрү. Тәрбия бирүнең муниципаль системасын үстерү һәм район өстенлекләре нигезендә балаларга һәм яшьләргә өстәмә белем бирү.	17.12.2020	2021-2025	"ТР Лаеш мәгариф идарәсе» МКУ, районның гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә учреждениеләре, Лаеш муниципаль районының Яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлеге, Лаеш муниципаль районының финанс-бюджет палатасы	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 17.12.2020 № 2907карары

	Белем бирү процессында һәм иҗтимагый институтларда катнашучыларның барысын да җәлеп итеп, белем бирү сыйфатын бәяләүнең ачык, киң муниципаль системасын формалаштыру. Өстәмә белем бирү һәм тәрбия алу мөмкинлекләрен киңәйтү. 14 яшьтән 18 яшькә кадәрге яшьләрнең үз-үзен тормышка ашыру, социаль яктан аякка басу өчен шартлар тудыру. Мәгариф сыйфатын муниципаль бәяләү эшчәнлеген тәэмин итү. Мәктәпкәчә яшьтәге балалар, мәктәп укучылары һәм балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләре һәм педагогик хезмәткәрләр өчен үткәрелә торган мониторинг чараларын гамәлгә ашыру				
Муниципаль программаны раслау турында "2021-2025 елларга Татарстан Республикасының Лаеш муниципаль районында мәдәниятне үстерү»	Җәмгыять үсешенең иң мөһим ресурсы буларак, алар тарафыннан социаль-мәдәни функцияләр башкару өчен музейларны комплекслы үстерү; системаны үстерү китапханә хезмәте күрсәтү гражданнарга мәгълүматтан һәм	18.03.2021	2021-2025	Лаеш МР башкарма комитетының, «Лаеш крае музее» МУК мәдәният бүлеге	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 18.03.2021 № 676 карары

	белемнәрдән ирекле файдалануга конституцион хокукларны гамәлгә ашыруны тәэмин итәргә, шулай ук китапханәләрдә саклана торган милли мәдәни мирасны саклап калырга сәләтле; Милли музыка традицияләрен саклау һәм үстерү, заманча музыка сәнгатен үстерү; Лаеш муниципаль районында кинематография, прокат һәм фильмнарның кино-видеосын күрсәтү өчен тиешле шартлар тудыру; Үсеш өчен шартлар тудыру регионара һәм милләтара мәдәни хезмәттәшлек, дәүләт сәясәтен гамәлгә ашыруны һәм мәдәният, сәнгать өлкәсендәге мөнәсәбәтләрне җайга салуны тәэмин итү				
"2021-2023елларга Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районында террорчылыкны һәм экстремизмны профилактикалау" муниципаль программасын раслау турында»	Лаеш муниципаль районы территориясендә яшәүче гражданнарның гомере һәм тынычлыгы дәрәҗәсен, экстремизм һәм террорчылыкка каршы тору,	19.10.2020	2021-2023	Лаеш муниципаль районында террорчылыкка каршы комиссия	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 19.10.2020 № 2261 карары

	аларның районда чагылышларын кисәтү һәм кисәтү нигезендә аларның законлы хокукларын һәм мәнфәгатьләрен арттыру				
Лаеш муниципаль районында 2022-2027 елларга социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмаларга ярдәм	Лаеш муниципаль районы территориясендә эшчәнлек алып баручы социаль юнәлешле коммерциячел булмаган оешмаларга ярдәм күрсәтү һәм аларны үстерү. Өлкән яшьтәге гражданнарның, инвалидларның, балаларның һәм яшьләрнең, шулай ук Лаеш МР халкының башка зәгыйфь төркемнәренең социаль юнәлештәге коммерциячел булмаган оешмаларның нәтиҗәле эшчәнлеге шартларын булдыру һәм тәэмин итү; - Лаеш муниципаль районы территориясендә үз эшчәнлеген гамәлгә ашыручы социаль юнәлешле	24.06.2022	2022-2027	Лаеш муниципаль районы башкарма комитеты	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 24.06.2022 № 1545 карары

	коммерциягә карамаган оешмаларга финанс, мөлкәт, мәгълүмати, консультация ярдәме күрсәтү; районның иҗтимагый тормышында актив катнашучы гражданнар санын арттыру.				
2019-2025 елларга Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районында яшь гаиләләрне торак белән тәэмин итү муниципаль программаны раслау турында	Торак шартларын яхшыртуга мохтаҗ Лаеш муниципаль районы яшь гаиләләренең торак проблемаларын хәл итүдә дәүләт ярдәме күрсәтү	15.06.2021	2019-2025	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлеге	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 15.06.2021 № 1519 карары
Татарстан Республикасы Лаеш муниципаль районында 2022-2025 елларга конкуренцияне үстерү программасы	Товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр ассортиментын киңәйтү, аларның сыйфатын күтәрү һәм бәяләрнең төшүе исәбенә кулланучыларның канәгатьлеген арттыру, шулай ук хуҗалык итүче субъектларның икътисадый нәтиҗәлелеген һәм конкуренциягә сәләтлелеген арттыру, шул исәптән эшкуарлык эшчәнлеген алып бару өчен кирәкле табигый монополияләр субъектлары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә бертигез үтеп керүне тәэмин итү, хуҗалык субъектларының инновацион активлыгын стимуллаштыру, җитештерү структурасында фән таләп итә торган товарлар һәм хезмәт күрсәтүләр өлешен арттыру, югары технологияле базарларны үстерү исәбенә.	21.01.2022	2022-2025	Лаеш МР башкарма комитетының икътисад һәм эшкуарлык бүлеге	Лаеш муниципаль районы Башкарма комитетының 21.01.2022 № 90 карары

Стратегияне гамәлгә ашыруның көтелгән нәтиҗәләре

2025-2033 елларга ЛМР социаль-икътисадый үсеш стратегиясендә билгеләнгән чараларны һәм проектларны гамәлгә ашыру, максатларга ирешү һәм бурычларны хәл итү нәтиҗәсендә район республика районнары арасында социаль-икътисадый үсеш дәрәҗәсе буенча лидерлар рәтенә керәчәк.

ЛМРда уңай инвестицион һәм эшкуарлык климаты ярдәм итәчәк. Инвестиция куркынычлары түбән булган район эчке һәм тышкы инвесторлар, шул исәптән чит ил инвесторлары өчен республикада иң кызыклы районнарның берсе булачак.

ЛМРның икътисадый үсеше икътисадның югары технологияле секторларын, инвестицияләрне үстерүгә һәм кеше потенциалын максималь тулы һәм нәтиҗәле файдалануга нигезләнәчәк.

ЛМР конкурентлыкка сәләтле югары сыйфатлы сәнәгать продукциясе җитештерүче булачак.

ЛМР туристлык-рекреацион потенциалыннан файдалану тарихи-мәдәни, табигый мирасны саклауга, икътисадны диверсификацияләүгә, уңай имидж булдыруга ярдәм итәчәк.

ЛМР халкының сыйфаты һәм яшәү дәрәҗәсе Татарстан Республикасында иң югарылардан булачак. Даими һәм тотрыклы җәмгыятьтә аз керемлеләрне кыскарту, урта сыйныф вәкиллеген арттыру булачак. Халыкны һәркем сатып ала алырлык һәм сыйфатлы социаль хезмәтләр белән тәэмин итүче заманча социаль инфраструктура булдырылачак. ЛМР халкына мәгариф һәм сәламәтлек саклау, ял итү өлкәләрендә югары сыйфатлы хезмәтләр күрсәтеләчәк, гражданнарның тормыш эшчәнлеге өчен имин шартлар тудырылачак. Социаль өлкә һәм социаль хезмәт күрсәтүләр сыйфатыннан халыкның канәгатьлек дәрәҗәсе югары булачак.

ЛМРның иҗтимагый-сәяси бердәмлеге югары дәрәҗәгә җитәчәк, актив гражданлык позициясен алып, район халкы иртәгәге көнгә ышаныч тоячак.

ЛМР Стратегиясен гамәлгә ашыруның социаль-икътисадый нәтиҗәлелеге 2030 елга билгеләнгән максатчан индикаторларга ирешү дәрәҗәсе буенча бәяләнә:

ВТПны 44% ка арттыру;

Хезмәт җитештерүчәнлеген 4,6 млн. сумга кадәр арттыру;

ЛМРда хезмәт хакы республика буенча уртача хезмәт хакыннан югарырак;

Хезмәткә сәләтле халыкның китүен киметү.

ЛМР стратегиясен гамәлгә ашыру нәтиҗәләрен чагылдыра торган максатчан күрсәткечләр һәм аларның күрсәткечләре 15 нчы таблицада чагылдырылды.

15 таблица

Ирешелгән дәрәҗәгә һәм стратегиянең кайбер максатчан күрсәткечләренә альтернатив сценарийларны туры китерү

Күрсәткечләр	Ел	2021	2022	2023	2024	2025	2027	2030
Тулаем эчке продуктның үсеш темпы 2020 елга чагыштырма бәяләрдә, %	Инерцион сценарий буенча	87,7	88,8	98,9	108,4	115,4	115,4	130,0
	Төп сценарий буенча	87,7	99,6	118,6	126,6	129,4	136,9	144,0
	Оптимистик сценарий буенча	87,7	121,6	130,5	169,0	196,0	196,0	200,0
Хезмәт житештерүчәнлеге, миллион сум.	Инерцион сценарий буенча	2,9	3,0	3,2	3,5	3,7	3,8	3,9
	Төп сценарий буенча	2,9	3,4	3,7	3,9	4,1	4,5	4,6
	Оптимистик сценарий буенча	2,9	4,2	4,5	4,8	5,2	5,5	5,9
Халыкның уртача еллык саны, мең кеше.	Инерцион сценарий буенча	53,2	55,5	56,5	57,0	57,3	57,8	58,0
	Төп сценарий буенча	53,2	56,5	57,0	58,0	58,5	59,0	59,5
	Оптимистик сценарий буенча	53,2	56,8	57,5	58,8	59,0	59,5	60,0
Туучылар саны	Инерцион сценарий буенча	10,4	10,4	10,6	10,8	11,0	11,5	12,0
	Төп сценарий буенча	10,4	10,6	10,9	11,2	11,6	12,0	12,6
	Оптимистик сценарий буенча	10,4	10,8	11,2	11,8	12,0	12,5	13,1

Эшсезлек дәрәҗәсе, %	Инерцион сценарий буенча	0,23	0,60	0,54	0,40	0,38	0,35	0,30
	Төп сценарий буенча	0,23	0,56	0,37	0,33	0,23	0,20	0,18
	Оптимистик сценарий буенча	0,23	0,28	0,23	0,19	0,15	0,14	0,14
Эшләүчеләрнең исемлек буенча уртача саны, мең кеше.	Инерцион сценарий буенча	19,6	19,6	19,6	19,7	19,8	20,0	20,1
	Төп сценарий буенча	19,6	19,6	19,7	19,8	20,0	20,2	20,5
	Оптимистик сценарий буенча	19,6	20,0	20,3	20,5	20,9	21,0	21,3
Бер кешегә, кв. метр исәбеннән гомуми торак мәйданы белән тәэмин итү	Инерцион сценарий буенча	39,3	39,4	39,8	40,1	41,1	42,2	43,3
	Төп сценарий буенча	39,3	39,8	40,5	41,2	42,0	42,5	45,6
	Оптимистик сценарий буенча	39,3	41,5	42,2	43,3	44,5	46,0	47,3
Даими рәвештә физик культура һәм спорт белән шөгыльләнүче халыкның өлеше, %	Инерцион сценарий буенча	53,8	54,5	54,6	55,1	56,7	57,0	58,2
	Төп сценарий буенча	53,8	56,7	59,4	61,4	62,0	63,0	63,5
	Оптимистик сценарий буенча	53,8	57,2	61,0	62,3	63,0	63,8	64,0
Туристлар агымы күләме, мең кеше.	Инерцион сценарий буенча Төп сценарий буенча	8,3	8,4	8,5	8,9	9,0	9,2	9,8
	Инерцион сценарий буенча Төп сценарий буенча	8,3	8,6	8,9	9,2	9,5	10,2	12,0

	По	8,3	9,1	9,6	10,1	10,5	11,6	12,8

	Оптимистик сценарий буенча							
ВТБда кече һәм урта бизнес өлеше, %	Инерцион сценарий буенча	29,44	29,5	29,6	30,1	30,5	31,1	31,8
	Төп сценарий буенча	29,44	30,6	30,75	31,12	31,49	32,1	33,5
	Оптимистик сценарий буенча	29,44	31,2	32,2	33,1	34,5	35,1	36,0
Кече һәм урта предприятиеләрнең исемлек буенча уртача саны барлык предприятие һәм оешмаларда эшләүчеләрнең (тышкы уртак оешмалардан башка)өлеше, %	Инерцион сценарий буенча	22,5	22,5	22,6	22,7	22,8	22,9	23,0
	Төп сценарий буенча	22,5	22,6	23,0	23,3	23,5	23,8	24,0
	Оптимистик сценарий буенча	22,5	23,0	23,4	23,8	24,0	24,2	24,5
2020 елга кече (микро предприятиеләрне дә кертеп) һәм урта предприятиеләр әйләнешенең үсеш темплары, %	Инерцион сценарий буенча	130	130	130,6	131,8	133,5	134,2	135,6
	Төп сценарий буенча	130	131	131,9	136,1	142,6	144,1	145,0
	Оптимистик сценарий буенча	130	131,8	132,5	137,5	143,6	145,1	146,8
Сәнәгать җитештерүенең гомуми күләмендә инновацион продукция өлеше, %	Инерцион сценарий буенча	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3	2,5
	Төп сценарий буенча	2,3	2,4	2,5	2,7	2,9	2,95	3,0
	Оптимистик сценарий буенча	2,3	2,5	2,6	2,8	2,9	3,0	3,2
Җирлекләрне яшелләндерү дәрәҗәсе (җирлекнең гомуми мәйданына яшеллек мәйданының мөнәсәбәте), %	Инерцион сценарий буенча	35	35,2	35,9	36,1	37,5	38,0	38,5
	Төп сценарий буенча	35	35,8	36,7	37,43	38,0	38,5	39,1

	Оптимистик сценарий буенча	35	37,0	38,2	39,0	40,0	41,0	42,0
Пычратылган җирләрнең гомуми мәйданында рекультивацияләнгән җирләр өлеше, %	Инерцион сценарий буенча	42,0	42,0	44,0	46,0	47,0	48,0	50,0
	Төп сценарий буенча	42,0	42,0	45,0	52,0	56,0	58,0	60,0
	Оптимистик сценарий буенча	42,0	48,0	54,0	63,0	70,0	75,0	80,0
Җан башына акчалата керемнәр (уртача бер ай эчендә), сум	Инерцион сценарий буенча	26299,5	27200	28600	29400	30100	31600	34000
	Төп сценарий буенча	26299,5	28298	31450	32500	35714	36000	36500
	Оптимистик сценарий буенча	26299,5	30120	32800	34100	36100	37500	38000